

SAAREMAA VALD

SAAREMAA VALLA
ARENGUKAVA
2025—2035

SISUKORD

Sissejuhatus	5
Arengukava	7
Saaremaa valla konkurentsipositsioon ja hinnang praegusele olukorrale	7
Väärtused ja strateegilised sihid	8
Seire	12
Lisad	13
Lisa 1 Ülevaade rahvastikust	13
Lisa 2 Ülevaade Saaremaa valla majanduselust	16
Saaremaa valla tegevused majanduselu toetamiseks	17
Lisa 3 Piirkondlikud ülevaated	18
Kuressaare	18
Kaarma	20
Kihelkonna	21
Kärla	22
Laimjala	22
Leisi	23
Lümanda	24
Mustjala	24
Orissaare	25
Pihtla	26
Pöide	27
Salme	28

Torgu	28
Valjala	29
Vilsandi saar	30
Abruka saar	31
Kõinastu laid	31
Lisa 4 Valdkondlikud ülevaated	32
Alusharidus	32
Elukestev õpe	34
Heakord ja kalmistud	35
Huviharidus ja noorsootöö	37
Juhtimine	39
Jäätmemajandus	41
Keskkond ning ühisveevärk ja -kanalisatsioon	43
Kinnisvara	45
Kogukondlik tegevus	46
Kriisijuhtimine	48
Kultuur	49
Lapsed ja pered	50
Raamatukogundus	52
Sadamad	54
Soojamajandus ja tänavavalgustus	55
Täisealiste hoolekanne	57
Sport	60
Teed	62
Transport	63

Üldharidus	66
Maakondlikud funktsioonid, mida Saaremaa vald täidab	70
Valla osalusega eraõiguslikud juriidilised isikud	71
Lisa 5 Saaremaa valla põhitegevusega seotud kinnisvara ülevaade	72
Lisa 6 Tegevuskava	80

SISSEJUHATUS

Saaremaa vald moodustati 2018. a 12 omavalitsuse baasil. Ühinemisprotsess oli Eestis mahu- kaim nii haaratud omavalitsuste, elanike arvu kui ka pindala poolest. See märgiline teekond ei ole kindlasti tänaseks veel lõppenud, inimesed vajavad suurte ühiskondlike muutustega kohanemiseks aega ja omavalitsus protsesside sisetöötamist. Siiski on Eesti suurima saare suurune vald toimetanud piisavalt kaua, et ühinemisega kaasnev mõningane hektilisus jääb tasapisi seljatta. Endiste omavalitsuste seniste harjumuspäraste praktikate asemel kujuneb järjest enam välja Saaremaa valla enda nägu.

Üks Saaremaa eripäradest on, et hõlmates ca 94% maakonna pindalast ja rahvastikust, teostab vald kohaliku omavalitsuse ülesannete kõrval mitmeid maakondlikke rolle, mis on ka siin arengukavas välja toodud ja mida mujal Eestis, v.a Hiiumaal täidavad pigem kas omavalitsusliidud või maakondlikud arenduskeskused. Vastutades maakonna arengustrateegia ning tervise- ja heaoluprofiili koostamise ja ajakohastamise eest, on kokku lepitud, et mainitud dokumentides kajastatakse kõiki sektoriteüleseid teemasid (näiteks ühendused, meretuuleparkide arendused, elektrivõrgu tugevdamine, spetsialistide puudus, elanike tervisekäitumine jne), mida seetõttu siin arengukavas ei dubleerita. Käesoleva arengukava esmane ülesanne on analüüsida ja seada sihid valla kui kohaliku omavalitsuse üksuse põhiteenuste osutamisega seondult. Protsessi käigus sai selgeks, et selline piiritlemine oli õige otsus, kuna valla rahaline võimekus esitab lähiaastatel omajagu väljakutseid ning ka seatud kitsamates raamides jagub tööd küllaga.

Võrreldes Saaremaa valla esimese arengukavaga aastast 2018, kui loodi raamistik valdkondlike arengukavade struktuurile ja igaüks neist tege-

les kitsalt enda teemadega, on nüüd valitud ühe keskse arengukava suund. Küll senisest kompaksemalt, saab siiski iga valdkond piisava kajastuse, et oluline välja tuua. Olemasolevad valdkondlikud arengukavad kaotavad kehtivuse selle dokumendi vastuvõtmisega või mõnevõrra hiljem kindlal tähtajal, kui selleks on kindlad põhjused, näiteks projekti tähtaja nõue või eeltingimus rahastusotsusele. Eraldiseisvatena jäävad kehtima vaid seaduses ette nähtud valdkondlikud arengukavad, näiteks jäätmekava ning ühisveevärgi ja -kanalisatsiooni arengukava. Sellise keskse ülevaate loomise eelis on valdkondadeülese valla tervikvaate tekkimine, millest seni on mõnevõrra puudust tuntud. Sisu poolest kajastuvad arengukavas uudsena osavallad ehk meie piirkonnad oma eripärade ning arenguvajadustega: valdkondlikule vaatele on lisandunud geograafiline.

Arengukava koostamine valmistati ette 2023. a alguses, kui täpsustati protsessireegleid valla arengudokumentide menetlemise korras. Arengukava enda koostamine algatati 20.06.2023. a. Hoo sai see üles sügisel, kõige aktiivsem periood oli oktoobrist 2023 kuni aprillini 2024 ning kulmineerus 2024. aasta sügisel arengukava vastuvõtmisega volikogus. Protsess oli laiapõhjaline ning avatud. Ankeetküsitlusele vastas 540 saarlast. 14 arutelul kõigis valla piirkondades ja Kuressaare linnas osales kokku 316 inimest, kes tõid välja 241 ettepanekut või lahendamist vajavat küsimust. Toimus kaks vallavalitsuse struktuuriüksuste juhtide arengupäeva ning arutelud kõigis Saaremaa vallavolikogu komisjonides peale revisjonikomisjoni. Oma sõna ütlesid sekka ka Saaremaa valla ja Saaremaa Gümnaasiumi ühisel inspiratsiooni- päeval osalenud 2023/2024. õa G1 lennu 160 õpilast. Protsessi kajastati pidevalt valla meedialikes.

Arengukava koostamisega seoses telliti Saaremaa valla osavaldade rahvastikuproгноos 2024–2048 ning pandi esmakordselt kokku Saaremaa valla põhitegevuste osutamisega seotud hoonete mahtude ja seisundite ülevaade. Väliste ekspertidena kaasati arengukava koostamise protsessi

nõustajatena Rivo Noorkõiv ja Ave Viks, rahvastikuproгноosi koostas demograaf Alis Tammur.

Täname kõiki arengukava valmimisse panustanud!

ARENGUKAVA

SAAREMAA VALLA KONKURENTSIPOSITSIOON JA HINNANG PRAEGUSELE OLUKORRALE

Kohaliku omavalitsuse käekäiku mõjutavad makrotasandil ennekõike kolm faktorit: rahvastiku muutused, majanduselu arengud ning omavalitsuse rahanduslik olukord. Kõigi nende kohta võib viimaste aastate kogemuse pealt öelda, et tuleviku määramatus üha suureneb ning pikka-dest plaanidest on olulisemaks saanud säilenõtte reageerimisvõime.

Saaremaa valla rahvastik kahaneb Kuressaares ja alevikes, püsib stabiilsena külades ning kasvab linna lähiümbruses. Valla tasakaalustatud arengu seisukohalt tuleb samaaegselt jälgida veidi vastuolulisi põhimõtteid: Kuressaaret kui riigi taseme tõmbekeskust tuleb hoida tugevana, sest see suudab konkurentsivõimet hoides toita ka suurt tagamaad, teisalt ei saa unustada elu maapiirkondades ja sealsete elanike ootusi paremale elukeskkonnale. Omaette küsimus on Orissaare roll Ida-Saaremaal, kuhu Kuressaare mõju ulatub samavõrra kui mandrimaa oma. Ida-Saaremaal elab 2019. a läbi viidud väikeasulate uuringu kohaselt ca 700 inimest, kelle töörande sihtkoht on pigem mandril kui Kuressaares. Kui nad ei saa vajalikke teenuseid Orissaarest, võivad nad varem või hiljem kolida ära suurele maale. Seetõttu on väga oluline ka Orissaare rolli tugevdamine.

Elanike arvu kasv viimastel aastatel on toonud kaasa arenguprobleemid, nappinud on nii elupinda kui ka lasteaiakohti. Siiski näitavad prognoosid, et kui ränne olulisi muutusi ei too, hakkab sündide ja laste arv langema ning surve haridusvõrgule leeveneb. Rahvastiku üldine vananemine toob aga kaasa pideva hooldekodukohtade vajaduse suurenemise. Saarlased on üldiselt oma

eluga rahul ja suhteliselt hea tervisega, suure murekohana vajab tähelepanu Eesti üks kõrgemaid laste ülekaalususe näitajaid.

Majanduslik olukord nii Euroopas, Eestis kui ka Saaremaal püsib keerulise ja turbulentsena. Olukorras, kus riigieelarve on defitsiidis, reservid on kasutusele võetud ja kriisid vajanud lisaväljaminekuid, kasvab vajadus eelarveliste ja rahanduspoliitiliste korrektsioonide järele. Saare maakonna ettevõtted on siiski saanud väljakutsetega küllaltki hästi hakkama. Rahvamajanduse nõrgim koht Saare maakonnas on elanike üks madalamaid keskmisi brutosissetulekuid Eestis. Lähikümnendi keskseks arenguküsimuseks saab roheenergiale üleminek ja kliimamuutustega kohanemine igas mõttes otseste ilmastikumõjudega toimetulekust kuni aruandluse ja roheinvesteeringute teostamiseni.

Saaremaa valla investeerimisvõimekus on viimastel aastatel nõrgenenud ning on näha, et vähemalt kuni aastani 2027 see ka oluliselt ei parane. Investeeringuid kaetakse suures osas laenuvahenditega, mistõttu on Ukraina sõja, toormehindade tõusude ja muude ootamatute lisakulude kõrval avaldanud otsest negatiivset mõju ka euribori tõus. Järjest enam saab vald kavandada arendusi ainult kaasfinantseeringuga ja senisest oluliselt väiksemas mahu, kasutades erinevaid toetusmeetmeid ning keskendudes oma tegevuses ainult seaduste järgi ette nähtud kohustuslike ülesannete täitmisele.

Sellises olukorras on kokkuvõttes mõistlik pikaajalise planeerimise asemel seada küll arengusuunad aastani 2035, kuid täpsustada tegevusi

vaid täpsemini prognoositavate 1-2 aasta lähiperspektiivis. Nii palju kui võimalik, tuleb jälgida investeringute geograafilist tasakaalustatust. Võimekuse vähenemisel muutub oluliseks ootuste juhtimine ja nende reaalsena hoidmine.

Saaremaa valla missioon 2035: pakkuda saarlas-

tele kaasaegseid kohalikke avalikke teenuseid.

Saaremaa valla visioon 2035: Saaremaa vald korraldab kohalikku elu uuendusmeelselt, nutikalt, paindlikult, rahanduslikult jätkusuutlikult, kodanikke kaasates ning Saaremaad kui tervikut silmas pidades.

VÄÄRTUSED JA STRATEEGILISED SIHID

Saaremaa vald lähtub oma tegevuses neljast põhiväärtusest.

Koostöö ei pruugi sündida iseenesest, seda tuleb teadlikult väärtustada ja soosida. Teenusvõrgustikud, hooned või muud struktuurid tuleb kavandada kaasavate ja koostööd soosivatena.

Ennetamine: mida rohkem on võimalik probleeme ette näha ja tegeleda nendega koheselt algfaasis, seda tõenäolisemalt lahendatakse need mõistlike ressursikuludega ja suuremaid kriise vältides.

Nutikus: ekstensiivse kasvu asemel tuleb leida lahendusi, kuidas luua paremaid tulemusi olemasolevate ressurssidega.

Avatus: aus ja austav suhtlusviis on väärtustatud igal tasandil.

Kõigi arengukava koostamise käigus kogutud andmete baasil on sõnastatud neli valdkondade ja piirkondade ülest strateegilist sihti, mille täitmise suunas liikumine aitab järgmistel aastatel kõige enam kaasa Saaremaa valla arengule.

1. KAASAEGNE JA ENERGIASÄÄSTLIK TARISTU

Saaremaa valla hoonete maht on suur – teenuseid osutatakse kokku 106 erinevas majas üldpinnaga ca 135 000 m², millest valla põhitegevusega on hõlmatud 125 092 m². Majade keskmise seisundi hinne viie palli süsteemis on 3,48, pooled hoone- test on halvas või rahuldavas olukorras. Praeguse

investeeringuvõimekuse juures on selge, et valla kinnisvara olukord iga aastaga pigem halveneb kui paraneb. Situatsioon on sarnane ka muu taristu, nt teede, autopargi, töomasinate, ühisveevärgi ja -kanalisatsiooni jmt osas.

EESMÄRGID AASTAKS 2035:

- Vald suudab tagada riiklike energiatõhusus- ja renoveerimiseesmärkide täitmise.
- Valla põhitegevusega seotud hoonete seisukord on paranenud läbi mahu vähenemise ning piisava investeeringutegevuse.
- Muu taristu osas tagab iga-aastane investeeringumaht vara seisundi säilimise samaväärsena või arengueesmärkidele vastavana.

MÕÕDIKUD:

- Energiatarbimine väheneb 1,9% aastas, baastase puudub.
- Igal aastal renoveeritakse vähemalt 3% valla valduses olevate hoonete kogupindalast (baastase: 2024. a renoveeriti 3641,5 m² ehk 2,91% valla põhitegevustega seotud pinnast).
- Valla põhitegevuse osutamisega seotud hoonete keskmine hinne (Saaremaa Vallavalitsus) aastaks 2035 on 4 (baastase arengukava koostamise hetkel on 3,48).
- Valla põhitegevuse osutamisega seotud hoonemaht väheneb 15%, baastase arengukava koostamise hetkel on 125 092 m².

2. OPTIMAALNE JA VÕIMETEKOHANE TEENUSKORRALDUS

Teenusvõrgustikud ehk erinevate valla poolt osutatavate avalike teenuste korraldus on praegu kujunenud pigem ajalooliselt ja isevoolsest. Neid tuleb analüüsida piirkondadeüleselt, arvestades Saaremaa tervikut nii teenuse vajaduse, ülesehituse, kättesaadavuse kui ka materiaalse baasi seisukohalt, disainides teenused klientide ja kasutusmugavuse vaatest nendega koos.

Saaremaa valla poolt pakutavate teenuste tase on minuomavalitsus.ee ülevaate kohaselt pigem üle Eesti keskmise, elanike rahulolu valla toimimisega aga madalam.

EESMÄRGID AASTAKS 2035:

- Kõigi valla teenuste korraldus on terviklikult läbi analüüsitud, reaalsele vajadusele ja võimustele kohandatud ning füüsiliselt kaasaegne.
- Elanike rahulolu Saaremaa valla teenustega on üle Eesti keskmise.

MÕÕDIKUD:

- uuendatud korraldusega teenuste arv, baastase 2024. aastal 6 (alusharidus, kultuur, sport, soojamajandus, tänavavalgustus, noorsootöö);
- minuomavalitsus.ee küsimus “Rahulolu KOV (kohaliku omavalitsuse) teenustega” (baastase 2022. a 59,4, Eesti keskmine 58,94).

3. KAASAVALT JUHITUD JA UUENDUSMEELNE VALD

Saaremaa valla elanikud tunnetavad liiga vähest kaasatust ning osalust otsuste ettevalmistamisel. Küllaltki suure, samas geograafiliselt selge piiriga omavalitsusena on Saaremaal võimalik testida avaliku sektori nutikaid uuendusi ja neid elanike heaks kasutusele võtta.

EESMÄRGID AASTAKS 2035:

- Terviklikult läbi mõeldud osalemisprotsessid ja avatud valitsemine tagavad elanike aktiivse osalemise valla arengute kavandamises.
- Saaremaa on avatud erinevatele omavalitsuse teenuste arendusideedele ning valmis neid oma elanike heaks ja koos nendega testima.

MÕÕDIKUD:

- minuomavalitsus.ee elanike rahulolu-uuringu küsimused;
- elanike kaasamine KOVi arengu kavandamise ja korraldusse (baastase 2022. a 45,6, Eesti keskmine 50,11);
- KOVi juhtimine on 3 a jooksul paranenud (baastase 2022. a 38,4, Eesti keskmine 47,38);
- Saaremaa Vallavalitsusel on koostatud ja ellu viidud kaasamise põhimõtted (baastase 2024. a: põhimõtteid sõnastatud ei ole);
- käimasolevate pilootprojektide, testide või muude avaliku sektori teenuste arenduste arv (baastase 2024. a üks (nõudetransport)).

4. SAAREMAA VALD KUI ATRAKTIIVNE TÖÖANDJA

Kuigi vabatahtliku personalivoolavuse näitajad on Saaremaa vallas kui ametiasutuses mõistlikul tasemel, esineb seda valdkonniti siiski aeg-ajalt. Kaasaegsed head töötingimused eeldavad ruumide füüsilise ja ergonoomilise korrastatuse kõrval ka võimalusi personaalseks arenguks, mida ei ole kunagi liiga palju. Tervise ja motivatsiooni püsimist tagavad lisahüved aitavad samuti hoida nii teenistujate tervist kui ka lojaalsust. Viimane on oluline, kuna vallal on mõistlikum ja säästlikum hoida olemasolevaid kvalifitseeritud spetsialiste kui keskenduda tööturult uute otsimisele. Laiem mure on erinevate spetsialistide puudus nt sotsiaal-, kultuuri- või haridusvaldkondades ning palkade mahajäämus teatud valdkondades.

EESMÄRGID AASTAKS 2035:

- Vabatahtlik personalivoolavus Saaremaa Vallavalitsuses kui ametiasutuses on stabiilne ega ületa ühelgi aastal 15%.
- Teenistujate palgatase on viidud Eesti (v.a Tartu, Tartumaa, Tallinn, Harjumaa) avaliku teenistuse mediaanini.
- Teenistujate rahulolu kõige olulisemaks hinnatud töötingimuste aspektides püsib või kasvab.

MÕÕDIKUD:

- ametnike palgaandmete võrdlus Saaremaa valla keskmine vs Eesti keskmine, v.a Tallinn, Harjumaa, Tartu, Tartumaa (Riigi ametiasutuste ja hallatavate riigiasutuste

palgauuring). Baastase 2023. a: Saaremaa vallavalitsuse trendijoon asub turu alumise kvartiili (25%) lähedal;

- vabatahtliku personalivoolavuse protsent (Saaremaa Vallavalitsus), baastase 2023. a 13%;
- teenistujate rahuolu kolmes kõige olulisemaks hinnatud aspektis (Saaremaa vallavalitsus):
  - suhted struktuuriüksuse sees, kolleegide ja vahetu juhiga, baastase 2023. a 8,4 kümne palli skaalal;
  - töötingimuste paindlikkus, töö ja eraelu tasa- kaal; baastase 2023. a 8,9 kümne palli skaalal;
  - oma panuse tajumine (minu tööst sõltub tulemus, tahan oma tööd hästi teha), baastase 2023. a 8,0 kümne palli skaalal.

SEIRE

Saaremaa valla arengukava 2025–2035 on elav dokument, kuhu on oodatud täiendused-parandused vastavalt sellele, kuidas erinevates küsimustes lepitakse aja jooksul kokku strateegiliste sihtidega sobituvad lahendused. Arengukava koos tegevuskavaga on valla kui ametiasutuse strateegilise planeerimise peamine töödokument, mistõttu tuleb see hoida ajakohasena.

Arengukava ülevaatamine seotakse muude juba olemasolevate seireprotsessidega (majandusaasta aruande tegevusaruande koostamine, minuomavalitsus.ee andmete esitamine, arenguvestluste läbiviimine), mistõttu on seda ajaliselt mõistlik läbi viia iga aasta I-II kvartalis. Arengukava seirearuanne hindab strateegiliste sihtide suunas liikumist, täpsustab vajadusel arengukava sisu ning uuendab tegevuskava. Tegevuskava koostatakse igal aastal võimalikult täpselt järgmise ja ülejärgmise aasta kohta. Seirearuande kinnitab Saaremaa Vallavalitsus ja tutvustab seda vallavolikogule, tulemused avalikustatakse Saaremaa valla kodulehel. Tegevuskava võib vajadusel muuta ka eraldi dokumendina.

LISAD

LISA 1 ÜLEVAADE RAHVASTIKUST

Piirkondade lõikes on Kuressaare elanike arv jätkuvalt vähenenud viimase nelja aasta jooksul kokku 550 inimese võrra. Umbes samas suurusjärgus on kasvanud aga naabruses asuvate Kaarma ja Pihla piirkondade rahvaarv. Elanike arv on väiksemal määral kasvanud enamikes maapiirkondades ja kokkuvõttes ka vallas tervikuna: COVID-19 koroonaviirushaiguse kriisi ja Ukraina sõja valguses on inimesed otsinud looduslähedasemat ja turvalisemat elukeskkonda suurtest linnadest väljapool. Samas on sõjast tulenev ebakindlus ning sünnitusealiste naiste arvu vähenemine toonud viimasel aastal järsult alla sündide arvu. Kuigi võib loota, et olukorra stabiliseerudes sündimuskordaja kerkib, näitab pikaajaline prognoos siiski, et Saaremaa vallas jääb tulevikus sündide arv senisest madalamaks (umbes vahemikku 240-250) ja surmade arv tõuseb tasemele 400-430.

Oluliselt jääb demograafilist seisu mõjutama ränne. Saaremaa pakub noortele peredele väga head turvalist laste kasvatamise keskkonda. Kaugtöö võimaluste avardades ning kohapeal kõrgepalgaliste töökohtade tekkides on valla rändesaldo positiivsena hoidmine muuhulgas ka noorte perede arvelt võimalik.

Arengukava tarbeks koostatud Saaremaa valla rahvastikuprognoos 2024–2048 täpsustab demograafilisi suundumusi piirkonniti fookusega laste arvu muutusel. Selle järgi võib hinnata, et kui Lääne-Saaremaal laste arv pigem püsib stabiilsena või langeb veidi, siis järsem vähenemine ja elanikkonna kiirem vananemine võib toimuda Ida-Saaremaal. Märkimisväärset elanike arvu langust on ette näha ka Kuressaares ja selle lähiümbruses tervikuna. Kõige kiiremini väheneb seal tööealine elanikkond, sest olemasolev rahvastik vananeb.

Kuigi Kuressaare piirkonnas on sisseändajate hulgast päris palju lapsi, lahkuvad just noored.

Koostatud rahvastikuprognoosi aluseks on rahvastikuregistri andmetel Saaremaa endiste valdade rahvaarv seisuga 1. jaanuar 2024. Prognoosi periood on 24 aastat ja selle tulemused on esitatud 4-aastastes vanusrühmades (2024–2027; 2028–2031; 2032–2035; 2036–2039; 2040–2043 ja 2044–2047).

Prognoosi eelduseks on, et rahvastiku muutused toimuvad praeguste trendide jätkumisena. Sündimus on esimeseks perioodiks arvestatud 2024. a aprilli seisust vaid veidi kõrgemaks (summaarne sündimuskordaja 1,47). Kui üldiselt on summaarne sündimuskordaja olnud 1,6 last naise kohta ja 40. eluaastaks on keskmiselt naisel üle 1,8 lapse, siis viimasel kahel aastal on sündimus märkimisväärselt langenud. Prognoositud on, et järgmiseks neljaks aastaks (2028–2031) kasvab sündimus tavapärasele tasemele lähemale ja edaspidi kasv aeglustub. Prognoosiperioodi lõpuks on sündimuseks võetud 1,73 last naise kohta, mis on pisut kõrgem, kui oli kriisieelsel ajal, kuid madalam, kui on laste arv naisel 40. eluaastaks. Üldiselt on sündimus madal kriisiperioodil ja taastub hiljem, seega võiks loota, et elu hakkab lähiaastatel tasapisi normaliseeruma. Keskmise sünnitaja vanuse kasv aeglustub, mille tõttu jõuab sündimuse aastanäitaja lähemale praegusele keskmisele laste arvule naisel.

Sündimuse osas on koostatud ka lisastsenaarium. Selles on suurendatud sündimuskordajat 10% võrra esimeseks perioodiks (2024–2027). Stsenaarium annab võimaluse näha laste arvu muutust juhul, kui sündimus hakkab varem või kiiremini taastuma.

Eeldatav eluiga sünnihetkel on tervisekriisieelsel, 2019.–2020. aasta tasemel – meestel keskmiselt 74 eluaastat ja naistel 83.

Rände kohta on andmed saadud rahvastikuregistrist, kus on võrreldud perioodil 2020–2024 toimunud muutusi. Prognosis on arvestatud rännet möödunud perioodist väiksemas mahu. Muutuste tulevikuprognosis on arvestatud piirkondade ehitusaktiivsusega: piirkondades, kus on elaniku kohta välja antud rohkem ehituslubasid ja projekteerimistingimusi, on rände aktiivsust vähem kärbitud.

SAAREMAA VALLA RAHVASTIKUPROGNOOS KOKKU

Tulemus erineb mõnevõrra Statistikaameti andmetel tehtud prognoosidest, sest rahvastiku-

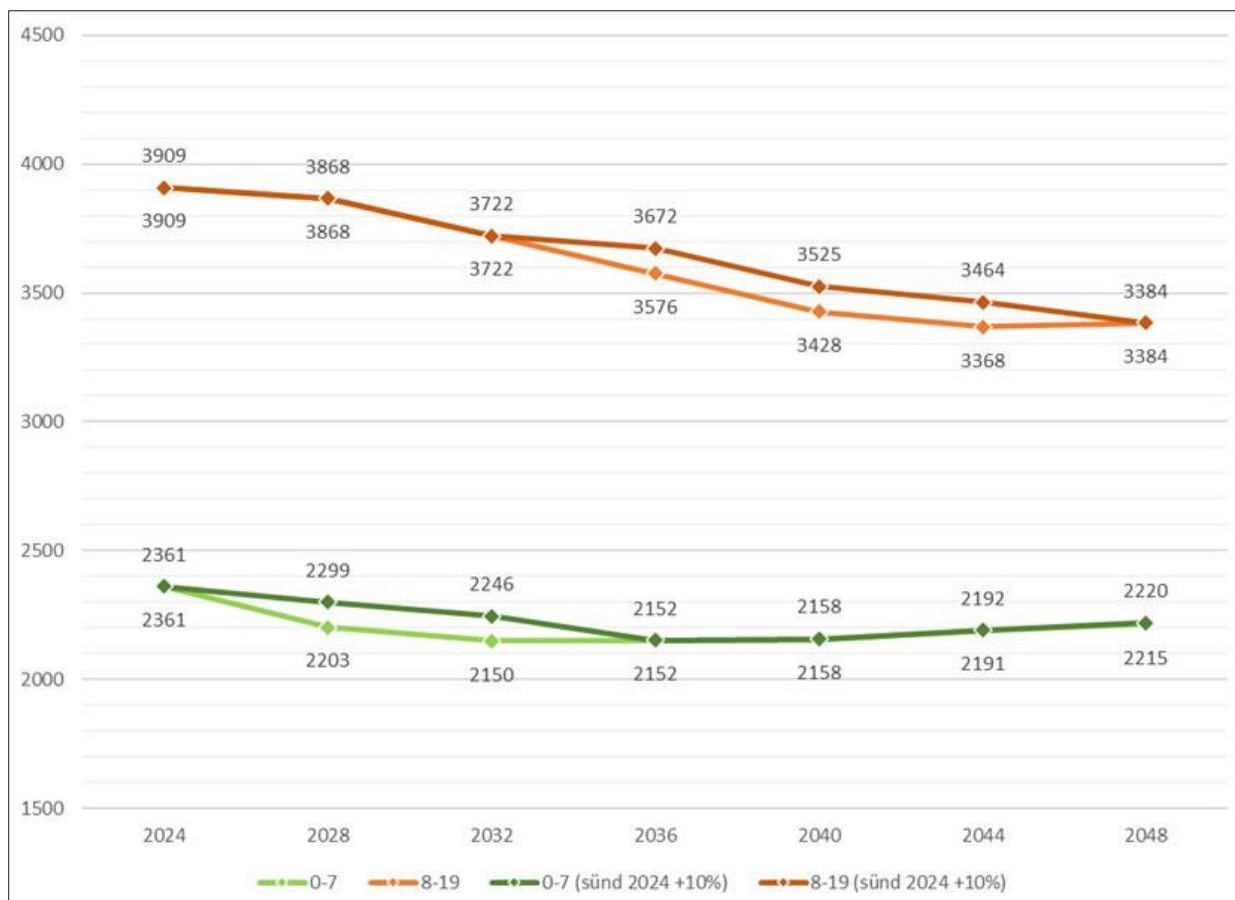
registri järgi on elanike arv suurem ja kasvas viimasel neljal aastal 374 inimese võrra. Prognosi kohaselt võidab Saaremaa aastas rändest umbes 40 inimest. Rände suundumused on vanusrühmiti erinevad. Lastega peresid pigem saabub, mis tähendab kuni 15-aastaste ja 30–50-aastaste sissetõu. Lahkujad on peamiselt noored, kes asuvad õppima pigem Tallinna ja Tartu koolides (16–23-aastaseid lahkub kõige rohkem). Kuni 50-aastaste vanusrühm võidab rändest keskmiselt 100 inimest aastas. Sünde on prognoosi kohaselt aastas umbes 240–250 ja surmasid 400–430.

Kokkuvõttes langeb Saaremaa valla rahvaarv 120–140 inimest aastas, sest sündimus ja ränne kokku ei ületa surmade arvu. Laste arv langeb kuni aastani 2040 kiiremini, hiljem aeglasemalt (Joonis 1). Kui sündimuse langus lõppeks ja sündimuskordajad kasvaks, siis aeglustuks laste arvu langus (Joonis 2). 76-aastased ja vanemad on ainus

Joonis 1. Saaremaa valla rahvaarvu muutus, 2024–2048

Allikas: Rahvastikuregister; autori arvutused

Joonis 2. Saaremaa valla laste arvu muutus, kaks stsenaariumi, 2024–2048
Allikas: Rahvastikuregister; autori arvutused

vanusrühm, mis kasvab vaadeldaval perioodil.

Proгноositava piirkonna suurus võiks olla vähemalt 10 000 inimest, kuid analüüsi eesmärk on jälgida rahvastikuprotsesside erinevusi Saaremaal piirkonniti. Väiksemate piirkondade prognoosimisel tuleb arvestada, et nende vastavus tegelikkusele võib olla oluliselt madalam ja iga väiksema inimeste grupi liikumine avaldab olulist mõju trendidele. Osavaldu käsitledes on need jaotatud kas põhikoolide paiknemise või üldisemate tõmbelootide järgi seitsmesse kogumisse.

Salme ja Torgu: rahvaarv kasvab veidi (70 inimest). Laste arv ja osatähtsus on kasvav. Toimunud on pereeliste inimeste suurem sissetõule ja kui see selliselt jätkub, võib piirkonda pidada stabiilseks ka tulevikus.

Kärla ja Mustjala: rahvaarv perioodi lõpuks kahaneb (-200 inimest). Laste arv piirkonnas tundub üsna püsiv, vanemaeliste hulk suureneb. Toimunud on pereeliste inimeste suurem sissetõule ja kui see selliselt jätkub, võib piirkonda pidada stabiilseks.

Lümanda ja Kihelkonna: rahvaarv perioodi lõpuks kahaneb veidi (-20 inimest). Laste arv tundub üsna püsiv, veidi kasvav. Toimunud on pereeliste inimeste suurem sissetõule ja kui see selliselt jätkub, võib piirkonda pidada stabiilseks.

Leisi: rahvaarv perioodi lõpuks kahaneb (-400 inimest). Sissetõule vanusrühm on pigem hilisem keskiga, millest tulenevalt lisandub rändest vähem lapsi ja laste arv on languses. Piirkonna elanikkond on keskmisest vanem.

Kuressaare, Kaarma ja Pihla: rahvaarv perioodi lõpuks kahaneb (-1800 inimest). Noorte koolijärgne väljaränne on suur, lapsi ja pereelisi küll lisandub, kuid kokkuvõttes laste arv langeb. Piirkonna elanikkond on keskmisest noorem ja püsib selliselt kogu perioodi vältel.

Orissaare, Põide, Laimjala: rahvaarv perioodi lõpuks kahaneb (-350 inimest). Laste arv langeb veidi.

Piirkonna elanikkond on keskmisest oluliselt vanem, vanemaealiste osatähtsus on kõige suurem ja kasvav.

Valjala: rahvaarv perioodi lõpuks kahaneb (-300 inimest). Ränne piirkonda on tagasihoidlik ja negatiivne. Laste arv langeb kiiresti. Elanikkond vananeb kiiresti.

LISA 2 ÜLEVADE SAAREMAA VALLA MAJANDUSELUST

Viimaste aastate turbulentne majanduskeskkond on mõjutanud ka Saaremaa valla ettevõtjaid. Nii saab erinevate majandusnäitajate järske muutusi reeglina selgitada mõne ootamatu kriisiga, üldisi trende välja tuua või tulevikusuundi ennustada on aga järjest keerulisem.

Sihtasutuse Saare Arenduskeskus tellitud Saare maakonna ettevõtluskeskkonna ülevaate 2022 põhjal on Saare maakonna tööhõive määr väga kõrge (70,5%), mis näitab, et tööealisest elanikkonnast on hõivatud praktiliselt kõik, kes on võimalised tööturгу panustama. Siinne põhiprobleem on aga elanike madal sissetulekute tase, mis jääb ligi veerandi võrra alla Eesti keskmisele ja on üks madalamaid maakondade võrdluses. Samas on piirkond jätkuvalt atraktiivne, elupinnanõudlus tugev ning kinnisvarahinnad seetõttu võrreldes teiste sarnase palgatasemega maakondadega kõrged. Nii võib öelda, et tööd leiab saarelt küll, kuid selle eest makstav töötasu, kulutused eluasemele ning saarelisuse tõttu lisanduv transpordikulu komponent kõigis hindades on põhipõhjust, miks majanduslikult võib siin majapidamiste toimetulek olla keerulisem kui mandril.

Saare maakonna erinevus võrreldes enamiku teiste maakondadega Eestis on saarelisus ja sellest tulenev kauba ja inimeste tõrgeteta liikumise eluline olulisus. Kui välja arvata COVID-19 pandeemia mõjud, on Muhu ja mandri vahel reisijate arv olnud viimastel aastatel taas pigem stabiilsel tõusuteel. Lennuliikluses on hästi vastu võetud mõned aastad tagasi liinile toodud suurem, 48-kohaline

lennuk. Reisimise kõrgperiood on igal aastal juuni algusest augusti lõpuni.

Saare maakond on tuntud oma ainulaadse looduse, rikka ajaloo ja elava kultuuripärandi poolest. Küll paistab sarnaselt transpordile ka turismisektoris selgelt silma hooajalisus, sest 90% kõigist Saare maakonna ööbimistest toimub suvel puhkusereisi eesmärgil. See on kõrgeim näitaja Eestis (järgnevad 80% määraga Hiiumaa, Pärnumaa ja Valgamaa) ning viib alla tubade aasta keskmise täituvuse näitaja (27%).

Kõige suurema töötajate arvuga sektor on Saaremaa vallas jätkuvalt töötlev tööstus, kuigi seal on viimastel aastatel kadunud ca 300 töökohta, neist sisuliselt pool toiduainete tootmise sektorist. Töötlevale tööstusele järgnevad töötajate arvu poolest kummi- ja plasttoodete tootmine ning arvutite, elektroonika- ja optikaseadmete tootmine.

Eraldi väljatoomist väärib Saare maakonna puhul muude transpordivahendite tootmise sektor ehk kitsamalt meretööstus, mille terve Eesti mahust kolmandik toodetakse siin. Sarnaselt üldisele trendile Eestis kasvasid vaadeldaval perioodil kõik sektori olulisemad majandusnäitajad, vaid töötajate arv on püsinud stabiilne. Oleme unikaalses seisus, kus Saaremaal on selles majandussektoris olemas terviklikud tarneahelad ja võimekus teostada keerulist tootearendust projekteerimisest kuni reaalse teostuseni ning klastripõhiselt toetavad ettevõtete innovatsiooni teadusasutused (ennekõike TalTechi Kuressaare kolledž, aga ka Tartu

Ülikooli Eesti Mereinstituut ja Eesti Maaülikool).

Perioodil 2020–2022 suurenesid Saare maakonna ettevõtete töajookulud kokku 20 miljoni euro ehk 15,2% võrra. Kui võrrelda seda töötajate arvu paigalseisuga (kasv 0,7%), siis on selge, et Saare maakonna ettevõtlussektoris eksisteeris perioodil 2020–2022 märkimisväärne palgasurve. Viimast kinnitab ka keskmise brutokuupalga kasv 14,4% antud perioodil. Töajookulude langust pole võimalik täheldada üheski ettevõtlussektoris.

Tervikuna kasvatasid Saare maakonna ettevõtted perioodil 2020–2022 oma kasumlikkust väga olulisel määral, eriti jae- ja hulgikaubanduses. Töötleva tööstuse rasked ajad paistsid silma muuhulgas sellega, et sektori kasumlikkus langes 2022. a 22%, peamiseks põhjuseks sisendhindade kasv, mida polnud marginaalide säilitamiseks võimalik täielikult klientidele üle kanda.

Saare maakonna ettevõtted eksportisid 2022. aastal tooteid ja teenuseid kokku 222,9 miljoni euro eest, mis on 1% rohkem kui 2021. aastal. Kokku moodustas Saare maakonna ettevõtete eksport 24,1% kogu müügitulust. Saare maakonna kolm olulisemat ekspordi sihtturgu Soome, Saksamaa ja Rootsi on aastate jooksul selgelt välja joonistunud. Ligikaudu 2/3 maakonna kõigist ettevõtetest tegutseb Kuressaares või selle lähikümbruses, ülejäänud keskustes on neid oluliselt vähem.

Saare maakonna arengustrateegia 2022–2035 seab Saare maakonna ja sealhulgas ka Saaremaa valla majandusarengu võtmeküsimuseks keskmise brutokuupalga tõusu, sest kuni elanike sisetulekud püsivad Eesti keskmisest madalamad, säilib eeskätt noorte, kõrgema haridustasemega ja tööalaselt aktiivsete elanike väljarändesurve. Analüütikute ning ettevõtjate hinnangul liiguvad lähikümneanditel investeeringud sinna, kus on saadaval roheenergia. Seetõttu on majanduse vaatest meretuuleparkide tulek Saaremaa läänerrannikule võtmetähtsusega küsimus ja määrab suuresti kogu maakonna edasise käekäigu.

SAAREMAA VALLA TEGEVUSED MAJANDUSELU TOETAMISEKS

Kohalike omavalitsuste roll ettevõtluse edendamisel ei ole Eestis seadusandlikult selgelt väljendatud, mis tingib selles osas kõigi osapoolte arusaamade ebamäärasuse. Piiratud ressursside tingimustes ei suuda tihti ka omavalitsused seatud ootustele vastata. Siiski on selge, et ükskõik millise piirkonna hea käekäigu aluseks saab olla vaid arenenud majanduselu ja ka kitsastes oludes on omavalitsustel alati võimalik midagi positiivset oma ettevõtluskeskkonna edendamiseks ära teha.

Saaremaa vallas kuuluvad ettevõtlusalaste katusorganisatsioonide ning edendustegevuste teostajate hulka Saaremaa Ettevõtjate Liit (SEL), Eesti Ettevõtlike Naiste Assotsiatsiooni EENA Saaremaa klubi, kaugtöövõrgustik Wörk, SA Saaremaa Turism, Töötukassa Kuressaare esindus, Kuressaare Ametikool ja TalTechi Kuressaare kolledž. Saaremaa vald on liige Saarte Koostöökogu MTÜs ja Saarte Kalandus MTÜs. Kõigi nimetatud ühingute ja asutustega on vallal hea regulaarne koostöö. Kõige otsesemalt tegutsevad aga ettevõtetega koos ja nende heaks SA Saare Arenduskeskus ning Visit Saaremaa.

SA Saare Arenduskeskus (SAK) põhiroll on tagada maakonnas ettevõtluse tugiteenused ning jõustada TAIE arengukava (riiklik teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni ja ettevõtluse arengukava). SAK on eestvedajaks Saaremaa valla SECAPi ehk kliima- ja energiakava uuendamisel ning nõustab ka ettevõtjaid nimetatud valdkondades uuenduste läbiviimisel. Läbi investorteeninduse tegeletakse pidevalt ka erinevate äriprojektide maakonda maandamisega.

Visit Saaremaa ehk Saaremaa Vallavalitsuse turismi- ja turundusteenistuse põhirolliks on Saare maakonna kui atraktiivse ja jätkusuutliku sihtkoha, aga ka töö- ja elukeskkonna arendamine ja turundamine. Saaremaa Vallavalitsus on juhtivpartner Rohesaarte DMO (*Destination Management Organisation*) projektis, mille raames on koostöös Saare ja Hiiumaa arenduskeskustega arendatud alates 2022. aastast kahe maakonna turismivõrgustikku.

Tähtsal kohal on DMO-s kestliku turismi arendustegevused ning koolitused ettevõtjatele: laiem eesmärk on luua üks roheline mõtteviisiga piirkond (rohesaared), kus koostöös omavalitsustega tegeletakse järjepidevalt säästva turismi arendamisega.

Saaremaa vald tegeleb majanduselu arendamisega maakonna tasemel eeskätt koostöös Muhu ja Ruhnu valdadega. Peamised arenguvajadused ja soovitud seisundid aastaks 2035 on kirjeldatud Saare maakonna arengustrateegias 2022–2035, need hõlmavad kiire interneti võrgu arendamist, meretuuleparkide rajamisega ja laiemalt energietika tulevikuga seonduvat, elektrivõrgu tugevdamist, meretööstuse tugimist, tööjõu ja tööturu ebakõlade lahendamist, kestliku turismi edendamist jpm. Saaremaa valla roll on neis küsimustes seada valdkondadeülesed eesmärgid, aidata maksimaalselt kaasa nende elluviimisele ning seirata arenguid. Konkreetsematest tegevustest

annab näiteks vald koostöös partneritega välja erinevaid stipendiume üliõpilastele või spetsialistidele, on algatanud kahe mobiilsele tööjõule suunatud üürimaja rajamise Kuressaares, toetab ettevõtlusalaseid haridusprojekte, on toetanud TalTechi Kuressaare kolledžit. Fiiberoptilise kaablivõrgu väljaehitamise kiirendamiseks on Saaremaa ja Muhu vald loonud OÜ Digisaar.

Tulevikus on kavas vastavalt võimalustele ja vajadustele seniste tegevustega jätkata. Lisaks on kavas kutsuda riigi kaasrahastusel ellu “Meile elama” nõustamisprogramm, luua erinevaid täiend- ja ümberõppevõimalusi. Oluline on valla enda koolide ja lasteaedade kõrval jätkata ettevõtlikkust arendavat ja ettevõtteid toetavat koostööd ka siinsete põhikoolijärgsete haridusasutustega. Investeeringuid Saaremaa valda aitaks lisaks tuua tööstusalade arendamine, enam potentsiaali on selleks Kuressaare ja Orissaare lähiümbruses.

LISA 3 PIIRKONDLIKUD ÜLEVAATED

KURESSAARE

Rahvaarv 2023. a lõpu seisuga	12632
Muutus viimase 6 aastaga	-631
Pindala	15,54 km ²
Rahvastikutihedus in/m ²	812,9 in/km ²

LÜHITUTVUSTUS

Kuressaare on Saaremaa pealinn ja toimiv regionaalne tõmbekeskus ka Eesti mõistes. Siia on koondunud kõik saarlastele olulised teenused alates laste spetsiifilisemast huviharidusest ja meditsiinist kuni riigiametite, elukestva õppe võimaluste, sotsiaalteenuste, teatri jpm teenusteni. Majanduskeskusena asub siin enamik töökohtadest ja ettevõtetest, toimub selge igapäevane elanike pendeldamine tervelt saarelt linna tööle ja tagasi.

Kui Ida-Saaremaal suudab tõmbekeskusena toimida ka Orissaare, siis Lääne- ja Kesk-Saaremaa jaoks ei ole Kuressaarele alternatiivi. Suure väärtusena asuvad Kuressaares erinevad haridusasutused ja elukestvas õppes osalemise võimalused: Kuressaare Ametikool, Saaremaa Gümnaasium, TalTechi Kuressaare kolledž, Kuressaare rahvaülikool ja väärikate ülikool. Kuigi elanike arv on langenud, ei väljendu see kinnisvara hindades ega kättesaadavuses.

Elukeskkond on väga hea: kompaktselt on olemas linlikud mugavused ilma suurtele keskustele omaste turvalisuse probleemideta. Linlased hindavad kõrgelt heakorda ning rohelist: kuigi lossi ümbritseb ka spetsiaalne park, kirjeldavad mõned elanikud tervet linna kui ühte suurt roheala. Tuuakse üksnes välja, et kogukonna aktiivsus võiks olla suurem. Praegu toimib see läbi huvi-alaühenduste, tänavafestivali korraldusmeeskonn-

na, korteriühistute ja väiksemate asumipõhiste ühistevõrkude. Samas toimub Kuressaares palju ka valla- ja maakonnaülest kultuurielu, millest linlased saavad mugavalt osa (Saaremaa ooperipäevad, Kuressaare merepäevad, Kuressaare tänavapiknik, Saaremaa ralli jne). Muret tuntakse riskikäitumisega noorte pärast. Sellele sihtgrupile huvipärase tegevusena nähakse *skateparki* või muid ekstreemspordiga tegelemise võimalusi. Koeraomanikud soovivad oma lemmikutele jalutusväljakuid.

SAAREMAA VALLA TEENUSED PIIRKONNAS

Valla- ja maakonnakeskusele omaselt asub Kuressaares suur hulk keskseid asutusi. Lisaks omavalitsuse põhitegevusega seotutele on vald ise asutanud Kuressaares tegutsevad sihtasutused Saare Arenduskeskus, Kuressaare Haigla, Kuressaare Hambapolikliinik, riigiga kahasse SA-d Kuressaare Teater ja Saaremaa Muuseum.

Kogu valla kinnisvaramahust asub Kuressaares ligi pool (ca 60 000 m²), millest omakorda ligi 37 000 m² moodustavad haridusasutused: kolm põhikooli, Kuressaare Täiskasvanute Gümnaasium, viis lasteaeda, kolm huvikooli ja noortekeskus. Kohalikud elanikud märkavad ja tunnustavad viimaste aastate mahukaid investeeringuid lasteaedade ja koolide kordategemisse. Leevenemas on ka lasteaiakohtade järjekord. Haridusasutused on küllaltki ülerahvastatud, sest vanemate paranenud mobiilsuse tõttu suureneb nende soov tuua oma lapsed ka maalt linnalasteaedadesse ja -koolidesse.

Kultuurivaldkonna kesksed hooned on Kuressaare kultuurikeskus ja spordikeskus. Sotsiaaltöös on viimastel aastatel rekonstrueeritud lastele suunatud teenustega seotud majad, järge või lahendust ootavad Kopli 5 ja Voolu 7 hooned, kus osutatakse eluruumi tagamise teenust täisealistele inimestele. Valla kommunaalteenuste keskne korraldamine toimub Tehnika 10 hoonest, kus töötingimused vajavad kaasajastamist. Saaremaa valla büroopinnad asuvad neljal kinnistul, kõik

hooned on kas rahuldavas või halvas seisundis.

Erinevalt maapiirkondadest puudub Kuressaarel oma haldustasand, linna küsimustega tegeletakse vallavalitsuses valdkonniti. Saaremaa vallavanim täidab ametijärgselt ka Kuressaare linnapea kohustusi.

Kuressaare tänavate olukord on rahuldav. Nende tervikremonte kavandatakse võimalikult palju koos teiste kommunikatsioonide (nt vee- ja kütetorustikud) samaaegse rekonstrueerimisega.

ARENGUKÜSIMUSED

Kui maapiirkondades on kinnisvara osas põhiküsimuseks valla hoonete riskasutamine ja mitmeots- tarbelisus, siis Kuressaares ei ole see esmatähtis. Pea kõik valla hooned on siin täismahus kasutuses mõne kindla põhifunktsiooni tarbeks, kasutajate piisava hulga tõttu on siin võimalik ka spetsiifiliste tegevustega rakendada hooneid tervikmah- tudes ning pigem esineb ruumipuudust. Samas ei ole võimalusel välistatud ka riskasutus või muud ruumide säästliku kasutamise abinõud.

Halva seisundi tõttu vajavad Kuressaares enne- kõike tähelepanu valla büroopinnad ja sotsiaal- ning kommunaalvaldkondade hooned. Samuti annab siin suurte mahtude tõttu efekti energia- tõhususe parandamine. Kontseptsiooni übermõtestamist vajab Kuressaare Kultuurikeskus, et see rahuldaks paremini kultuurikollektiivide vajadusi ja toetaks paremini raamatukogu kui kogukonnakeskuse käsitust. Valdkonna ootus on võimalusel ka uue kultuurikeskuse rajamine Kuressaarde.

INVESTEERINGUVAJADUSED:

- *skatepark* või muud ekstreemspordiga tege- lemise võimalused. Laiemalt noorte ja perede vaba aja veetmise võimaluste laiendamine;
- koorte jalutusväljak(ud);
- Lossi 1, Marientali 27, Tallinna 10 ja Tallinna 2 kontorihoonete rekonstrueerimised;
- Saaremaa Halduse Tehnika 10 angaar-lao rekonstrueerimine;
- Kingu 6 õppehoone rekonstrueerimine;

- Nooruse 1 koolihoone rekonstrueerimine;
- Garnisoni 16 õppehoone rekonstrueerimine;
- olemasoleva kultuurikeskuse/raamatukogu ümbertööstamine ja energiatõhusaks rekonstrueerimine;
- Kopli 5 turvakodu rekonstrueerimine;
- Voolu 7 sotsiaalmaja rekonstrueerimine;
- Kuressaare spordikeskuse energiatõhusustööd;
- Kuressaare bussijaama hoone energiatõhususe kaasajastamine ning äripinna aktiivsem ja funktsionaalsem kasutus;
- lossiõue avaliku ruumi lahendus ja laululava rekonstrueerimine;
- Kuressaare tänavate mitmeaastase investeerimiskava loomine;
- Kuressaare lossi rekonstrueerimise jätkamine ja ravelliinide rekonstrueerimine;
- Kuressaare linnastaadioni hoone ehitus, staadioni rekonstrueerimine;
- Kuressaare kunstmuruväljaku katte vahetus;
- tööstusala arendamine või olemasolevate võimaluste investoritele atraktiivselt pakkumine.

KAARMA

Rahvaarv 2023. a lõpu seisuga	5282 in
Muutus viimase 6 aastaga	+580 in
Pindala	393,74 km ²
Rahvastikutihedus	13,4 in/km ²
Külasid	62
Alevikke	3
(Aste, Kudjape, Nasva)	

LÜHITUTVUSTUS

Kaarma piirkond (kogukond) asub ümber Kuressaare linna, olles Saaremaa suurim nii elanike arvu kui ka pindala poolest. Seostudes nime kaudu ajaloolise Kaarma kandiga, iseloomustab osavaldal üldiselt pigem viimastel aastatel ümber Kuressaare hoogustunud valglinnastumine, mis on toonud palju uusi noori elanikke. Kudjape alevik on sisuliselt juba Kuressaarega kokku kasvanud. Suuruse ning killustatuse tõttu ei ole osavallal oma ühtset

identiteeti, see kujuneb pigem külade või väiksemate piirkondade kaupa (nt Nasva, Kaarma, Muratsi, Suur-Randvere). Elanikud hindavad kõrgelt kodukoha turvalisust. Kuigi asukohaga maal, muutub Kaarma osavald tänu elanike lisandumisele ja uute elurajoonide ehitamisele järjest enam pigem poollinnaliseks elukeskkonnaks. Osavalla koosseisu kuulub ka unikaalse looduse ja ühtehoidva kogukonnaga Abruka saar (vt eraldi püüasustusega väikesaarte alt).

SAAREMAA VALLA TEENUSED PIIRKONNAS

Kogu osavald toimib Kuressaare rütmis, reeglina asuvad seal nii töö- kui ka kooli- ja lasteaiakohad ning muud teenused. Valla asutusi on kõige rohkem Aste alevikus, seal asuvad ka osavalla ainsad põhikool ja lasteaiad. Rahvamajad asuvad Astes, Eiklas ja Nasval. Raamatukogud asuvad Astes, Suur-Randveres, Kaarmal, Eiklas ja Abrukal. Kaarma vana koolimaja toimib vallaülese püsiva laagrikeskusena. Enamik hooneid on hiljuti rekonstrueeritud, halvas seisus on Abruka raamatukoguhuone, mis toimib ka väikesaare külastuskeskuse ja suvekohvikuna. Saaremaa Haldus kasutab Astes laona Soo tn 2 angaari.

ARENGUKÜSIMUSED

Valglinnastumine on toonud kaasa autostumise kasvu, mis esialgu seab kõrgemaid ootusi eeskätt riigiteede kvaliteedile ja läbilaskvusele. Valla tasandil tuleb juhtida elanike ootusi muudele teenustele, mis maal toimivad linnast erinevate reeglite järgi (näiteks lumelükkamise kiirus, tänavavalgustuse või tolmuwabade teede olemasolu). Kuna Astes asuvad valla asutused kas väga või küllaltki heas seisundis hoonetes, soovivad elanikud suurema tähelepanu pööramist kergliiklusteedele ning avalike mänguväljakute arendamisele, sh Aste staadioni kordategemisele. Siiski on Kaarma osavallas ka mitmeid investeeringuid vajavaid omavalitsuse põhitegevusega seotud hooneid. Koostöös Muinsuskaitseametiga vajab lahendust kogukonnale olulise Kaarma maalinna tulevik.

INVESTEERINGUVAJADUSED:

- Aste lasteaia remont;
- Aste staadioni remont;
- kergliiklustee Aste külast läbi Aste aleviku Kuressaare poole;
- Saaremaa Halduse Soo tn 2 angaari remont;
- Kaarma laagrikeskuse remont;
- Abruka raamatukoguhuone rekonstrueerimine;
- Kaarma maalinna arendus.

KIHELKONNA

Rahvaarv 2023. a lõpu seisuga	806 in
Muutus viimase 6 aastaga	+31 in
Pindala	247,97 km ²
Rahvastikutihedus	3,3 in/km ²
Külasid	41
Alevikke	1
(Kihelkonna)	

LÜHITUTVUSTUS

Kihelkonna on ajalooline kihelkonnakeskus kiriku ja kalmistuga, kus pea pooled elanikest ja ka valda asutused on tänaseks koondunud ühte kesk-asulasse. Tugevamad kogukonnad toimetavad ka Tagamõisas, Undvas, Vilsandil, Ürus, Pidulas ja Abaja sadama ümber. Osavalda iseloomustab vähene ning pigem primaar- või turismisektori ettevõtlus, palju liigirikast puutumata loodust ning mitmenäolise mere lähedus. Inimesed hindavad kogukonna tegutsemisrõõmu ja ühiseid ettevõtmisi. Kihelkonna alevikus on vajalik peatänav korrastamine koos kõnniteede väljaehitamisega. Samuti valmistab muret riigi suuremate teede halb olukord, seda nt Üru ja Abaja külades. Muu taristu osas on ootused ka tankla ehitusele, fiiberoptilise valguskaabli jõudmisele majapidamisteni, elektrivarustuse parandamisele ja paremale mobiililevile. Vilsandi saare arengu märksõnad on ühendused nii elektri, side kui ka laevaliikluse osas ning teede korrashoiu tagamine (vt eraldi püüasustusega väikesaarte alt).

SAAREMAA VALLA TEENUSED PIIRKONNAS

Kihelkonnal tegutsevad rahvamaja, raamatukogu, hooldekodu, 6-klassiline kool ja lasteaed. Elanikud on valla teenuste toimimisega üldiselt rahul. Piirkonna eripäraks on küllaltki suur ja mitmekesine sporditaristu. Teede rahastus on seni olnud rahuldaval tasemel. Hoonetest on koolihoone halvas, rahvamaja rahuldavas ja hooldekodu väga heas korras.

ARENGUKÜSIMUSED

Kihelkonna aleviku peatänav vajab terviklikku läbimõttlemist ning uuendamist (sh kõnniteede ehitamine, bussipaviljoni uuendamine, rattaparkla rajamine jne) koostöös Transpordiametiga, peatänav on kohati kitsas ning jalakäijatele ohtlik. Valla teede osas vajavad ennekõike tähelepanu alevikusisesed tänavad ning Harilaiu tee. Transpordikorralduses on elanike jaoks murekohaks laste huvihariduse kättesaadavus ning kaugemate külade ühendus nii Kihelkonna kui ka linnaga.

Haridusasutustest on lasteaial järelkasv olemas, kool kriitiliselt väike. Küsimuseks on ka koolihoone tulevik, mis praegu on kogukonnale liiga suur ja amortiseerunud.

Kihelkonna hooldekodul on potentsiaali samal kinnistul laienemiseks kas lisakohtade loomiseks või teenuste mitmekesistamiseks (näiteks dementsete ploki loomine).

INVESTEERINGUVAJADUSED:

- Kihelkonna rahvamaja remont;
- Kihelkonna koolihoone tulevik;
- kiire ja regulaarne ühistranspordiühendus aleviku ja Kuressaare vahel, nõudepõhise transpordivõrgustiku arendamine.

KÄRLA

Rahvaarv 2023. a lõpu seisuga	1534
Muutus viimase 6 aastaga	-55
Pindala	215,56 km ²
Rahvastikutihedus	7,11 in/km ²
Külasid	22
Alevikke	1 (Kärla)

LÜHITUTVUSTUS

Keskse Kärla aleviku ja sealse kogukonna ümber toimetavad aktiivselt ka Paadla, Kõrkküla ja Käesla külade piirkonnad. Asukoht Kuressaarest ca 20 km kaugusel muudab Käralt linnas tööl käimise mugavaks ja tõmbe tugevaks, mis omakorda esitab väljakutse kohaliku identiteedi hoidmisele. Suhteliselt lihtne on muutuda Kuressaare eeslinnaks-magalaks, palju tänuväärsem ja samavõrra ka keerulisem aga säilitada kärlakate enesetunnetus.

Elanikud on Kärla kogukonnapiirkonna elukeskonnaga küllaltki rahul, ühes selges ja tugevas keskses on olemas nii valla asutused, majanduselu kui ka muu taristu (tankla, perearsti vastuvõtt jne). Muret tekitab ennekõike halb mobiili- ja internetilevi. Aleviku sees ootab lahendamist kergliiklustee pikendamine Karujärve suunal.

SAAREMAA VALLA TEENUSED PIIRKONNAS

Lisaks tavapärasele asutustele – jätkusuutlik põhikool, lasteaed, rahvamaja, raamatukogu – on Käralt lisaks veel ka laiemad võimalused tegeleda huviharidusega (oma spordihoone ja muusikakool). Hoonetest vajavad remonti nii kool kui ka vana vallamaja. Kärla eripäraks on ukraina õpilaste suur arv koolis ja lasteaias. Nende laste toetamiseks ei jagu piisavalt logopeedilist ega sotsiaalpedagoogilist tuge kummaski haridusasutuses.

ARENGUKÜSIMUSED

Kogukond soovib esmajärjekorras kooli rekonstrueerimist, kuid tähelepanu vajab ka vana vallamaja. Liiklusohutuse osas ootab lahendust kergliiklustee ehitus alevikust Karujärve suunal. Tugispetsialistide puudus koolis ja lasteaias on sundinud mõned pered viima oma lapsed toega paremini kaetud linna asutustesse.

Kärla alevikus on mitmeid asutusi ja hooneid lähestikku koos ning ka sisuliselt läbi põimunud, siiski võiks veel kaaluda nende riskasutuse suurendamist ja/või juhtimisstruktuuride ühendamist.

INVESTEERINGUVAJADUSED:

- Kärla kooli rekonstrueerimine;
- vana vallamaja rekonstrueerimine;
- kergliiklustee Karujärve suunal;
- tugispetsialistide puuduse lahendamine koolis ja lasteaias.

LAIMJALA

Rahvaarv 2023. a lõpu seisuga	694
Muutus viimase 6 aastaga	-5
Pindala	117 km ²
Rahvastikutihedus	5,9 in/km ²
Külasid	23
Alevikke	--

LÜHITUTVUSTUS

Laimjala asub Saaremaa lõunarannikul vana postitee ääres, sealt on hea ligipääs ja peaaegu võrdne kaugus nii Orissaarde kui ka Kuressaarde. Väike kogukond hoiab väga ühte ja hindab selle toimimist kõrgelt, nimetades Laimjalat põnevate algatuste piirkonnaks. Ühistegevusele on siin omane loomingulisus, vaimsus ja energilisus. Hea sotsiaalse elukeskkonna ja logistilise asukoha juures tuntakse taristu osas kõige enam puudust pakiautomaadist.

SAAREMAA VALLA TEENUSED PIIRKONNAS

Arengukava koostamise ajal kavandatakse Laimjala mõisahoone rekonstrueerimist, mille tulemusena koonduvad 2026. aastaks sellesse majja lisaks raamatukogule ja teenuskeskusele ka praegu Kahtlas paiknevad lasteaed ja kool. Et kohe mõisahoone kõrval tegutseb rahvamaja, tekib Laimjalga terviklik ja optimaalse suurusega osavalla keskus. Kogukond ootab neid arenguid väga. Osavalla teed on tänu oma karjäärile suhteliselt heas korras. Mõisahoone ja rahvamaja seisund on hetkel rahuldav.

ARENGUKÜSIMUSED

Kui lasteaia järelkasvu jagub, on murekohaks laste kriitiliselt väike arv koolis. Otsustada tuleb Kahtla kooli ja lasteaia tühjaks jäävate hoonete tulevik. Haridusasutuste Laimjalga kolimisega seoses tuleb seal luua lastele liikumistundide läbiviimise võimalused näiteks Laimjala rahvamaja baasil.

INVESTEERINGUVAJADUSED:

- rahvamaja remont (kütte- ja muud tehnosüsteemid, multifunktsionaalseks kohandamine).

LEISI

Rahvaarv 2023. a lõpu seisuga	1953
Muutus viimase 6 aastaga	-27
Pindala	348,94 km ²
Rahvastikutihedus	5,6 in/km ²
Külasid	53
Alevikke	1 (Leisi)

LÜHITUTVUSTUS

Pika merepiiriga looduskaunis Leisi osavald on Saaremaa põhjaranniku keskus ning Triigi sadama kaudu värav Hiiumaale. Leisi alevikule lisaks

on osavallas mitu väiksemat piirkonnakeskust: Metsküla, Karja, Pärsama. Aktiivselt tegutsetakse ka Melsase majas ning Soela sadamas. Ühistöö liidab püsi- ja suveelanikke ning neid, kes on sunnitud töö tõttu igapäevaselt mandril elama. Alevikus toimivad muuhulgas perearstikeskus, apteek ning kogukonna pood-postipunkt. Osavallas töötavad mitmed omanäolised ettevõtted, eriti toidutööstuse valdkonnas, kuid strateegiliselt hea asukoht võiks tõmmata majanduselu veelgi rohkem käima.

Kuigi kogukond hindab oma vabatahtlikke pritsumehi kõrgelt, vähendab siiani turvatunnet aastatetagune päästekomando sulgemine ning teadmine, et kiirabil võtab Orissaarest või linnast kohalejõudmine päris palju aega.

SAAREMAA VALLA TEENUSED PIIRKONNAS

Leisi osavallas asuvad valla asutused neljas külas või alevikus: rahvamajad Karjas (koos lugemistoaiga) ja Pärsamal, raamatukogud Metskülas, Leisis ja Pärsamal, hooldekodu Pärsamal, teenuskeskus Leisis, jätkusuutlik põhikool Leisis, lasteaiaühmad Leisis ja Pärsamal, lisaks veel ka kogukondlik lastehoid Metskülas. Nii Leisi osavalla kui ka kogu Ida-Saaremaa elanike jaoks on suur väärtus Leisi ujula. Elanikud hindavad seda, et valla teenused on heal tasemel ning asutused toimivad.

Valla põhitegevuste osutamiseiga seotud hoone-test on kõige halvemas seisus Karja mõis.

ARENGUKÜSIMUSED

Huvihariduse (muusika, sport) kättesaadavus Leisis võiks olla parem, Kuressaares huvikoolides käimine on logistiliselt keeruline ning peredele kallis. Leisi osavalla erinevate keskuste sidusus ja valla teenuste struktuur vajab läbimõtestamist.

INVESTEERINGUVAJADUSED:

- Leisi noortekeskuse ruumiküsimuse lahendamine;
- Leisi vaba aja taristu ja spordikompleksi arendamine;

- Karja mõisahoonde rekonstrueerimine ja tühjale tiivale kasutusotstarbe leidmine;
- kergliiklusteede võrgustiku rajamine;
- Pärsama küla Vana-Katlamaja kommunaalhoone remont.

LÜMANDA

Rahvaarv 2023. a lõpu seisuga	864
Muutus viimase 6 aastaga	+27
Pindala	200,26 km ²
Rahvastikutihedus	4,3 in/km ²
Külasid	23
Alevikke	--

LÜHITUTVUSTUS

Lümanda piirkond on üks Lääne-Saaremaa keskustest Eesti läänepoolseima punktiga. Aktiivsemad kogukonnad tegutsevad Lümandas, Karalas, Atlas, Leedris ja Taritu-Koimla kandis. Tugevuse ja sellena, mille üle ollakse uhke, toovad elanikud looduse kõrval ainsa piirkonnana enim välja hoolivuse ja koostöö, kogukonna ühtehoidmine on siin kõrge. See väljendub ka valla kõrgeimates rahuloluhinnetes, vaid tankla ja perearstiteenuse kättesaadavus võiksid olla paremad. Elanikud näevad osavalla suurima kitsaskohana ka elupindade puudust.

SAAREMAA VALLA TEENUSED PIIRKONNAS

Lisaks Lümandas asuvatele põhikoolile, lasteaiale, raamatukogule ja rahvamajale tegutsevad rahvamaja ja raamatukogu ka Taritus. Väga heal tasemel haridusasutused ning nende hea koostöö kultuuriasutustega toimivad viimastel aastatel omamoodi noorte perede piirkonda meelitajate ning peamiste kolimisargumentidena. Lasteaia-kohtade puudus saab 2024. a juurdeehituse abil leevendust. Piirkonna teedevõrgule on iseloomulik suur hajusus, avalik teedevõrk on veel

selgitamisel ning avaliku kasutuse sundvaldused sõlmimisel.

Valla põhitegevusega seotud hoonetest on 2019. a rekonstrueeritud Lümanda Maja aktiivses ristikasutuses, selles toimetab igapäevaselt kuus asutust, rahvamaja saali kasutatakse ka sporditegevusteks.

ARENGUKÜSIMUSED

Kuna Lümanda kogukonnas on viimastel aastatel toimunud palju positiivseid arenguid, on põhiküsimus saavutatud hea hoo hoidmises. Enim tähelepanu vajab Lümanda Põhikooli kompleksne lahendamine: peahoone remont, abihoone rekonstrueerimine ja kooliõue rekonstrueerimise lõpuleviimine. Ehitustehniliselt halvas seisus on Taritu rahvamaja. Kuna osavalla teede avalikud kasutused ei ole veel kõik vormistatud, jõuab sinna teede üldmahuga võrreldes vähem investeeringuid. 2021. a läbi viidud nõudetranspordi pilootprojekt osutus väga edukaks ning seda soovitakse tagasi.

INVESTEERINGUVAJADUSED:

- koolihoone rekonstrueerimine koos uue abihoone ehituse (majandusruumid, õuesõppeklass ja jalgrattaparkla) ja õueala väljaarendamisega (asfaldi asemele *miniskate*, istumis- ja vaba aja tegevuste alad);
- avalike teede nimekirja korrastamine, teede investeeringute suurendamine.

MUSTJALA

Rahvaarv 2023. a lõpu seisuga	751
Muutus viimase 6 aastaga	+75
Pindala	235,84 km ²
Rahvastikutihedus	3,2 in/km ²
Külasid	21
Alevikke	--

LÜHITUTVUSTUS

Mustjala asub Saaremaa põhja- ja looderannikul metsarikas piirkonnas ja on tuntud oma kauni puutumatu looduse ja kalurikülade poolest. Küdema lahe ühes servas sirgub Saaremaa kõrgeim Panga pank, teises ootab suuremat rakendust Saaremaa sadam. Aktiivsemad kogukonnad tegutsevad Mustjalas, Tagarannas, Vanakubjal ja Võhmal. Elanike identiteedi põhiosaks on mereäärsus, looduslähedus, vaikus ja turvalisus. Elukeskkonna ja taristu osas tuntakse enim puudust tanklast ja pakiautomaadist.

SAAREMAA VALLA TEENUSED PIIRKONNAS

Valla asutused on kõik koondunud Mustjala külla (kool, lasteaed, raamatukogu, päevakeskus-pansionaat, rahvamaja). Värskest valminud kaasaegne päevakeskus-pansionaat on pälvinud osavalla elanike tunnustuse, hoones tegutseb ka teenuskeskus. Kooliga ühes kompleksis asub väga heas korras suur spordisaal. Alates sügisest 2025 jätkab kool kuueklassilisena.

ARENGUKÜSIMUSED

Elanike suuremad murekohad on teede avaliku kasutuse tagamine ja küllaltki suur remondivajak ning halb internetiühendus. Samuti esineb avaliku juurdepääsu probleeme lautrikohtade puhul.

Laste arv nii koolis kui ka lasteaias on kriitiliselt väike, kuid ka vahemaad järgmiste asutusteni väga pikad. Lasteaias on tugiteenuste tagamine lünklik. Mustjala spordisaalile on vaja leida enam rakendust.

Valla asutused tegutsevad kolmes hoones. Veel hiljuti tegutseti viies, nüüdseks on raamatukogu kolimas koolikompleksi ja teenuskeskus juba liikunud päevakeskus-pansionaati. Rahvamaja seisukord on rahuldav, vajab energiatõhusustööd.

INVESTEERINGUVAJADUSED:

- rahvamaja energiatõhusustööd;
- lasteaia- ja koolihoone remont;
- tugispetsialistide toe suurem vajadus koolis ja lasteaias.

ORISSAARE

Rahvaarv 2023. a lõpu seisuga	1803
Muutus viimase 6 aastaga	-24
Pindala	163,65 km ²
Rahvastikutihedus	11 in/km ²
Külasid	35
Alevikke	1 (Orissaare)

LÜHITUTVUSTUS

Ida-Saaremaal elab umbes 700 inimest, kelle töö- rände ja teenuste tarbimise sihtkoht ei asu Kuresaares, vaid pigem mandril. Nende Saaremaaga sidumise ja elukvaliteedi parandamise peamine võti on Orissaare kui regionaalse keskuse tugevdamine, sest mida rohkem igapäevaküsimusi saab lahendatud siin, seda vähem on vajadust liikuda või kolida suurele maale. Orissaarel on selleks ka igati potentsiaali, mida seni ei ole võib-olla täielikult rakendatud. Kasvõi sel viisil, et mandri ja Saaremaa vaheline liiklusvool kulgeb praegu alevikust mööda ning ei leita piisavalt põhjust Orissaares peatumiseks. Osavald, kogukond ja noorte aktiivsus on viimastel aastatel meelitanud ligi lastega peresid ja elupinnapuudus on tuntav. Silma paistavad ka tegusad Tagavere ja Kavandi kogukonnad ning keskus Orval.

Osavalla tööstuse ja ettevõtluse kese asub Saiklas. Elukeskkond on Orissaares väga hea ja elanikud hindavad seda kõrgelt, nauditakse elu väikelinlikus kompaktses looduslähedases miljöö. Kuigi asutakse mere ääres, saaks alevik olla sellele füüsiliselt rohkem avatud. Potentsiaali nähakse ajaloolise Maasilinna ja Illiku laiu arendamises.

Orissaare osavalla haldusalasse kuulub ka Kõinas- tu laid (vt eraldi püsimisega väikesaarte alt).

SAAREMAA VALLA TEENUSED PIIRKONNAS

Kinnisvara vaates on valla asutused koondunud kõik Orissaare keskusesse, kus asuvad lasteaed, kultuurimaja, raamatukogu, kool, noortekeskus, muusikakool ja spordihoone. Siin asub Saaremaa valla ainuke maapiirkonnas tegutsev õpilaskoduga gümnaasium, mille õpilaste arv on küll võrdlemisi väike, kuid hariduse hea kvaliteedi ning pikkade vahemaade tõttu poleks õpilaste mujale suunamine mõistlik. Tänu Orissaare muusikakoolile ning aktiivsele spordikogukonnale on Orissaares lastel head huviharidusega tegelemise võimalused, mis meelitavad õpilasi kogu Ida-Saaremaalt.

Valla põhitegevusega seotud hoonetest on Orissaare gümnaasium hiljuti rekonstrueeritud, kuid vajab siiski tähelepanu ventilatsiooni osas. Korda tegemata on endise õpilaskodu hoone. Kultuurimaja remont on arengukava koostamise ajal töösse pandud, sinna hoonesse kolib planeeritult ka teenuskeskus ning viimase halvas korras hoone on võimalik hiljem võõrandada. Üldjoontes on Orissaares avalike teenuste pinda elaniku kohta võrreldes teiste Saaremaa osavaldadega suhteliselt palju, kuid ka teenuseid rohkem (nt gümnaasium, sporditegevus, muusikakool).

ARENGUKÜSIMUSED

Orissaare areneb nooruslikult, tulevikus võiks osavald olla noortelinnaku ehk laste ja noortega tegelevate asutuste katusühenduse ning aktiivse spordikogukonna nägu. Kohapeal on nendeks arenguteks valmisolek olemas. Riikliku poliitika valguses vajavad läbimõtestamist gümnaasiumi tugevdamise võimalused. Kindlasti vajab kordategemist sporditaristu: staadioni rekonstrueerimine, spordihoone remont noortelinnaku egiidi all. Orissaare alevik tervikuna vajab visiooni keskväljaku tulevikust, mis võiks olla ligitõmbav ajaveetmis- ja turuala.

Avalikest teenustest tunneb piirkond puudust kodulähedastest hooldekodukohtadest.

Ida-Saaremaa tõmbekeskusena toimimiseks on võtmeküsimus kindlasti ka töökohtade lisandumine nii Orissaarde kui ka Saiklasse, selleks tööstusalade arendamine ning kahe asula ühendamine kergliiklusteega. Orissaarel on võimalusi avaneda rohkem merele nii vaadete avamisel kui ka sadamate kordategemisel (Illiku, Orissaare kalasadam).

INVESTEERINGUVAJADUSED:

- Orissaare noortelinnaku terviklik väljaarendamine (sh ka söökla remont);
- Orissaare keskväljaku visiooni loomine ja elluviimine;
- gümnaasiumi säilimine ja arendamine;
- Orissaare tööstusala arendamine;
- kergliiklusteed Saikla ja Maasi suunal;
- Orissaare staadioni rekonstrueerimine;
- täiendavate hooldekodukohtade loomine Ida-Saaremaale;
- tänavavalgustuse rekonstrueerimine (Rannapst, Kase tn, Illiku laid jne);
- maa-ettevõtluskeskuse rajamine Orval keskuse baasil.

PIHTLA

Rahvaarv 2023. a lõpu seisuga	1629
Muutus viimase 6 aastaga	+210
Pindala	228,79 km ²
Rahvastikutihedus	7,1 in/km ²
Külasid	40
Alevikke	--

LÜHITUTVUSTUS

Viimastel aastal palju uusi elanikke ligi tõmmanud Pihtla osavald asub tugevalt Kuressaare tõmbealas. Et igapäevaelu toimub suuresti linnas, võib küsida, milline, kui tugev ja kui oluline on osavalla elanike jaoks nende piirkondlik identiteet. Inimesed hindavad kõrgelt oma kodukandi turvalisust ja rahulikkust, see ei ole ka uusasukate lisandu-

misega muutunud. Küll võib täheldada autostumist, sest ühistranspordivõrk ei jõua elanike liikumisvajadustele järele. Nii on suurtel maanteedel võimalik juba aeg-ajalt hommikustel ja õhtustel tipptundidel kohata katkematuid liiklusvooge.

Pihtla osavallal ei ole ühte selget keskust, sellest tuleneb teatud laialipillutatuse tunne. Suuremad piirkonnad on enam-vähem võrdse suurusega Pihtla, Sandla, Vätta ja Kõljala. Neis kõigis toimetavad ka aktiivsed kogukonnad, lisaks kogukonnamajade eestvedajatele paistavad silma nii spordielu vabatahtlikud eestvedajad kui ka pritsumehed. Elukeskkond on Pihtlas hea, taristu osas tuntakse enim puudust pakiautomaatidest.

SAAREMAA VALLA TEENUSED PIIRKONNAS

Elanike arvu kohta on Pihtla piirkonnas küllaltki väikeses mahus valla teenuseid ja hooneid, mis omakorda asuvad hajusalt nii Sandlas (rahvamaja, sotsiaalelupinnad, raamatukogu), Kaalis (kool, lasteaed ja raamatukogu) kui ka Pihtlas (kool, lasteaed, teenuskeskus, raamatukogu). Kõik nimetatud asutused töötavad halvas või rahuldavas seisundis hoonetes. Teede puhul on väljakutseks avaliku kasutuse vormistamised ning mustkatete korduspindamised.

ARENGUKÜSIMUSED

Sarnaselt Kaarmale on ka Pihtlas avaliku sektori teenuste maht pigem väike ja küsimus on ennekoike, millised neist suudavad inimesi kohapeal kõnetada, mida aga on mugavam tarbida linnas. Kuna kõik valla põhitegevuse kasutuses hooned Pihtla osavallas on halvas või rahuldavas olukorras, tuleks Pihtla ja Sandla külade baasil leida lahendus ühe uue riskasutuses ja võimalikult suures osas elanike vajadusi rahuldava (nt korraliku spordisaaliga), optimaalse suurusega hoone ehitamiseks. Otsuse eelduseks on vastava kokkuleppe sündimine kogukonnas. Sellest lähtuvalt selgub ka olemasolevate hoonete tulevik.

INVESTEERINGUVAJADUSED:

- üks suur multifunktsionaalne hoone Pihtla-Sandla piirkonda;
- Kaali kooli remont;
- Püha kiriku ja Pihtla teenuskeskuse vaheline kergliiklustee koos valgustusega;
- tugiteenuste olemasolu koolis.

PÖIDE

Rahvaarv 2023. a lõpu seisuga	886
Muutus viimase 6 aastaga	-10
Pindala	128,39 km ²
Rahvastikutihedus	6,9 in/km ²
Külasid	30
Alevikke	--

LÜHITUTVUSTUS

Saaremaa idapoolseim osavald paistab silma tugeva ekspordivõimelise ettevõtluse ning viimastel aastatel hoogsa mineku sisse saanud kogukonnaga. Põidekad mõtestavad oma praegust seisu ja osavalla tulevikuväljavaateid, kogukonnas hingavad ühes rütmis nii valla asutused, külaseltsid kui ka ettevõtjad. Keskse Tornimäe ümber paistavad silma ka Kõrkvere ning Saare maakonna aasta küla 2022 Neemi.

SAAREMAA VALLA TEENUSED PIIRKONNAS

Lisaks Tornimäel asuvatele rahvamajale, lasteaiale ja koolile toimivad Kõrkveres ühes, küllaltki amortiseerunud hoones sealne raamatukogu, külaselts ja sotsiaaleluruumid. Lasteasutused on hiljuti viidud ühtse juhtimise alla ning otsivad oma tulevikusuunda. Tornimäe rahvamaja hoonet on viimastel aastatel remonditud, kuid ruumiprogramm saaks olla kaasaegsem ning ka kõik ruumid ei ole veel heas korras. Põide osavalla teede olukord on hea.

ARENGUKÜSIMUSED

Kooli ja lasteaia liitmise järgselt on osavallal aeg tõestada oma sihtide elluviimise suutlikkust ning kogukond on sellega ka aktiivselt tegelemas. Keskse arenguküsimusena nähakse Tornimäe kui lähikeskuse terviklikku lahendamist nii hoonete olukorra kui ka nende sisu baasilt. Parimal juhul võiks ühe keskse investeeringuga saada kaasaegsed tingimused mõlemad haridusasutused ja leida leevendust elupinnapuudus. Kõrkvere hoone vajab otsust jätkusuutlikkuse osas.

INVESTEERINGUVAJADUSED:

- Pöide keskuse väljaarendamine Tornimäel: kooli ja lasteaia ruumiprogramm, elupinnapuuduse leevendamine;
- Kõrkvere hoone tulevik.

SALME

Rahvaarv 2023. a lõpu seisuga	1205
Muutus viimase 6 aastaga	+18
Pindala	115,73 km ²
Rahvastikutihedus	10,4 in/km ²
Külasid	23
Alevikke	1 (Salme)

LÜHITUTVUSTUS

Kõigist Saaremaa piirkondadest pakub ilmselt Salme kõige rohkem mõtteainet oma unikaalse identiteedi ja võimaluste osas. Kuigi ajalooliselt tuntud eessõrulate maana, on Salme tänapäeval tänu heale ühendusele tugevalt seotud Kuressaarega. Kohapeal on töökohtade valik piiratud. Anseküla kihelkonna pärimust kandev kogukond ja Salme hiljuti avastatud maailma tasemel unikaalne viikingileid annavad piirkonnale olulise kultuurilise ja ajaloolise tähtsuse. Kuidas neid rolle korraga või võrdselt kanda, on kogukonnale oluline küsimus. Keskse mõttes on Salme alevik samal ajal nii kogu Sõrve sääre eesvärav ja sõlmpunkt kui ka õdus elukeskkond kohalikele elanikele, kust hommikul taas Kuressaarde tööle sõita.

SAAREMAA VALLA TEENUSED PIIRKONNAS

Saaremaa valla teenused piirkonnas on koondunud Salme alevikku, sealhulgas põhikool, noortekeskus, lasteaed, rahvamaja ja raamatukogu. Laste arvu väljavaade haridusasutustes on stabiilne. Kolmest asutustega seotud hoonest on lasteaia seisund hea, rahvamajal rahuldav ja koolil halb. Osavalla teed on suhteliselt heas korras, kuid vajavad jooksvat hooldust ja investeeringuid.

ARENGUKÜSIMUSED

Kogukond näeb peamise arenguküsimusena jõesadama ja rannapargi arendamist. Valla teenuseid pakkuvad hooned rahvamaja, kool ja lasteaed vajavad kõik rekonstrueerimist. Arvestades viikingileidude rahvusvahelist kaalu, tuleb senisest enam keskenduda teema esile tõstmisele. Samuti vajab mõtestamist kontseptsioon Salmest kui Sõrve väreavast.

INVESTEERINGUVAJADUSED:

- Salme jõel veevoolu takistava truubi eemaldamine;
- jõeäärse vaba aja ala arendamine;
- kooli rekonstrueerimine;
- rahvamaja rekonstrueerimine;
- lasteaia rekonstrueerimine;
- viikingileiu nähtavam eksponeerimine.

TORGU

Rahvaarv 2023. a lõpu seisuga	344
Muutus viimase 6 aastaga	+18
Pindala	126,74 km ²
Rahvastikutihedus	2,7 in/km ²
Külasid	22
Alevikke	--

LÜHITUTVUSTUS

Väike, üsna kauge, omanäolise olemisega osavald, kus vahepeal on noori olnud päris vähe, nüüd aga tuntakse juba suvise lastehoiu vajadust. Toimekat tegutsemist on näha Kaunispe, Mäebe ja Lindmetsa külade ümber. Piirkond on turvaline, kuid muret teeb sarnaselt Leisile teadmine, et vajadusel võtab päästejõududel ja politseil kohale jõudmine kaua aega. Endine koolimaja asub lidel, kuid koos tuleorni linnaku arenguga liigub enim turiste pigem Säärel. Samas on tankla ehitatud hoopis Mõntusse ja pood tegutseb Laadlas, seega hajub Torgus keskuse tunnetus küllaltki laiali. Elanikud tunnetavad, et osavallast on puudu nn noore pere taristu, kuid seni on puudu olnud ka kriitiline mass noori. Kui tankla on Torgus olemas, siis tuntakse puudust pakiautomaadist ning sularaha kättesaadavusest kas lidel või Laadlas.

SAAREMAA VALLA TEENUSED PIIRKONNAS

Torgu osavallas toimib raamatukogu. Teenuskeskuse juhi vastutada on muu hulgas ka kultuuri- ja sporditöö. Kuna erinevate teenuste toimimiseks elanikke napib, korraldab palju kogukond ise või toetab vald erinevaid tugitegevusi, nt rändkauplust, Laadla poodi, tanklat, sotsiaaltranspordi. Elanikud on nii sellise toetamise kui ka kaasamise ja kultuurieluga rahul. Valla põhitegevuseks kasutatakse hoonetest lide koolimaja ja Päästlase maja Säärel. Murekohaks on ühistranspordi väheus ja soov nõudetranspordi naasmisele 2021. a katsetuse sarnaselt.

ARENGUKÜSIMUSED

Torgu võimalus on ilmselt nn noore pere taristu taasloomises, mida saab teha tasapisi, väikeste sammude haaval, alustades näiteks suvisest lastehoiust. Lide koolimajal on potentsiaali leida aktiivset rakendust sotsiaalvaldkonnas näiteks väljaspool kodu osutatava üldhooldusteenuse, intervallhooldusteenuse, päevahoiuteenuse või teenusmajana, et tagada klientide turvaline toimetulek lühema või pikema perioodi jooksul.

INVESTEERINGUVAJADUSED:

- Torgu koolimaja baasil teenusmaja (talvine elamine eakatele), hooldekodu vmt sotsiaalobjekti väljaarendamine.

VALJALA

Rahvaarv 2023. a lõpu seisuga	1362
Muutus viimase 6 aastaga	+9
Pindala	180,35 km ²
Rahvastikutihedus	7,6 in/km ²
Külasid	32
Alevikke	1 (Valjala)

LÜHITUTVUSTUS

Valjala on muistne saarlaste kants, mis tänapäeval tõmbab ligi noori peresid. On logistiliselt hea asukoha ja ühendustega nii Orissaare kui ka Kuressaare suunal, kuid samas oma identiteedi ning ajaloolise enesetunnetusega osavald. Aktiivsete kogukondadena paistavad silma Sakla, Tõnija, Kungla ning lasteasutuste hoolekogud. Elukeskkond on küllaltki terviklik ja hea, puudu on ennekõike tankla ning napib ka turismiteenuste pakkujaid.

SAAREMAA VALLA TEENUSED PIIRKONNAS

Üldjoontes on Valjala piirkonna elanikud valla teenustega rahul. Sakla raamatukogu ja kogu valda teenindava Saaremaa Toetava Hariduse Keskuse Kallemäe õppehoone kõrval asuvad ülejäänud valla põhitegevusega seotud hooned Valjala alevikus. Neid on teiste osavaldadega võrreldes palju: Valjala rahvamaja koos noortekeskusega, raamatukogu koos teenuskeskusega, tööpada, lasteaed, põhikool ja tervisekeskus. Kui lasteasutused on heas seisukorras, siis tööpaja, teenuskeskuse, rahvamaja ja Sakla raamatukogu hooned on kas halvas või rahuldavas seisundis. Muret teeb spordi- ja vaba aja taristu lagunemine, nende objektide haldamine kipub käima üle jõu nii vabatahtlikel eestvedajatel kui ka vallal.

ARENGUKÜSIMUSED

Valjalas on tõstatunud mitme nurga alt valla põhitegevusega seotud hoonete ruumi-programm. Ühelt poolt on väljakutseks haridusasutuste (kool, lasteaed, noortekeskus) võimekus võtta vastu kõik soovijad, eriti kaasava hariduse tingimustes. Teisalt on võrreldes teiste piirkondadega Valjalas palju hoonemahtu. Kui ruutmeetreid elaniku kohta on veidi üle keskmise, siis eraldi hoonete arv torkab enam silma. Seetõttu tuleks läbi mõelda kõigi Valjalas asuvate valla asutuste paiknemine ning leida ühtepidi säästlik, teisalt nii asutuste tööd toetav kui ka omavahelist koostööd soosiv ruumilahendus.

INVESTEERINGUVAJADUSED:

- lasteasutuste ruumipuuduse terviklahendus (koolis vähe õppetegevuse ruume ja väike-klasse, lasteaia aegunud ruumiprogramm);
- valla asutuste tervikliku ruumiprogrammi loomine ja elluviimine Valjala alevikus;
- Valjala kooli staadioni renoveerimine;
- kergliiklustee kirikust lasteaiani (ja võimalusel ka maalinnani);
- Valjala rahvamaja parkla väljaehitamine rahvamaja parkla kinnistule;
- Sakla tänavavalgustuse väljaehitamine haruteele.

VÄIKESAARED

VILSANDI SAAR

Rahvaarv 2023. a lõpu seisuga	33 in
Muutus viimase 6 aastaga	+6 in
Pindala	10,8 km ²
Rahvastikutihedus	3,1 in/km ²

HETKEOLUKORD

Sarnaselt teistele pühasustusega väikesaartele on ka Vilsandi kogukond jätkuvalt suurenenud, ühised tegemised tõmbavad kaasa sõpru, järeltu-

lijaid ja uusi huvilisi. Nii on tavapärane, et kevad-talgutel osaleb 60-70 või vilsandlaste päevadel üle mitmesaja inimese. Olulise osa saare olemusest loob rahvuspark koos oma ajaloo, reisiargumendi, keskkonnakaitselise ja samas ka piirangu-te aspektiga.

Viimaste aastate investeeringud Papissaare ja Vikati sadamatesse, paaditee süvendamisse ning hõljukisse on ühenduskindlust Vilsandiga oluliselt parandanud. Suurimateks murekohtadeks on saare arengus side- ja elektriühendused. Kiire andmeside loomiseks ei ole senised toetusmeetmed teenusepakkujaile taganud piisavat kindlust turutõrke tingimustes teenuse arendamiseks, elektri puhul on üle laidude saarele kulgev õhu-liin amortiseerunud. Tormidega tekivad kergesti rikked, mille likvideerimiseks aga tehnika kõrge veetaseme ja tugeva tuulega ligi ei pääse.

Valla põhitegevuste osas vajavad enim tähelepanu aastaringse ühenduskindluse tagamine vähemalt praegusel tasemel, elanike esmatarbekaupadega varustamine, saare teehoolitus ja tolmuvabadus. Kogukonna soov on rahvamaja-tegevuskeskuse ehitus. Tähelepanu vajab puhta joogivee tagamine ning reovee keskkonnasäästlik kohtkäitlus.

EESMÄRGID:

- ettevõtluse toetamine saarel, töökohtade säilitamine ja toetatud töökohtade loomine koostöös riigi ja ettevõtetega pühasustuse säilimiseks; kaugtöövõimaluste loomine;
- paadi ja hõljuki angaari ehitus Papissaarde;
- kiire andmesidevõrgu kasutuse loomine Vilsandil;
- varustuskindluse tõhustamine ehk elektriühenduse viimine maakaablis;
- Vilsandi teede hoolduse ja tolmuvabaduse tagamine.

TEGEVUSED EESMÄRKIDE

SAAVUTAMISEKS:

- detailplaneeringu algatamine ja eelprojekti koostamine angaari rajamiseks;
- kiire andmesidevõrgu loomiseks mobiilside operaatorite huvi tekitamine oma teenustega Vilsandile laienemiseks; Saaremaa valla kaas-

abi masti asukoha valikul ja selleks maa eraldamine;

- Vilsandi teede rahastuse tagamine, uue karjääri loomine;
- elektrivõrgu investeringute teostus Elektrilevi OÜ poolt.

ABRUKA SAAR

Rahvaarv 2023. a lõpu seisuga	53 in
Muutus viimase 6 aastaga	+22 in
Pindala	10,67 km ²
Rahvastikutihedus	5 in/km ²

HETKEOLUKORD

Abruka uhkuseks on unikaalne loodus ja ühte hoidev kogukond. Soodne geograafiline asend Kuressaare lähedal, toimekas ühistegevus ning nii Saaremaa valla kui ka Eesti riigi panustamine on loonud saare elanikele kindlustunde tuleviku suhtes. Abruka on elanike arvates parim paik elamiseks ja kaunis koht puhkamiseks!

Peamiseks kitsaskohaks on Abruka saare arengus kujunenud reisilaeva Abro piiratud võimalused kaubaveoks (ehitusmaterjalid, kariloomad, tehnika jne) ning jääklassi puudumine. Ajutiselt aitab neid puudujääke korvata AS-le Saarte Liinid kuuluv pukser-jäälõhkuja Panda, kuid see teenus on aastatega kallinenud. Pikas perspektiivis vajab Abruka ühenduse pidamiseks uut võimekamat laeva.

Rekonstrueerimist ootab Abruka sadamas asuv halvas seisundis raamatukoguhuone, kus asuvad ka turismiinfopunkt ja kohvik ning mida kasutatakse liinilaeva ootepaviljonina.

Abrukal on paljudes majapidamistes probleemiks soolane kaevuvesi. Puhast joogivett tuuakse pudelite ja muude suletavate anumatega Abruka sadamast. Samuti puudub paljudes majapidamistes kanalisatsioon.

EESMÄRGID:

- tehnikahoone rajamine;
- aastaringse ühenduskindluse tagamine;
- mitmeotstarbelise ja riskasutuses hoone rekonstrueerimine Abruka sadamas.

TEGEVUSED EESMÄRKIDE

SAAVUTAMISEKS:

- tehnikahoone rajamine;
- valla koostöö riigi ja riigiettevõtetega aastaringse ühenduse loomiseks uue liinilaeva ehituse ja sadamate kohanduse osas;
- raamatukoguhuone kasutuse läbimõtestamine ning rekonstrueerimine.

KÕINASTU LAID

Rahvaarv 2023. a lõpu seisuga	8 in
Muutus viimase 6 aastaga	+7 in
Pindala	3,36 km ²
Rahvastikutihedus	2,4 in/km ²

HETKEOLUKORD

Kõinastu omapäraks on vähene inimõju puutumata looduskeskkonnale. Kogukonnas valitseb rahu ja üksmeel, ühistegevuste läbiviimiseks ja kohaliku elu korraldamiseks on loodud Kõinastu külaselts. Au sees hoitakse vanu käitumismalle ja põliste kõinlaste kultuuripärandit.

Lähiaastate perspektiivis võiks kasvada laiu püsi-asustus vähemalt kolme leibkonnani. Oluline on ühenduse pidamiseks ehitada püsiv väikesadam või lautrikoht ning lahendada elektrivarustuse stabiilsus päikesepaneelide, tuuliku, akude ja generaatorite abil. Laid on füüsiliselt paremini ühendatud Muhu saarega, mistõttu on Kõinastu enda teede kõrval oluline tagada ka Muhu sääre otsa viiva Kõinastu laiu tee hooldus.

EESMÄRK:

- kogukonna miinimumeesmärgiks püsi-asustuse säilitamine, maksimumprogramm vähemalt kolme leibkonna püsiv asustus saarel.

TEGEVUSED EESMÄRKIDE SAAVUTAMISEKS:

- transpordiühenduste toimimise kindlustamine infrastruktuuriga (ühendus avalike teedega Muhu saarel, parkla Muhus sääre otsal ja sildumiskoha rajamine);
- kombineeritud päästekuuri (koos varustusega)/ kogukonnakeskuse rajamine;
- sõltumatu ja lokaalse energiavarustuse tagamine (päikesepaneelid, tuulegeneraator ja akud).

LISA 4 VALDKONDLIKUD ÜLEVAATED

ALUSHARIDUS

RIIKLIKUD EESMÄRGID

Koolieelse lasteasutuse seadus seab alushariduse eesmärkideks:

- toetada laste individuaalsust, loovust ja mängu kaudu õppimist;
- toetada lapse üldoskuste (enesekohaste, sotsiaalsete, mängu- ja õpioskuste) kujunemist ja lapse arengut;
- tagada alushariduse kättesaadavus kõigile eelkooliealistele lastele;
- tagada koolieelsetes lasteasutustes käivatele lastele logopeediline ja eripedagoogiline tugi.

HETKEOLUKORD SAAREMAA VALLAS

(kirjeldus, hallatavate asutuste olemasolu ja struktuur, võrdlus teiste omavalitsustega, koostöö teiste omavalitsustega, rahvastikuprotsesside mõju valdkonna arengule, seos Saare maakonna arengustrateegiaga 2022–2035)

Saaremaa vallal on alusharidust pakkuvaid asutusi 18 (11 lasteaeda + 7 kool-lasteaeda). Vastavalt kujunenud oludele on need asutused kas iseseisvad lasteaiaid või liidetud kohaliku kooliga ühise juhtimise alla. Lisaks töötavad 2 eralasteaeda ja 2 lastehoidu.

Valdkonna suurim väljakutse on juba mitmeid aastaid olnud piisavate lasteaiakohtade taga-

mine. Ühelt poolt on seni olnud poliitiline valik hoida kohatasud madalatena, eriti maapiirkonnades. Need ei sõltu enam töötasu alammäära muutusest ehk tasude tõusud ei toimu automaatselt. Kohatasud valla era- ja munitsipaallasteaedades on võrdsed. Ka toidupäeva maksumus on mõistlik, vald kompenseerib sellest vanematele 80 senti päevas iga lapse kohta. Selle tulemusena võib täheldada, et lasteaiakohti kiputakse kergesti vastu võtma, kuid mitte alati aktiivselt kasutama. Teiselt poolt on vajadus kohtade järele pidevalt kasvanud. Isegi kui sündivus on Saaremaal hakanud langema, siis on mitmeid aastaid kestnud noorte perede sissetõu, mille suurus saab küll tõdeda tagantjärele, kuid ette prognoosida ja sellele paindlikult reageerida on väga keeruline.

Erinevalt koolikohtadest, mille osas teevad pered tavapäraselt otsuseid kooliaasta tsükli järgi, laekuvad taotlused lasteaiakohtadele terve aasta jooksul. 2021–2023. a on vallas koos erateenusepakkujatega loodud juurde 8 uut lasteaia- või hoiurühma, (sealhulgas kaks ukraina rühma) või suurendatud rühmaruumide pindala. Uusi kohti on lisandunud 136 (sh 33 ukrainlastele). 2024. a jooksul avatakse neli uut rühma ning Lümända lasteaia laiendus. Nii tekib juurde 69–80 kohta ning akuutne probleem peaks saama lahenduse, Kuressaares võiks tekkida ka mõningane vaba reserv. Seda on väga oluline hoida paindlikkuse tagamiseks ning olukordadeks, kus siia soovib tööle tulla noori tippspetsialiste (näiteks arstid, logopeedid), kelle jaoks peamine kolimisotsuse tingimus on lasteaiakohtade olemasolu. Hetkel

ei ole võimalik tagada uue alusharidusseaduse mõistes piisavat reservi, et tagada koht kõigile kohataotlustele kahe kuu jooksul. Lisaks Kuressaarele, kuhu on lisaks rändele surve ka vallasiseselt, on teatav lasteaiakohtade puudus samuti Pihltas, Kaalis, Valjalas ja Salmel. Sõmeral tuleb otsustada, mis on ukraina rühma tulevik ja kuidas juba lasteaias sulanduksid need lapsed kõige sujuvamalt Eesti haridussüsteemi.

Lasteaedade personali osas on vald alustanud üleminekut ühe õpetaja süsteemile rühmades, ühtlustades nii pedagoogide töötingimusi. Sellest otsusest on mõnevõrra saanud leevendust pedagoogide nappus, kuid juurde on vaja õpetaja assistente ning läbi mõelda kogu rühmapersonali töökorraldus. Samuti pakub väljakutseid HEV-lastega tegelemine tavarühmades. Varase märkamise eesmärgil on Saaremaa Toetava Hariduse Keskus suunanud logopeedilise võimekuse just alushariduse tasandile, kus tuleks lahendada kõneprobleemid kooli mineku ajaks. Samuti on lasteaedades rakendatud eripedagoogi ja sotsiaalpedagoogi teenus. Kuid spetsialistide puuduse tõttu on asutuste teenusega kaetusega siiski probleeme, eriti näiteks Kärlal, Tornimäel ja Leisis. Olukorda püütakse lahendada kaugnõustamise teel, mis ei ole aga sama tulemuslik kui kontaktne abi. Kuna Kuressaares on tugi paremini tagatud, on mõned pered selle vajaduse tõttu otsustanud tuua lapse linna lasteaeda. Parimatel juhtudel töötavad aga ühe piirkonna koolis ja lasteaias samad tugispetsialistid, kes tegelevad lastega maast madalast ning süsteemselt ka peale ühest asutusest teise üleminekut.

Uudse toena alustas Tervisekassa toel 2024. a tööd Saare maakonna lasteasutuste tervisedenduse spetsialist, kelle põhifookus on laste ülekaalu vähendamisel ennekõike läbi menüüde korrastamise ja liikumistegevuste mõtestamise.

Olme ja tehnilise seisukorra poolest vajavad mõned lasteaiad olulisi investeeringuid kaasava, turvalise ja kaasaegse õpi- ja töökeskkonna loomiseks. Kui Kuressaares on hooned saanud suhteliselt heasse korda, siis maal vajavad need

suuremat tähelepanu. Läbiv kitsaskoht on mänguväljakute auditeerimine ehk olemasolevate atraktsioonide ohutuse süsteemne jälgimine. Asutuste juhtide ootus on eriti maapiirkondades, et haldustegevused koondataks tsentraalse juhtimise alla, vabastades juhtide aega sisulisele pedagoogilisele tööle.

Koostöö asutuste vahel toimub nii juhtide tasandil kui ka ühisürituste korraldamisel. Ilus traditsioon on kevadine kogu Saaremaa lasteaialõpetajate ühine rongkäik läbi Kuressaare ja pidu lossihoovis, kuid liikumise, laulmise ja tantsimisega seotud koostegemisi jagub tervesse aastaringi. Lähimõtlemist vajab suviste valverühmade korraldamine nii, et lastevanematele oleks teenus üle Saaremaa võimalikult hästi tagatud. Omavalitsuse alusharidusvaldkonna ametnike koostöö toimub nii läbi otsekontaktide kui ka Eesti Linnade ja Valdade Liidu võrgustiku.

PEAMISED VAJADUSED MUUTUSTEKS:

- lasteaiakohtade ja nende väikese reservi puudus Kuressaares (2024. a kevadel peaks olukord leevenema, kuid ei tea, kui kauaks);
- majade haldamise tsentraliseerimine, asutuste juhtide võimalus keskenduda rohkem sisutööle;
- maalasteaedade atraktiivsuse säilitamine läbi rekonstrueerimise ja pedagoogilise taseme säilitamise, eesmärgiks vältida laste linna lasteaedadesse ümberasumise soove;
- juhtide, õpetajate ja spetsialistide (eeskätt logopeedide ja psühholoogide) järelkasvu probleemide lahenduste leidmine;
- HEV-lastele sobiva arengukeskkonna tagamine;
- Sõmera rühma tegevuse lõpetamine ning nende laste integreerimine eestikeelsetesse rühmadesse;
- mänguväljakute süsteemne auditeerimine.

INVESTEERINGUD:

- hoonete renoveerimine, kohandamine sobivaks laste arvuga, remondifondi suurendamine; hoonete sisekliima tagamine;
- mänguväljakute süsteemne renoveerimine;

- väike(eri)rühmade loomine ning tugisikute süsteemi rahastuse suurendamine;
- digitaalse dokumendi- ja personalihaldussüsteemi rakendamine;
- valdkonna töötajaskonna (juhid, õpetajad jne.) palgasüsteemi korrastamine ja palgataseme tõstmine vastavaks vastutuse tasemele ning töömahule;
- asutuste eelarvete suurendamine arendustegevuste tagamiseks; haridusvõrgustiku kohandused, juhtimisstruktuurid.

ELUKESTEV ÕPE

RIIKLIKUD EESMÄRGID

Üleriigilise haridusvaldkonna arengukava 2021–2035:

Üldine eesmärk: Eesti inimestel on teadmised, oskused ja hoiakud, mis võimaldavad teostada end isiklikus elus, töös ja ühiskonnas ning toetavad Eesti elu edendamist ja üleilmset säästvat arengut.

Strateegiline eesmärk: Õpivõimalused vastavad ühiskonna ja tööturu arenguvajadustele; õpivõimalused on valikurohked ja kättesaadavad ning haridussüsteem võimaldab sujuvat liikumist haridustasemetel ja -liikide vahel.

Kiiresti muutuv ühiskond ja uuenev tööturg, sh uued valdkonnad ja erialad ning uued töövormid nõuavad seniste oskuste ümberkujundamist. Inimeselt eeldab see valmisolekut karjääripõõreteks ja pidevat õppimist – ümberõpet ja enesetäiendamist – kogu elukaare jooksul, haridussüsteemilt suutlikkust kiiresti reageerida muutuvale oskuste vajadusele. Haridussüsteem loob oskuste pakkumise kaudu eeldused ettevõtlikkuseks ja innovatsiooniks, Eesti eripärasid arvestavaks majanduskasvuks ning tasakaalus ja sidusa ühiskonna kujunemiseks. Elanikkonna vananemine toob kaasa uued väljakutsed tööturul ja sotsiaalvaldkonnas, muutuvad töö tegemise viisid ja ootused tulevasele töötajale. Aastaks 2035 kasvab

veelgi nõudlus tehnoloogiaga seotud oskuste järele. Hariduses omandavad üha suurema kaalu paindlikud ja praktilised täiendusõppevõimalused ja töökohapõhised õppevormid.

HETKEOLUKORD SAAREMAA VALLAS

(kirjeldus, hallatavate asutuste olemasolu ja struktuur, võrdlus teiste omavalitsustega, koostöö teiste omavalitsustega, rahvastikuprotsesside mõju valdkonna arengule, seos Saare maakonna arengustrateegiaga 2022–2035)

Saaremaa valla arengukavas on käsitletud elukestva õppe peatüki all täiskasvanuhariduse temaatikat.

Elukestva õppe võimalused rikastavad elukeskkonda ning on oluliseks osaks mitmekülgsest haridusasutuste võrgust. Pidev enesetäiendamine suurendab konkurentsivõimet tööturul ning avardab silmaringi. Parimal juhul kujuneb sellest pidevalt uutele teadmistele avatud eluviis, mis hoiab inimese tegusa ja toimekana kõrge vanuseni. Tööturu seisukohast on eriti saarelises keskkonnas väga oluline tagada inimestele paindlikud õppevormid tööturul nõutud erialade omandamiseks mis tahes vanuses (Saare maakonna arengustrategia 2022–2035, arenguvajadused „Spetsialistide puudus“ ning „Tööjõu struktuur ei vasta tööturu ootustele“). Täiend-, taseme- ja kutseõppe puhul on oluline kerge ligipääs nii põhi- kui ka keskhariduse baasil. Saarelise asukoha mõttes tähendab kerge ligipääs muuhulgas ka erinevate õppevõimaluste kättesaadavust kohapeal, et hariduse omandamisel ei tekiks geograafilise ligipääsu barjääri.

Elukestva õppe kolm peamist sihtrühma:

1. Madalal haridustasemel (põhi- ja keskharidus) õpingud katkestanud. Kuressaare Täiskasvanute Gümnaasium, Saaremaa valla ainus mittestatsionaarse õppega ja erinevate õppevormidega haridusasutus, pakub võimalust katkenud haridustee jätkamiseks 7.–12. klassides. Õpingute juurde tagasitulnute osakaal võiks olla praegusest veel kõrgem. Abiks saab

siin olla sihtgrupi teavitamine haridusvõimalustest ja nende motiveerimine koostöös valla, töötukassa, kohalike ettevõtete ning teiste koostööpartneritega.

2. Tööturu vajadustest lähtuv ümber- ja täiendõpe. Erinevaid võimalusi pakuvad töötukassa ning töötukassa koostööpartneritena Kuressaare Ametikool ja Kuressaare Täiskasvanute Gümnaasium (KTG). Saaremaa vald saab teha tööd endale vajalike spetsialistide koolitamisel, et leevendada nende puudust nii sotsiaal-, haridus- kui ka kultuuri-valdkondades. Oluline on Saaremaal säilitada kõrghariduse omandamise võimalus Kuressaare kolledži baasil. Laiapõhjalist täiendõpet ning erinevaid enesearendamise võimalusi pakub Eesti Rahvaülikoolide Liidu liikmena Kuressaare Rahvaülikool, mis töötab KTG täiendõppeosakonnana.
3. Senioritele pakub võimalusi nii suhtlemiseks kui ka õppimiseks Kuressaares tegutsev Tartu Ülikooli väärivate ülikool. Suure huvi, transpordi kalliduse ja pika vahemaa tõttu võiks kaaluda Ida-Saaremaal oma väärivate ülikooli käivitamist.

Kokkuvõtteks võiks täiskasvanute osalus elukestvas õppes olla aktiivsem. Võimalusi pakuvad erinevad osapooled, kuid valdkonnast puudub tervikülevaade ning valla roll on koostöös õppe- ja koolitusasutustega tekitada erinevatest võimalustest ühine infopank elanikele parema ülevaate andmiseks. Saaremaa vald teeb valdkonnas koostööd teiste omavalitsuste täiskasvanuhariduse koordinaatoritega.

Rahvastikuprotsesside valguses on enamik elukestva õppega seotud tegevusi koondunud Kuressaarde. Mjäl toimuvad tellitud koolitused juhul, kui leidub vabatahtlikke eestvedajaid nende korraldamiseks. Rahvaülikooli ja väärivate ülikooli näitel võib tõdeda, et on olemas küllaltki suur sihtrühm, kes soovib pidevalt uusi teadmisi omandada ja näeb selles ka sotsiaalse kooskõmise võimalust. Kõik see aga aitab kaasa saarlaste töövõime, vaimse tervise ja elurõõmu hoidmisele.

PEAMISED VAJADUSED MUUTUSTEKS:

- keskne valdkonna koordineerimine;
- valdkonnaülevaate ja süsteemse infovahetuse taasloomine, koostöövõrgustiku töölepanek ning osapoolte rollide ja ootuste selgitamine;
- õppevõimaluste mitmekesistamise eesmärgil koostöö erinevate haridusasutuste vahel;
- täiskasvanud õppija motiveerimine õppes osalemiseks:
  - täiskasvanute koolitusvajaduste kaardistamine, ühiskoolituste korraldamine, digipädevuste arendamine ning tasemekoolituste jätkuv Saaremaale toomine;
  - tööturu vajadustest lähtuvate ning õppija huvidele ja võimetele vastavate õppekavade väljaarendamine;
  - madalal haridustasemel (põhi- ja keskhari-dus) õpingute katkestamise ennetamise ja katkestanute tagasitoomise parandamine;
  - põhi- või keskhari-duseta täiskasvanute teavitamine haridusvõimalustest ja nende motiveerimine, tasemehariduses osale-mise tõstmise;
  - haridusliku erivajadusega täiskasvanutele vajaduspõhise õppe korraldamine ja integratsioon.

INVESTEERINGUD:

- Kuressaare Täiskasvanute Gümnaasiumi hoone rekonstrueerimine.

HEAKORD JA KALMISTUD

RIIKLIKUD EESMÄRGID

Ei ole otseseid riiklikke eesmäärke peale majandus- ja taristuministri määruse „Tee seisundinõuded“ teede talihoolduse tagamise kohta.

HETKEOLUKORD SAAREMAA VALLAS

(kirjeldus, hallatavate asutuste olemasolu ja struktuur, võrdlus teiste omavalitsustega, koostöö teiste omavalitsustega, rahvastiku-protsesside mõju valdkonna arengule, seos Saare maakonna arengustrateegiaga 2022–2035)

Saaremaa valla avalike objektide heakorra, kalmistute haldamise, teede, tänavate, tuletõrje veevõtukohtade ja vallale kuuluvate avalikel aladel asuvate mänguväljakute hooldamise ning lumelükkamise korraldamisega tegeleb Saaremaa Haldus. Oma kommunaalasutus annab valdkonda paindlikkust, võimalust suunata arenguid ning tõenäoliselt eraettevõtetega võrreldes ka kasumimarginaali võrra soodsama hinna. Samas kaasnevad sellega kohustused teenuste kvaliteedi hoidmiseks nii inimeste töötasude tõstmise kui ka tehnika pideva uuendamise osas.

Saaremaa Haldusel on oma suurem üksus Kuressaares ning igas piirkonnas haldustöötajad, keda koordineerivad kolm piirkondlikku juhti. Töid planeeritakse koostöös vallavalitsusega võimalikult nutikalt, näiteks kogudes infot kaardirakendusse või jagades ülesandeid läbi Workforce keskkonna. Saaremaa Halduses töötab 2024. a seisuga 89 inimest, kelle keskmine brutopalk on madal ja jääb riikliku miinimumpalga kasvule jalgu. See tekitab asutusesisest ebavõrdsust ega meelita neid, kellele füüsiline töö kontimööda.

Elanike rahulolu üldise heakorraga on Saaremaa vallas kõrge, eriti Kuressaare linnas. Seda on tõstnud lisaks tavapäraste hooldustööde heale kvaliteedile ka erinevad lisapingutused, näiteks lilleamplid või jõulutuled tänavapostide küljes nii linnas kui ka maapiirkondades. Viimaste puhul on keskuste arendamisel ja heakorra suunamisel hetkel kitsaskohaks tervikvaadete puudumine ja kokkulepped kogukonnas, millised võiksid piirkondade keskasulad ja -platsid või -väljakud (näiteks Orissaare) tulevikus välja näha. Kui need arutelud on peetud ja paberil vormistatud, on võimalik neid etapiliselt, samas tervikut silmas pidades ellu viia.

Ühtset praktikat heakorra valdkonna korraldamisel omavalitsustel ei ole, kõigil on see kujunenud vastavalt oludele. Seetõttu on kasulik üksteiselt õppida ja võtta üle parimaid praktikaid. Ka Saaremaa Haldus külastab võimalusel teisi omavalitsu-

si, meilt omakorda hangivad teadmisi eelkõige Hiiumaa ja Muhu vallad.

PEAMISED VAJADUSED MUUTUSTEKS:

- töötajate väärtustamine ning töötasude tõstmine ja keskmise vanuse vähendamine;
- töötajate töökeskkonna ja olmetingimuste parandamine eelkõige Kuressaares, aga vajadused parendusteks ka maapiirkondades;
- tehnika uuendamine. Stabiilse püsirahastuse olemasolu (fondi loomine), et oleks võimalik oste pikemaajaliselt planeerida ning läbi tehnika uuendamise vähendada oluliselt praeguseid kõrgeid remondikulusid ja tõhustada tegevuste/töö läbiviimise kestust;
- Kudjape kalmistule tuhakaevu loomine;
- kalmistute digitaliseerimise lõpuleviimine;
- nõuetekohase haljastusjäätmete ladestusplatsi ehitamine Kuressaare ja selle lähipiirkonna haljastusjäätmete jaoks (Kudjape jäätmejaama territooriumile).

INVESTEERINGUD:

- Kuressaare, Tehnika 10 kinnistu / hoone renoveerimine;
- piirkondlike töökodade tingimuste parendamine nii tehnika hoidmiseks-hooldamiseks kui ka töötajate töötingimuste parendamine;
- tehnikapargi uuendamine, kõige kriitilisem vajadus:
  - Kuressaare mitmeotstarbeline kasti ja tõstukiga kallurauto (olemasolev Iveco on amortiseerunud ja vajab pidevat remonti);
  - Kuressaare kahekambriline prügiauto (olemas ühekambriline, amortiseerunud);
  - maapiirkondade 2 kallur-autot (olemasolevad GAZ autod vajavad pidevat remonti ning varuosade saamine Venemaa tehastest on problemaatiline).

HUVIHARIDUS JA NOORSOOTÖÖ

RIIKLIKUD EESMÄRGID

Noorsootöö seaduse järgi on noorsootöö tingimuste loomine noore isiksuse mitmekülgeks arenguks, mis võimaldab noortel vaba tahte alusel perekonna-, tasemeharidus- ja tööväliselt tegutseda.

Noorsootöö korraldamine lähtutakse järgmistest põhimõtetest:

- noorsootööd tehakse noorte jaoks ja koos noortega, kaasates neid otsuste tegemisse;
- tingimuste loomisel teadmiste ja oskuste omandamiseks lähtutakse noorte vajadustest ja huvidest;
- noorsootöö põhineb noorte osalusel ja vabal tahtel;
- noorsootöö toetab noorte omaalgatust;
- noorsootöös lähtutakse võrdse kohtlemise, sallivuse ja partnerluse põhimõttest.

Vald koostab noorte huvihariduse ja huvitegevuse kava, mis võib olla koostatud pikemaks perioodiks kui üks aasta ning olla osa valla või linna arengukavast.

Huviharidusstandard (2007): Huvihariduse eesmärk on luua võimalusi isiksuse mitmekülgeks arenguks ja toetada noore kujunemist hästi toimetulevaks ühiskonnaliikmeks.

Huvikooli seadus sätestab:

- Huvikool on haridusasutus, mis tegutseb noorsootöö valdkonnas ning loob huvihariduse omandamise ja isiksuse mitmekülge arengu, sealhulgas oma keele ja kultuuri viljelemise võimalused huvihariduse erinevates valdkondades.
- Õpe huvikoolis toimub õppuri tööst, alus-, põhi-, üldkesk-, kutse- ja kõrgharidust või tööalast koolitust pakkuvate õppeasutuste õppetegevusest vabal ajal.

HETKEOLUKORD SAAREMAA VALLAS

(kirjeldus, hallatavate asutuste olemasolu ja struktuur, võrdlus teiste omavalitsustega, koostöö teiste omavalitsustega, rahvastiku- protsesside mõju valdkonna arengule, seos Saare maakonna arengustrateegiaga 2022–2035)

Noorte arv on Saaremaa vallas viimastel aastatel olnud väikeses kasvutrendis (vanuses 7–26 noorte arv 2021. a 5895, 2024. a 6122). 2023. a 1. oktoobri seisuga oli huvihariduses ja huvitegevuses osalemise võimalusi Saaremaa vallas 306.

Noorsootööd korraldab Saaremaa vallas alates 2021. aastast Saaremaa Noorsootöö Keskus, mille avatud noortekeskused asuvad Kuressaares ja kaheksas maapiirkonnas (Valjala, Aste, Lümenda, Salme, Orissaare, Tornimäe, Leisi ja Kärla), lisaks laagrikompleks Kaarmal ja rannanoortekas Kuressaare Supelrannas. Piirkondades tehakse koostööd erinevate asutuste ja kogukondadega. Lisavõimalusi noorsootöö tegevusteks eriti piirkondades, kus noortekeskust pole, pakub valla mobiilne noorsootöö buss. Ida-Saaremaal tegutseb Orissaare Noortelinnak, mis koondab koostööks piirkonna noortega tegelevad asutused.

Maapiirkondades elavate noorte noorsootöös ja huvihariduses osalemise võimalused sõltuvad ühistranspordist või isiklikust sõiduvõimalusest. Transpordi kättesaadavusest sõltuvad ka võimalused esindamiseks ja osalemiseks väljaspool maakonda (sh rahvusvahelisel tasandil).

Noorteinfo jagamiseks ja infovahetuseks on kasutusel mitmekesised infokanalid ning ühtne infoportaal (Infohunt). Oluline on noorte ettevõtlikkuse ja omaalgatuse toetamine ning juhtimisoskuste võimestamine, sh vabatahtliku töö võimaldamine. Vajalik on välja töötada ühtne läbimõeldud kord mitteformaalõppe tulemustega arvestamiseks formaalõppes.

Noorte riskikäitumise ennetamiseks on vajalik senisest enam suunata fookus koostööle sotsiaal- ning korrakaitsevõrgustikega. 2023. a veebruaris alustas tööd laste ja pere komisjon, mis koondab oma ala spetsialiste ning keskendub noorte riskikäitumise ennetamisele, lahenduste leidmisele ning noorte vaimse tervise toetamisele. Saare maakonna üleselt rakenda-

takse Noortegarantii tugisüsteemi projekti „Uus algus“, et toetada NEET (inglise keeles *not in education, employment or training*) staatuses noorte haridusteele naasmist ja (või) tööturule jõudmist, sh ka ennetustegevustesse suunamist.

Maakonnaüleselt toimuvad noorte infomess Tuleviku Kompas, noortevaldkonna tunnustusüritus, osaluskohvikud ja õpilasüritused. Saaremaa Noorsootöö Keskus korraldab laagreid ja töömalevat ning edendab koostööd nii teiste avatud noortekeskustega, omavalitsustega Eestis kui ka rahvusvahelisel tasemel. Vaba aja laagrid on väga populaarsed ja oodatud, neid korraldavad nii valla hallavad asutused kui ka erategijad. Noorte osalust ja kaasamist (sh ka rahvusvahelisel tasandil) edendab Saaremaa valla noortevolikogu, kes teeb koostööd teiste osaluskogude ja asutustega. Uuenduslikud noorsootöö mudelid (mobiilne noorsootöö (MoNo) buss, arenguredel, Infohunt, ressursipank) töötati välja koostöös Muhu vallaga ning neid on tutvustatud mitmetele teistele omavalitsustele Eestis.

Valla noorsootöö kvaliteedi hindamise tulemuse- na ning valdkonna väärtustamiseks ja töötajate motiveerimiseks on vajalik välja töötada ja kehtestada noorsootöötajate kvalifikatsiooninõuded ja palgakorralduse alused.

Munitsipaalhuvikoole on Saaremaa vallas viis: J. Aaviku nimeline Kuressaare Muusikakool, Kärla Muusikakool, Orissaare Muusikakool, Saaremaa Spordikool ja Kuressaare Kunstikool. Need on populaarsed, tasu erahuvitegevuse pakkujatega võrreldes soodsam. 2024. a jaanuari andmete alusel osales nende töös umbes 780 last, vallalt toetust saavate erahuvitegevuse pakkujate juures ligikaudu 1700, lisaks veel koolides pakutavas huvitegevuses pea 1400 last, sealjuures on nende hulgas lapsed, kes osalevad mitmes huviringis mitme erineva teenusepakkuja juures. Viimaste aastate statistika näitab, et huvitegevuses osalejate arv on püsinud suhteliselt stabiilne, hõlmates 70 kuni 75 protsenti lastest ja noortest vanuses 7–19 aastat. Suurenenud on lastevanemate soov panna oma lasteaiaaegne laps mõnda huviringi. Võimalusi selleks pakutakse enamasti lasteaegade juures, Kuressaares on lasteaialastel lisaks või-

malik käia ujumas ning erinevates kunstiringides. Huvitegevuse valikute osas võiks edaspidi juurde tulla mõni tehnikavaldkonna ring ning lisavõimalusi ujumiseks. Valdkonna väljakutseks on huvikoolide õpetajate ja ringijuhendajate järelkasv ning (maapiirkondades) atraktiivsete huvialaringide pakkumine. Kätesaadavuse toetamiseks on huvitegevuses osalemisel elukohast kaugemal kui 5 km võimalik taotleda vallalt transpordihüvitist.

Laste heaolu ja annete arendamise eesmärgil on oluline vähendada perede majandusliku ebavõrdsuse mõju huvihariduse kättesaadavusele. Munitsipaalhuvikoolides on ühe pere teisele samas huvikoolis osalevale lapsele soodustus 50% ning kolmandale 100%. Lisaks neile pakuvad soodustust erahuvikoolid ja -spordiklubid, kui ühest perest käib samas huvikoolis mitu noort. Kõigis nimetatud asutustes on tagatud ka lisasoodustused toimeraskustes peredele (võistlustel osalemine, kostüümid, vahendid). Vald toetab toimetulekuraskustes perede laste huvihariduses ja huvitegevuses osalemist ning tasub teenusepakkujale otse ühe huviringi eest kuni 50 eurot kuus.

Võib öelda, et tänu munitsipaalhuvikoolidele ning ka mitmetele tugevatele erateenusepakkujatele on vallas huvitegevuses osalemine heal tasemel ja pakub vastavalt Saaremaa valla 2024. aasta huvihariduse ja huvitegevuse kavale 306 erinevat võimalust osalemiseks, sh tegevusi ka ukraina lastele (kunstikool, spordikool, võimlemine, tants, judo, jalgpall). Kitsaskohaks on pigem baaside ja harjutusruumide puudus Kuressaares ning ujulaegade nappus.

Teenuste korraldamiseks ning nii valdkondade kui ka teenusepakkujate ülese tervikvaate loomiseks, arengute planeerimiseks ja analüüsiks peab Saaremaa vald huviregistrit, oluline on selle arendamist jätkata.

Vaba aja veetmise osas tunnevad noored 2023. a läbi viidud küsitluse alusel nii linnas kui ka maal teravat puudust ekstreemspordivõimalustest (ronimissein, trampliinid, *pumptrack* jne).

PEAMISED VAJADUSED MUUTUSTEKS:

- huvikoolide õpetajate ja treenerite, noorsootöötajate, juhendajate järelkasvu tagamine, sealhulgas töötasude, kvalifikatsiooni ja koormuse küsimuste lahendamine ja töötajate rahulolu seiramine;
- ekstreemspordivõimaluste loomine;
- riskikäitumise ennetamine ja noorte jõustamine koostöövõrgustiku ning erinevate programmide ja projektide kaudu: projekt „Uus algus“, SPIN ehk spordil põhinev teaduslikult tõendatud noorte arenguprogramm, „Ringist välja“, „Tänavalt tuppa“;
- Leisi avatud noortekeskusele uue tegevuskoha leidmine (täna tegutseb rendipinnal Mustjala mnt 5);
- noortekeskuste ja huvikoolide füüsilise keskkonna kaasajastamine ja uuendamine (Kuresaare Kunstikool, Valjala ja Kärla avatud noortekeskused, Kaarma laagrikompleks);
- terviklik ja toetav transpordikorraldus noorsootöös ja huvihariduses osalemiseks (sh vajaduspõhine transport);
- munitsipaalhuvikoolide juhtimismudeli analüüs;
- noorsootöötajate kvalifikatsiooninõuete ja palgakorralduse aluste väljatöötamine ning kehtestamine.

INVESTEERINGUD:

- ekstreemspordivõimaluste loomine;
- noorsootöötajate, huvikoolide õpetajate, juhendajate ja treenerite väärtustamine ning terviklik palgasüsteem (palkade tõstmine) kooskõlas haridusvaldkonnaga;
- noortekeskuste ja munitsipaalhuvikoolide hoonete parendamine (Karma noortelaager, Põide, Valjala, Kärla ja Salme noortekeskused, Orissaare noortelinnak, Ranna noortekas, Garnisoni 16 Kuressaares; Leisi noortekeskusele uue tegutsemiskoha leidmine).

JUHTIMINE

RIIKLIKUD EESMÄRGID

Kohaliku omavalitsuse toimimist reguleerib kohaliku omavalitsuse korralduse seadus, mis on arengukava koostamise ajal muutmisel. Uuenduste peamised eesmärgid on omavalitsuse enesekorraldusõiguse ning osaluvõimaluste suurendamine.

HETKEOLUKORD SAAREMAA VALLAS

(kirjeldus, hallatavate asutuste olemasolu ja struktuur, võrdlus teiste omavalitsustega, koostöö teiste omavalitsustega, rahvastiku protsesside mõju valdkonna arengule, seos Saare maakonna arengustrateegiaga 2022–2035)

Saaremaa vallas on kümme osavalda, kolm kogukonda ning Kuressaare linn. Osavallad ning kogukonnad on Saaremaa valla haldusterritooriumil ja koosseisus tegutsevad piirkondlikud üksused, mille eesmärgiks on kohaliku initsiatiivi ja identiteedi hoidmine, elanike kaasamine kohaliku elu küsimuste otsustamisse ning piirkondlike huvide esindamine valla ülesannete täitmisel. Osavalla- ja kogukonnakogud on piirkondade elanike kohtpealsed esinduskogud.

Volikogu Kuressaare linnakodaniku komisjon on moodustatud poliitilistel alustel. Osavalla- ja kogukonnakogud on moodustatud kolmel erineval põhimõttel, mis hägustab nende rolli. Segadust tekitab ka Karma, Kärla ja Lümada vormiliselt erinev staatus kogukondadena. Tulevikus on mõistlik kogude moodustamine viia ühtsetele alustele ning jätkata nende tugevdamist kohalike küsimuste arendamise eestvedajatena. Kohalike küsimuste lahendamise tegelevad 13 teenuskeskuse juhti kõigis osavaldades ja Lümada, Kärla ning Karma kogukondades. Vallavanem on ühtlasi Kuressaare linnapea.

Lisaks poliitilise otsustustasandi ametiisikutele

töötab Saaremaa vallavalitsuses kui ametiasutuses ca 170 ametnikku või töötajat (edaspidi *teenistujad*). Nende arv on seoses asutusesiseste ümberkujundamiste ning iseenesliku vähenemisega (vabanevaid kohti ei täideta) olnud väikeses languses. Uusi ameti- või töökohti on viimastel aastatel loodud pigem vaid kas projektipõhiselt (oluline osa rahastusest on tulnud väljastpoolt) ja/või tähtajalistena. Saaremaa Vallavalitsuse teenistujate töötasu jääb ca 8% alla riigi keskmisele. Põhimõttelise muutuse tõi COVID-19 pandeemia, kui üleriigiliselt sai võimalikuks kaugtöö ja see läbi avardusid saarlaste distantsilt töötamise võimalused. Saaremaa valla jaoks tähendas see, et teenistujad said hakata vabamalt konkureerima üle-eestisel tööjõuturul ja nende palgataset ei saa seetõttu enam võrrelda ainult Saaremaa, vaid laiemalt Eesti avaliku sektori palgatasemega, mis on just riigiasutustes ning suuremates omavalitsusüksustes oluliselt kõrgem. Nii on viimastel aastatel oluliselt kasvanud teenistujate palgasurve, aga ka ootused, et vald tööandjana tagaks neile kaasaegsed tingimused, sisuka töö ja professionaalse arengu võimalused.

Vallavalitsuse töökorralduse keskne küsimus on nii vallale seadusega pandud kui ka muude valla jaoks oluliste ülesannete täitmise võimekuse tagamine. Järjepidevuse hoidmiseks on oluline, et personali vahetudes ei kaoks inimese lahku des erialakompetents ega -teadmised. See eeldab tööalase teabe süsteemset dokumenteerimist ja arhiveerimist ning teistele teenistujatele sobival viisil kättesaadavaks tegemist. Samuti peab teenistujate vastutusvaldkondade kattuvus suurenema, et üksteist oleks võimalik struktuuriüksuste siseselt või vajaduse korral ka struktuuriüksuste vahel sujuvalt asendada. Seda suudavad aga ennekõike teha pika kogemusega erialaprofessionaalid, mistõttu on uute spetsialistide värbamisest isegi olulisem arendada ühtse meeskonnana olemasolevaid teenistujaid, tagada neile piisavad koolitus- ja arenguvõimalused, head töötingimused jne. Järjest enam tuleb rõhku pöörata kvaliteedijuhtimisele kõigis valla tegevusvaldkondades ja tasanditel alates asutu-

sesisese (nt arenguveestlused ja ühised arendustegevused) ja -välise (erinevad kaasamisviisid) tagasiside mehhanismide liitmisest arengute kavandamise süsteemi.

Vallavalitsuse toimimisel on jätkuvalt oluline otsida võimalusi tööprotsesside automatiseerimiseks ning digitaliseerimiseks. Tihti käib see koos tsentraliseerimisega, mis aitab tagada ka ühtlasemat kvaliteeti (nt personalitöö või dokumendihaldus hallatavates asutustes) ja andmekaitse ning infoturbe nõuetele vastavust. Kesksete haldussüsteemide ja muude vallavalitsuses kasutatavate programmide riskikohaks võib aga kujuneda nende suurem püsikulu võrreldes hajusa korraldamisega ning sõltuvus konkreetsest monopoolsest teenusepakkujast (väike perefirma või suur kontsern). Kohati tekitab jätkuvalt probleeme sideühenduste aeglus ja/või töökindlus. IT-süsteemide arendamise puhul tekib aeg-ajalt ka dilemma, kus lahendust vajavad probleemid (näiteks hoonete energiakasutuse andmete süsteemne kogumine) esinevad varem või hiljem kõigil omavalitsusüksustel üle Eesti, ehk vaja on leida riiklikud lahendused. Sel juhul tuleks teha koostööd Eesti Linnade ja Valdade Liidu (ELVL), teenusepakkujate, teiste omavalitsusüksuste või üleriiklike institutsioonidega, mis aga ei liigu alati valla jaoks piisavas tempos. Omaette murekoht on arvutipargi, võrguseadmete ja muu riistvara kiire vananemine, mille pidevaks uuendamiseks on vajalik piisav püsirahastus. Siiski on selge, et IT-lahendused ja tehisintellekt aitavad muuta omavalitsuse teenuseid nutikamaks ja kus neid on võimalik kasutusele võtta, tuleb seda ka teha. Ennekõike tuleks alustada valdkondadest, mis aitavad omavalitsuse teenuseid elanikele lähemale tuua või hõlbustavad vallavalitsuse kui ametiasutuse toimimist. Selle kõrval peab aga ka säilima otsesuhtluse ning paber kandjal asjaajamise võimalus ehk innovatiivse kõrval tuleb tagada ka traditsioonilised suhtluskanalid.

Avatud valitsemise üks võtmeteemasid on kaasamine ja inimeste ning organisatsioonide osalemine neid puudutavate otsuste ettevalmistamisel.

Saaremaa vallas on seljataga hektilised suure ühinemise järgsed aastad. Nüüd, kus protsessid on suures osas kaardistatud, ühtsed toimimisviisid juurutatud ja valla toimimine rohkem rööpasse jooksnud, on aeg mõtestada sügavamalt läbi, milliste kanalite kaudu ja kuidas vald elanikega suhtleb ehk neile infot annab ja neilt ise sisendit saab. Võimalusi on selleks erinevaid, oluline on eelkõige, et kaasamisviisid võimestaksid ja kõnetaksid kõiki osapooli ning arendaksid demokraatlikku arutelukultuuri.

PEAMISED VAJADUSED MUUTUSTEKS:

- osavaldade ja kogukondade struktuuri ning kogude moodustamispõhimõtete ühtlustamine;
- teenistujate motivatsiooni hoidmine – töötasu konkurentsivõimelisus ja erialane enesetäiendamine;
- digilahenduste analüüs, arendus ja kasutuselevõtt seal, kus need annavad kokkuhoidu või aitavad tuua valla teenuseid elanikele lähemale; andmete analüüs ja haldamine, digitaalsed töövahendid ja andmetöötuse automatiseerimine;
- kaasamise ja otsuste ettevalmistamisel osalemise läbimõtestamine.

INVESTEERINGUD:

- IT taristu kulumit katva IT-eelarve olemasolu tagamine;
- IT arendused vastavalt võimalustele ja sisuvaldkondade vajadustele;
- tugiteenuste keskne osutamine (nt personali-, finants-, dokumendi-, kinnisvara ja/või info- ja kommunikatsioonisüsteemide haldus) ja andmehalduse arendamine.

JÄÄTMEMAJANDUS

RIIKLIKUD EESMÄRGID

Eesti keskkonnavaldkonna arengukava (KEVAD 2030) eelnõu visioon aastaks 2030 on puhta ja elurikka keskkonnaga Eesti – ringmajandust on sealjuures nimetatud ühena kolmest läbivast keskkonnavaldkonna olulisemast teemast.

Eestis käsitleb jäätmepoliitika pikemaajalisi eesmärgi Eesti keskkonnastrateegia 2030, mille kohaselt on oluline vähendada jäätmete lades-tamist, jäätmeteket ning tekkivate jäätmete ohtlikkust. Tuleb suurendada jäätmete sortimist ja taaskasutamist, sh ringlussevõttu. Riigi jäätme-kavas 2023–2028 on kolm põhisammast/stratee-gilist eesmärki:

- kestlik ja teadlik tootmine ja tarbimine ning jäätmetekke vältimise ja korduskasutuse eden-damine;
- ohutu materjaliringluse suurendamine;
- jäätmekäitlusest tulenevate mõjudega arvesta-mine ning nende vähendamine nii inim- kui ka looduskeskkonnale tervikuna.

HETKEOLUKORD SAAREMAA VALLAS

(kirjeldus, hallatavate asutuste olemasolu ja struktuur, võrdlus teiste omavalitsustega, koostöö teiste omavalitsustega, rahvastiku-protsesside mõju valdkonna arengule, seos Saare maakonna arengustrateegiaga 2022–2035)

Saaremaa valla jäätmehoolduse eesmärkide püsitamisel on lähtutud kogukondade vajadustest, riigijäätmekavast, Euroopa ringmajanduse tegevuskavast, seadusandlusest tulenevatest kohustustest ning seni kehtinud endiste omavalitsuste jäätmekavadest. Eesmärkideks on seatud, et

- jäätmeid välditakse seal, kus see on võimalik,
- jäätmealased teenused on kergesti kättesaadavad,
- Saaremaa vallast kogutud jäätmed võetakse ringlusse (Saaremaal).

Saaremaa vallas toimub korraldatud jäätmevedu kahes eraldi piirkonnas: Ida- ja Lääne-Saaremaal,

mõlemasse on liidetud ka pool Kuressaaret. Jäätmete liigiti kogumises on saarlased paljude teiste omavalitsustega võrreldes olnud esirinnas korraldatud jäätmeveoga hõlmatud jäätmeliikide osas. Liigiti kogutud pakendit on võimalik üle anda 131 avalikus pakendipunktis. Suuremates asulates on pakendipunktides lisaks riidekonteinerid kasutuskõlblike rõivaste, mänguasjade ja jalatsite kogumiseks ja ringlusesse suunamiseks. Avatud on ohtlike jäätmete tasuta vastuvõtukohtad. Jäätmete liigiti kogumise edendamise ning teenuse mugavama kasutamise arendamiseks tuleb lähiaastatel korraldatud jäätmeveoga liita täiendavalt jäätmeliike. Pidades silmas Jäätmeseaduse ja Pakendiseaduse väljatöötamiskavatsust, on lähiaastatel eesmärgiks asendada avalikuks kasutuseks mõeldud pakendiorganisatsioonide konteinerid vähemal või rohkemal määral kohtkogumisega. Teenuse kättesaadavuse parandamise eesmärgil tuleks kaaluda kohtkogumise teenuse laiendamist ka teistele jäätmeliikidele, nt suurjäätmel, ohtlikud jäätmed. Turistidele on igasuviselt väljas täiendavad jäätmekonteinerid külastatavates paikades. Samuti on Saaremaa vald koostöös Muhu vallaga aktiivselt osalenud toetusmeetmete kasutamisel, korraldades elanikele seeläbi erinevaid jäätmete kogumisringsid, toetades biojätmete liigiti kogumist ja teavituskampaaniaid. Eelarvevahenditest on lisaks ellu viidud haljastusjätmete ja suurjätmete kogumise kampaaniaid.

Jäätmemajanduse halduskoormus jäätmevaldajate registri pidamisel ja elanike avalduste menetlemisel langeb kohalikule omavalitsusele. Ka Saaremaa vallas on jäätmekorraldusega seotud menetluskoormus aeg-ajalt probleemiks, eriti aktiivsemate prügiveost vabastamise taotluste esitamise perioodidel või uute teenuste juurutamisel (nt biojätmete liigiti kogumise nõude rakendamisel 2023. a). Lahendus peaks siin olema üleriigiline ja elektroonilisel iseteenindusel põhinev, ühel vallas eraldi ei ole mõistlik tervet süsteemi endal ise üles ehitada. Koostöö teiste omavalitsustega praeguse süsteemi arendamisel ka käib, niivõrd kui see on eraettevõtte poolt arendatava jäätmevaldajate registri baasil võimalik. Lisaks

registri pidamisele on valla ülesanneteks veel ka jäätmekava koostamine, jäätmehoolduseeskirja kehtestamine, korraldatud jäätmeveo korraldamine, jäätmete liigiti kogumise korraldamine, jäätmejaamateenuse tagamine, elanike jäätmehooldusalane nõustamine jne.

Saaremaal ei ole prügilat. OÜ Saaremaa Prügila on Saaremaa Vallavalitsuse äriühing, mis on kahe vallas asuva jäätmejaama (Kudjape ja Maasi) omanik. Osäühingu enamusosanik on Saaremaa vald ja teine osanik Muhu vald. Osäühingu ülesandeks on jäätmejaamade opereerimise korraldamine ning suletud Kudjape prügila järelhooldus.

Parema teenuse kättesaadavuse piirkondades tagab lähiaastatel täiendavate jäätmepunktide rajamine (Salme, Kihelkonna, Leisi). Edendamaks kohapealset ringlussevõttu on kavandamisel haljastusjätmete kohapealse kompostimise võimaluste loomine.

Arengukava koostamise hetkel on muutmisel jäätme- ja pakendiseadused, mis seavad jäätmekäitluse omavalitsuse vaatest uutele alustele. Arendustegevustest on Saaremaal palju potentsiaali Zero Waste kestliku majandusmudeli kasutuselevõttu, mis rakendab jäätmeteta majandamise põhimõtteid ja seab strateegilises arengukavas ambitsioonikad mõõdikud, alameesmärgid ja tegevused nende saavutamiseks. Saaremaal on potentsiaali saada Põhja-Euroopa esimeseks Zero Waste sertifitseeritud saareks.

PEAMISED VAJADUSED MUUTUSTEKS:

- info süstematiseerimine ja teabevahetuse lihtsustamine läbi tehniliste lahenduste;
- inimeste teadmiste ja hoiakute muutmise vajadus, seda nii keskkonnasäästlikumate tarbimisharjumuste kui ka jäätmete liigiti kogumise olulisuse osas; teavitustöö laste ja noorte suunas fookusega ringmajandusel;
- info viimine nende elanike ja turistideni, kes praegu valla poolt jagatavat infot kätte ei saa;
- kestliku prügimajandusmudeli kasutuselevõtt.

INVESTEERINGUD:

- Leisi, Salme ja Kihelkonna jäätmepunktide ehitus;
- haljastusjäätmete nõuetekohaseks kompostimiseks kohapeal tingimuste loomine;
- ringmajanduse edendamiseks toetavate tegevuste elluviimine (ehitus-lammutusjäätmete liigiti kogumise ja ringlusesse võtmise edendamine, mööbli ringlusesse suunamine, toidu päästmine, uuskasutuskeskuse loomine Saaremaale jmt ringmajandust toetavad tegevused).

KESKKOND NING ÜHISVEEVÄRK JA -KANALISATSIOON

RIIKLIKUD EESMÄRGID

Eesti keskkonnavaldkonna arengukava (KEVAD 2030) eelnõu visioon aastaks 2030: puhta ja elurikka keskkonnaga Eesti.

Keskkonna taluvuspiire on vaja teadvustada – majanduslikku, sotsiaalset ja kultuurilist heaolu luuakse neid järgides. Mitmekesist ja puhast looduskeskkonda käsitletakse väärtusena, kõik inimesed mõistavad oma rolli keskkonna mõjutegurina ja seatud eesmärgid saavutatakse igaühe kaasabil.

Kolm läbivat keskkonnavaldkonda ehk riigi tulemusvaldkondade ülest poliitikat, mille arengud ja muutused mõjutavad pea kõiki teisi keskkonna alavaldkondi, on kliimapoliitika, elurikkus ja maastikud ning ringmajandus.

HETKEOLUKORD SAAREMAA VALLAS

(kirjeldus, hallatavate asutuste olemasolu ja struktuur, võrdlus teiste omavalitsustega, koostöö teiste omavalitsustega, rahvastiku protsesside mõju valdkonna arengule, seos Saare maakonna arengustrateegiaga 2022–2035.)

Loodus- ja elukeskkond Saaremaa vallas on üldiselt väga hea, elanikud hindavad seda kõrgelt ning seostavad oma identiteeti ennekõike just puhaste metsade, mere ja õhuga. Saaremaa vald

paistab silma ka suure looduskaitseliste piirangutega alade pinna poolest, mis ühest küljest seab piiranguid erinevatele kavandatavatele tegevustele, teisalt aga aitab säilitada neid väärtusi, mille tõttu siinset elukeskkonda kõrgelt hinnatakse.

Eesti võrdluses ongi siinne olukord õhupuhtuse, müra, elurikkuse, keskkonnahoidliku eluviisi, kiirgusohu või muu keskkonnaaspekti osas üks parimaid. Üheks suuremaks looduslikuks kitsaskohaks on põhjavee vähene kaitstus ning kõrge või väga kõrge reostusohklikkus. Elulaadi muutus ning elanike kõrgemad ootused joogivee kvaliteedile ka hajaasustuses muudavad põhja- ja pinnavee kaitse üha olulisemaks. 2023. a saastejuhtumid Kuressaare ühisveevärgis tõid joogivee kvaliteediga seotud küsimused teravalt elanike teadvusesse. Põhjavee kvaliteediga seotud probleemid on nii looduslikku laadi kui ka inimtekkelised. Looduslikult on Saaremaa põhjavee kvaliteet üldiselt hea, probleeme esineb paepealsetel aladel kõrge rauasisaldusega, piirkonniti ka mangaani, fluori ning rannikulähedastel aladel liigse soolsusega. Kõige laialdasemalt on levinud liigne rauasisaldus seoses paekivi esinemisega aluspõhjas, kuid see ei põhjusta otsest terviseohtu. Tingituna õhukesest pinnakatte paksusest on põhjavesi Saaremaal pinnaselt tuleneva reostuse eest valdavalt nõrgalt kaitstud või kaitsmata, mistõttu on suurem oht mikrobioloogilise reostuse sattumiseks põhjaveekihtidesse – seda nii hajureostusena (ilma kindla tekkepõhjusega toita-ainete kanne nt pinnasest põhjavette), kuid ka punktoreostusena ja põllumajandusliku tegevusega seotud reostusena. Põhjavee kvaliteedi säilitamisel on üha olulisem vastutustundlik väetiste kasutus põllumajanduses ning reoveekäitluslahenduste veekaitse nõuetele vastavus.

Saaremaa eripära on suur hajaasustuse osakaal, mis tähendab, et ühisveevärk ja -kanalisatsioon hõlmab vaid väikest osa pindalast. Suurel hulgal üksikmajapidamistel tuleb veevarustuse tagamise ja reovee kohtkäitlemisega seotud investeeringud endal kanda. Hindamatu väärtusega on hajaasustuse programm, kus Saaremaa vald on

kõige suurema taotlejate arvuga omavalitsus Eestis. Põhirõhk ongi taotlustel, mille eesmärk on veevarustuse ja kanalisatsioonisüsteemide rajamine ja nõuetega vastavusse viimine. Oluline on programmi jätkumine vähemalt senises mahus veel aastateks. Omaette erilises olukorras on väikesaared, kus tuleb majapidamistel leida reovee kohtkäitluse lahendamiseks sobivad ja jätkusuutlikud lahendused, mille toimepidevus on tagatud ka olukorras, kus ühendus ei võimalda veokite liikumist mandri ja saare vahel.

Ühisveevärgi ja -kanalisatsiooni tagab Kuressaare linnas ja 37 maapiirkonna asulas kokku ligi 21 000 elanikule AS Kuressaare Veevärk. Saaremaa valla ühisveevärgi ja -kanalisatsiooni arendamise kava 2020–2031 seadis esmaseks prioriteediks olemasolevate kehvas seisukorras torustike ja reoveepuhastite rekonstrueerimise, kuid omaette väljakutseks on kujunenud olemasoleva taristu ja teenuse jätkumise tagamine tõusvate kulutuste ning väheneva tarbijaskonna taustal. Rahvastiku vähenemine muudab tehnilise taristu investeerimise vähetasuvaks ja majanduslikus mõttes perspektiivituks. Vaatamata inimeste vastupidiste ootustele on uutes asumites vee- ja/või kanalisatsioonisüsteemide väljaehitamist ette võtta järjest keerulisem, see saab toimuda vaid projektipõhiste kaasrahastuste abil või kinnisvaraarenduste raames rajatavate ühistrasside liitmisel süsteemi. Saaremaa valda käsitletakse ühtse teenuspiirkonnana, kus teenuste hinnad on ühtlustatud ja tase enam-vähem sama. Üle Eesti on päevakorral vee-ettevõtete tulevik ehk võimalik liitmine, neid küsimusi arutatakse sarnaste omavalitsustele kuuluvate ettevõtetega läbi EVEL-i (Eesti Vee-ettevõtete Liit). Ühisveevärgi ja -kanalisatsiooni valdkonda kirjeldab põhjalikumalt omavalitsustele kohustuslik ühisveevärgi ja -kanalisatsiooni arendamise kava.

Loodus on saarlaste identiteedi üks olulisem alus. Elamisväärse elukeskkonna säilitamisel ning jätkusuutlikul arengul on üha suurem roll ka looduskaitse, loodusressursside säästlikul kasutamisel ning kõrge tasemega ökosüsteemi-

teenuste kättesaadavuse tagamisel. Looduskeskkond pakub meile visuaalselt kauneid maastikke, liigirikkust, mere lähedusega seotud hüvesid, võimalusi kalastamiseks, koriluseks ning sportimiseks. Saareline maastik loob oma mitmekesisusega elupaiku väga paljudele liikidele – väärtustada tuleb meie ainulaadseid liigirikkaid pärandkooslusi ning soodustada nende taastamist ja kasutamist. Ettevõtlus ja arendustegevus peab toimuma ümbritsevat keskkonda arvestades ning väärtustades, seades eesmärgiks koosseistestamise, mitte vastandumise. Rahastuse olemasolul on oluline jätkata kalade kudealade taastamist.

Muude keskkonnateemade osas võib probleemidena välja tuua nii elanike, kogukondade kui ka ettevõtete vähese teadlikkuse erinevates keskkonnahoidu puudutavates küsimustes ning kestlikkuse vähese väärtustamise. Kokkuvõtvalt võib tõdeda, et rohepöörde tulemuslik läbiviimine eeldab olulist teadlikkuse tõusu. Kindlasti on Saaremaa vallas siin koostöökohti Keskkonnaameti ning Riigimetsa Majandamise Keskusega. Ka Saare maakonna arengustrateegia 2022–2035 tõdeb, et keskkonnahoidlik eluviis ei ole elanike ega turistide jaoks mugavalt kättesaadav. Väärtuslikke arenguid kohalike ressursside väärindamisel ning põllumajandusliku jalajälje vähendamisel võiks pakkuda biogaasijaama rajamine.

PEAMISED VAJADUSED MUUTUSTEKS:

- inimeste teadlikkuse tõstmine ja hoiakute muutmine, keskkonna puhtuse väärtustamine ja selle nimel tegutsemine;
- hoiaku muutmine „mida teised peavad tegema“ vs „mida mina saan teha“.

INVESTEERINGUD:

- hajaasustuse programmi jätkumine;
- ühisveevärgi ja -kanalisatsiooniteenuse jätkusuutlikkuse tagamine;
- kalade kudealade taastamisega jätkamine.

KINNISVARA

RIIKLIKUD EESMÄRGID

Energiamajanduse arengukava aastani 2030 ja Energiatõhususe direktiivil põhinevad meetmed Eestis: valitsusasutusele on juba praegu ja tulevikus kogu avalikule sektorile kohustuslik renoveerida aastas 3% avaliku sektori omandis ja kasutuses olevatest hoonetest vähemalt hoonete energiatõhususe miinimumnõuetele vastavaks; vähendada energiatarbimist igal aastal 1,9%.

HETKEOLUKORD SAAREMAA VALLAS

(kirjeldus, hallatavate asutuste olemasolu ja struktuur, võrdlus teiste omavalitsustega, koostöö teiste omavalitsustega, rahvastikuprotsesside mõju valdkonna arengule, seos Saare maakonna arengustrateegiaga 2022–2035)

Saaremaa valla omandis on suur hulk kinnisvara, 2153 kinnisasja (sh korteriomandid, teekinnistud jne) ning neist ca 150 hoonestatud kinnisasja. Sellest mahust on oluline keskenduda hoonetele, mis on otseselt vajalikud omavalitsuse põhiülesannete täitmiseks. Muust varast on osa antud kas rendile, seatud hoonestusõigus või kasutusvaldus mõne kolmanda sektori või eraettevõtja kasuks. Lisaks seisab osa hoonetest või kinnisvarast jõude, neid ei ole reeglina vallal endal ega ka kogukondadel avalike funktsioonide kandmiseks vaja ning mõistlik on need võõrandada. Kinnistute puhul tuleb võimalusel muuta maa sihtotstarve elamumaaks, sellisel viisil võõrandamine soosib elupinna puuduse leevendamist ning tõstab ka kinnistu hinda. Kõik kinnistud ka ei sobi elamumaadeks, neid saab peale võõrandamist kasutada kas põllumajanduslikel või metsanduslikel eesmärkidel, äri- või muudeks erinevateks tootmisalasteks vajadusteks. Saaremaa vald müüb igal aastal mittevajalikke hooneid ja kinnistuid umbes 200 000–400 000 euro ulatuses.

Põhiteenuste osutamiseks on Saaremaa vallas aktiivses kasutuses 2024. a alguse seisuga 103 hoonet kogupinnaga ca 135 000 m², millest otseselt valla asutuste kasutuses on ca 000 125 m². See maht jaguneb kasutusotstarvete alusel järgmiselt:

Haridus	48 786,9
Lasteaed	20 437,0
Kultuur	13 630,9
Sport	11 070,0
Sotsiaalne kaitse	9 198,9
Büroohoone	9 047,9
Raamatukogu	3 687,4
Noorsootöö	2 936,1
Kommunaalmajandus	2 412,4
Huviharidus	2 372,1
Ühistransport	1 056,9
Kokku	124 636,5 m ²

Tabel 1. Valla põhitegevusega seotud hoonete jaotus kasutusotstarbe ruutmeetrite mahu järgi

Hooned on kaardistatud ning hinnatud ehitustehniliselt, mille järgi halvas seisus on 18%, rahuldavas 38%, heas 27% ning väga heas 18%. Nii halvas kui ka rahuldavas seisus hoonete mahust on suurim osakaal hariduse, kultuuri ja halduse valdkondadel.

Saaremaa vallal puudub hoonete seisukorra hindamises varasemalt koostatud aegrida ehk ei ole võimalik välja tuua, kas keskmine seisukord on ajas halvenenud või paranenud. Küll on tunnetuslikult võimalik hinnata, et valla praegune investeerimismaht ei kata ei kinnisvara jooksvat remondikulu ega investeerimisvajakut. Suuremate investeeringute ootejärjekorras on mitmed halvas olukorras hooned. Ühtepidi on valla hooneportfell väga suur ja samas on selle arendamisvõimekus väga madal ning pikas vaates hoonete tehniline seisukord kindlasti halveneb. Teisalt asuvad piirkonnakeskused hajali, nii et seal asuvate majade kasutusaktiivsust on raske tõsta muul moel, kui tuleb avalike teenuste hoidmist planeerida mitte hoonetepõhiselt, vaid teenus-

tasemete põhiselt. Omamoodi vastuoluline on kogemus, et hoonete ülalpidamine muutub peale renoveerimist reeglina kallimaks, sest neile lisandub elektrit tarbivaid seadmeid (sundventilatsioon, kliimalahendused). Seega on vaja renoveerimisi planeerida eriti läbimõeldult ning siiski võimalikult energiasäästlikult.

Võimalikud sammud avalike hoonete ehitustehnilise seisukorra ja sealsete töötingimuste parendamiseks:

- koostada valdkonniti pikemaajalised vaated teenustasemete osas ning suunata tähelepanu neile piirkondadele ja hoonetele, millel on kõige suurem vajadus uute tingimuste loomiseks;
- olemasolevates hoonetes leida võimalusi ruumimahu vähendamiseks: luua võimalikult palju ristikasutust, tuua erinevaid teenuseid ühe katuse alla kokku ning sellevõrra vähendada eraldiseisvate hoonete arvu;
- täiesti uusi hooneid kavandada ainult väga põhjendatud juhtudel ja kui see on hädavajalik, siis sellevõrra lammutada olemasolevaid;
- uute investeringute kavandamisel vaadata üle piirkonna kogu pinnakasutusvajadus ning teha otsuseid tervikvaadet silmas pidades;
- suurendada remondifondide püsirahastust, et olemasolevat vara oleks võimalik paremini ja kauem praeguses seisus säilitada; tihedam koostöö kinnisvara haldamisel Saaremaa Haldusega.

Arvestades riiklikke eesmärke, tuleb üha rohkem pöörata tähelepanu valla hoonete CO₂ emissioonide vähendamisele. Esimene oluline samm selles suunas on hoonete tarbimisandmetest automaatselt uueneva ja parimal juhul *online*'s jälgitava andmebaasi loomine.

PEAMISED VAJADUSED MUUTUSTEKS:

- süsteemse ülevaate loomine valla hoonetest ja kinnistustest;
- hoonete energiatarbimisandmete automaatselt uueneva andmebaasi loomine;
- remondifondi oluline suurendamine kasutuses oleva vara säilitamiseks;

- amortisatsiooni ning minimaalse investeringumahu iga-aastane tagamine valla kasutuses olevatesse hoonetesse;
- põhivaldkondade teenusvõrgustike kirjeldamine ja tasemete määramine, kaardistades kinnisvara vajadused ja võimalused piirkondades eesmärgiga vähendada olemasolevate avalike hoonete mahtu või üldarvu.

INVESTEERINGUD

- Kinnisvara valdkonnal endal ei ole eraldi investimisvajadusi, need tulenevad sisuvaldkondadest.

KOGUKONDLIK TEGEVUS

RIIKLIKUD EESMÄRGID

Sidusa Eesti arengukava 2021–2030 eesmärk: Eesti on sidus ja kaasav ühiskond.

- Eesti on kestlik rahvusriik, riik, kus kõigil on hea elada.
- Eesti inimesed on koostöömeelsed, jagavad ühist kultuuriruumi ja tunnevad ühtekuuluvust, sõltumata emakeelest, kultuuritaustast või elukohast.
- Mitmekesises Eestis jagavad inimesed demokraatlikke väärtusi ja kannavad ühtset Eesti identiteeti.
- Riigi tegevus on inimesekeskne ja toetab kogukondade arengut. Kõik inimesed tunnevad, et nad on väärtustatud ja kaasatud.
- Eesti inimesed soovivad oma elu Eestiga siduda, nad osalevad aktiivselt kogukondlikus ja ühiskondlikus elus ning aitavad kaasa riigi arengule – selleks on neil palju mitmesuguseid võimalusi nii Eestis kui ka vöörsil elades.

HETKEOLUKORD SAAREMAA VALLAS

(kirjeldus, hallatavate asutuste olemasolu ja struktuur, võrdlus teiste omavalitsustega, koostöö teiste omavalitsustega, rahvastikuprotsesside mõju valdkonna arengule, seos Saare maakonna arengustrateegiaga 2022–2035)

Kogukondlikuks nimetame igasugust vabatahtliku tegevust, mille positiivne mõju on laiem tegija enda pereringist ning otsesest sõpruskonnast. Kogukondade mõiste on tegutsemisvormist ja -valdkonnast lahti seotav: alustades külavanemast ja klassikalisest mittetulundusühingust, lõpetades mitteformaalsemate koostöögruppidega, kelle siduv tegevus omab kogukonnas head ja tajutavat mõju. Enamjaolt on kogukondlik aktiivsus muutunud kohaliku elu veduriks, näiteks läbi külaseltsi, näiteringi, noorte tegevuse, laulukoori, spordiklubi, koguduse, merepääste vms. Vabatahtlik panustamine ühistevõrgustikes loodud võrgustike kaudu aitab hoida hoolivust ning säilitada piirkondlikke omapärasid, aidates nii väärtustada geograafilist või huvialaga seotud identiteeti (seos Saare maakonna arengustrateegiaga 2022–2035). Saare maakond paistab Eestis silma kõrgeima kogukondliku aktiivsuse poolest, eriti külaliikumises (külaseltside, külavanemate ning külamajade arv 1000 elaniku kohta). Kuressaare linnas ei ole tekkinud asumipõhist koostegutsemist, kuid kogukond korraldab ülelinnaliselt erinevaid ühendavaid üritusi (tänavafestival, tänavapiknik).

Viimaste aastate erinevate kriiside valguses on järjest enam teadvustatud kogukonnamajade olulisust kerksuskeskustena keerulistes olukordades (nt pikad elektrikatkestused, väga rasked lumelolud) toimetulekul. Kerksuskeskus on välistest teenusepakkujatest (elekter, küte jne) sõltumatu hoone, mille katkematu ning jätkusuutlik toimimine on tagatud lokaalsete süsteemide kaudu. Loodud on võimalused inimestele abi, nõu ja info andmiseks, varjumiseks ning ajutiseks ümberasumiseks hädaolukordades ja ähvardavate ohtude korral.

2020. a läbi viidud küsitluses selgusid neli kogukondade arengu võtmevaldkonda.

1) Suhted kogukondade ja vallavalitsuse vahel. Rahalise toetamise kõrval toimib valla ja kogukondade koostöö läbi nõustamise, ühiste sünd-

muste ja tunnustusürituste korraldamise ning võrgustikutöö, kus head partnerid on Saarte Koostöökogu (SKK), Saare Arenduskeskus (SAK) ning valdkondlikud katusorganisatsioonid. Nii toimub valla eestvõttel kaks korda aastas külavanemate ümarlaud, kogukonnamajade eestvedajad kohtuvad aga SKK ja SAKi kutsel. Oluline on koostöö pidevus ja regulaarsus ning avatus mõlemalt poolelt. Saaremaa valla külavanema statuut näeb külavanema rolli eelkõige kogukonnasisesena, vähemtähtis ei ole aga vallavalitsuse jaoks võimalus vahendada nende kaudu infot ning kujundada asjakohastes küsimustes seisukohti.

2) Kogukondade rahastamine. Saaremaa vald on toetanud külaliikumist mitmekesiselt, võimaldades igas arengufaasis kogukondadele neile sobivaid toetusi alates külarahast kuni teenuste delegeerimislepinguteni. Viimasel paaril aastal on majanduslike raskuste tõttu jäänud lisaks viimati mainitule alles ka projektide omaosaluste katmine kuni 90% ulatuses. See on pannud küllaltki keerulisse olukorda kogukonnamajad, kelle jaoks omatulu teenimise võimekus on saanud põhiliseks hakkamasaamise võimaluseks.

3) Kogukondlik tegevus. Noore põlvkonna rolli suurendamine kogukonnas on läbiv väljakutse nii külaliikumises kui ka teistes valdkondades, nt rahvakultuur. Eriti murettekitav on järelkasvu puudumise küsimus kogukonnamajade puhul.

4) Koostöö kogukondade vahel. Parimal juhul võtavad vabatahtlikud tegutsejad ise initsiatiivi ning leiavad koos tegutsemise võimalused. Võrgustikutöö hoidja on siin Saarte Koostöökogu, kes on ka Saare maakonna esindaja üleriigilises külaliikumises Kodukant.

PEAMISED VAJADUSED MUUTUSTEKS:

- kogukonnamajade ja -platside (haldus)toetus, erinevate mittetulunduslike tegevuste toetuse ning aleviku- ja külaraha taastamine; rahaliste toetuste stabiilse väljavaate loomine: voorude regulaarsuse tagamine ning püsiva loomuga

toetuste muutmine tegevustoetusteks;

- Kuressaare linna kogukondliku tegevuse ja elanike kaasamisvalmiduse kaardistamine;
- erinevate kaasamisformaatidega jätkamine ning vastavalt elanike soovidele uute loomine;
- kogukonnamajade kerksuskeskusteks kujundamise jätkamine.

INVESTEERINGUD:

- kogukonnamajade ja -platside (haldus)toetus, erinevate mittetulunduslike tegevuste toetuse ning aleviku- ja külaraha taastamine.

KRIISIJUHTIMINE

RIIKLIKUD EESMÄRGID

Kriisijuhtimise kõige olulisemad üldised eesmärgid on elanikkonnakaitse arendamine ja parendamine ning elutähtsate teenuste osutamine. Hädaolukorra seaduse järgi moodustab omavalitsus kriisikomisjoni, mis koordineerib kriisireguleerimist oma haldusalas ja koostab hädaolukordade lahendamise plaani. Lisaks tavapärase omavalitsuse teenuste toimepidevuse tagamisele on Saaremaa valla kohustus tagada järgmiste elutähtsate teenuste toimepidevus: kaugküte, kohalike teede sõidetavus ning vesi ja kanalisatsioon.

HETKEOLUKORD SAAREMAA VALLAS

(kirjeldus, hallatavate asutuste olemasolu ja struktuur, võrdlus teiste omavalitsustega, koostöö teiste omavalitsustega, rahvastikuprotsesside mõju valdkonna arengule, seos Saare maakonna arengustrateegiaga 2022–2035)

Saaremaa vald on arengukava koostamisele eelnevatel aastatel kogenud mitmeid kriise: COVID-19 pandeemia puhang ja Saare maakonna sulgemine mitmeks kuuks 2020. a, Ukraina sõjast tingitud põgenike vool 2022. a, ulatuslikud pikaajalised elektrikatkestused 2022. a detsembris, kaks suuremahulist joogiveekriisi 2023. a. Need olukorrad on muutnud nii vallavalitsuse enda kui

ka laiemalt elanikkonna kriisivalmidusest oluliselt teadlikumaks. Vallavalitsuses töötab kriisivalmiduse nõunik, kelle ülesanne on toetada kriisikomisjoni akuutsete olukordade lahendamisel, muul ajal suurendada nii valla kui ka elanike valmisolekut kriisidega toimetulekuks. Kaasaja ühiskondlikke, looduslikke või sõjalisi arenguid arvestades võib hinnata, et keeruliste ja omavalitsuse või ka riigi tasandil erinevate sündmuste tõenäosus pigem kasvab kui kahaneb. Aktiivselt tehakse koostööd nii teiste omavalitsustega, vaba- ja riigilike organisatsioonide kui ka eeskätt riigiasutustega (Riigikantselei, Päästeamet, Politsei- ja Piirivalveamet, Sotsiaalkindlustusamet).

Saaremaa valla olukord elanikkonnakaitse ja kriisideks valmisoleku osas on pigem hea. Kohustuslike kriisiplaanide ja muude dokumentide kõrval on viimastel aastatel tehtud ka palju praktilist:

- Koostöös Siseministeriumiga on loomisel ohuteavitussüsteem.
- Valla ja hallatavate asutuste olulistest hoonetes on loodud generaatoriga ühendamise võimekused, soetatud on erineva võimsusega mobiilseid generaatoreid ning mobiilne kütusetankur.
- Koostöös Päästeametiga on paika pandud ja tähistatud 14 avalikku varjumiskohta kokku 4644 m² ulatuses; neist kümme asub Kuressaares, kaks Orissaates, üks Kihelkonnal.
- Evakuatsiooni läbiviimiseks nii Saaremaasiseselt kui ka massevakuatsiooni puhul on ette valmistatud kuus evakuatsioonipunkti.
- Nõustatud on üle 20 kogukonna kriisideks valmistumisel ning toetatud neid kogukonnamajade muutmisel kerksuskeskusteks.
- On läbi viidud ja tulevikus jätkatakse elanikkonnakaitse õppustega.

PEAMISED VAJADUSED MUUTUSTEKS

Kriisideks valmistumise põhieesmärk on tõsta elanike teadlikkust selleni, et igaüks teab, kuidas erinevates kriisides käituda. Ennetus- ja teavitustööd pole kunagi liiga palju.

INVESTEERINGUD:

- valla strateegiliselt oluliste hoonete generaatoriga ühendamise võimekuste loomisega jätkamine;
- elanikkonnakaitseks vajaliku varustuse soetamine (kriisi kütusevaru);
- valla kriisikomisjoni koosolekute tööruumi viimine nõuetele vastavaks ja sidepidamisvahendite soetus;
- küberturvalisuse valdkonna tegevuste pidev kaasajastamine ning elluviimine, sealhulgas vallavalitsuse ja elutähtsate teenuste osutajate (Kuressaare Haigla SA, AS Kuressaare Veevärk ja AS Kuressaare Soojus) küberturvalisuse tagamine.

KULTUUR

RIIKLIKUD EESMÄRGID

Kultuuri arengukava 2021–2030 üldesmärk lähtub Eesti Vabariigi põhiseaduse preambulis sedastatud eesmärgist tagada eesti rahvuse, keele ja kultuuri säilimine läbi aegade: eesti kultuur on elujõuline, arenev ja maailmale avatud ning kultuuris osalemine on loomulik osa iga inimese elus.

Üldesmärgi alaeesmärgid on:

- eesti kultuurielu on tugev ja toimiv;
- eesti kultuurimälu on hoitud ja hinnatud;
- kultuuri ja loovuse roll ühiskonna arengus on väärtustatud.

HETKEOLUKORD SAAREMAA VALLAS

(kirjeldus, hallatavate asutuste olemasolu ja struktuur, võrdlus teiste omavalitsustega, koostöö teiste omavalitsustega, rahvastikuprotsesside mõju valdkonna arengule, seos Saare maakonna arengustrateegiaga 2022–2035)

Kultuur ja selle tarbimine on pidevas muutumises. Dünaamilises ühiskonnas on ühelt poolt vaja säilitada ja edendada olemasolevat kultuuripärandit, teisalt minna kaasa kaasaegsete arengu-

tega. Saaremaa vallas on kujunenud nii, et rahvakultuuri hoidjaks on ennekõike rahvamajad ning tänapäevasemate arengute eestvedamine on pigem koondunud Kuressaarde. Linnas tegutsevad

- Kuressaare Kultuurivara (näitus, teater, rahvataants, kontserdid, ruumi rent, etendused),
- Kuressaare Raegalerii (regulaarne ja plaanipärane näitustegevus professionaalsete ja harrastuskunstnike poolt),
- Kuressaare Teater SA (teater),
- Saaremaa Muuseum SA (Saare Arhiivraamatukogu, Aavikute majamuuseum ja Mihkli talumuuseum, Kuressaare piiskopilinnus).

Kuressaares tegutseb ka eraldi kultuurikeskus Kuressaare Kultuurivara. Maapiirkondade rahvamajade struktuuris toimus 2023. aastal oluline muutus, kui need koondati hallatava asutuse Saaremaa Kultuur alla, juhtide töökohtade mahu vähendati ning nende palgad viidi vastavusse kultuuritöötajate riiklike miinimumnõuetega. Selle tulemusena on Saaremaa Kultuuri struktuuris juht, 16 kultuuri- ja rahvamaja, kus on kokku 13 kultuurikorraldaja ametikohta ning igas majas ka perenaine. Reformist on pikemate mõjude hindamiseks möödunud veel suhteliselt vähe aega, kuid huvi selle vastu on olnud üle Eesti suur ehk sarnane probleem töötajate palkadega vajab lahendamist ka teistes omavalitsustes. Samuti vajavad rahvamajad jätkuvat kaasajastamist nii sisult kui ka hoonete seisukorra osas. Tulevikus võiks sobival hetkel kaaluda valdkonna kogu potentsiaali koondamiseks ka Kuressaare Kultuurivara liitmist Saaremaa Kultuuriga.

Lisaks rahva- ja kultuurimajadele pakub kultuurile suurt lisandväärtust meie pühakodade ja looduskauniste kohtade kasutamine kontserdi- ja etenduspaikadena. Samas vajavad mitmed nendest objektidest investeeringuid ning renoveermist, nt Kaarma ja Maasi maalinnad, Saaremaa keskaegsed kirikud.

Rahvakultuuri lipulaevadeks on Saare maakonna laulu- ja tantsupeod ja teised suursündmused, mida korraldatakse koostöös Muhu ja Ruhnu val-

dadega. Murekohana saab välja tuua koroonapandeemia aegse inimeste harjumuste muutuse ning taidlejate arvu mõningase languse. Samuti tõuseb järjest tantsu- ja koorijuhtide keskmine vanus (hetkel 55, viis aastat tagasi ca 50 a) ehk isegi juhul, kui mõni kollektiiv soovib kokku tulla või nende praegune juht ameti maha panna, siis uue asemele leidmine ei pruugi õnnestuda. Järelkasvu puuduse põhjusteks on eelkõige madalad palgad, sotsiaalsete garantiide ja mentorluse puudus. Kuressaares on suureks kitsaskohaks kollektiivide harjutusruumide nappus.

Kaasaegses kontserdi- ja kultuurielus seab piiranguid tänapäevastele ootustele vastava kontserdisaali puudumine ning saartele esinema tuleku kallidus. Samas on siin võimalik nautida oluliselt eriilmelisemat ja rikkalikumat kultuurielu tänu asjaolule, et Eesti ühe populaarsema turismisihtkohana aitab siin saale täita ka hulk külalisi väljastpoolt saart. Nii on hooajalisus selgesti tajutav: kui suvel toimub üritusi korraga palju, siis talvel oluliselt vähem. Valla suur väärtus on era- ning mittetulundussektori kultuurikorraldajad, kes toovad oma tegevusega juurde mitmekülgust. Kõigi osapoolte ühine huvi on, et info nii ruumide kui ka toimuva kohta liiguks võimalikult hästi. Selles osas on lähitulevikus avanemas ruumide broneerimissüsteem ning kasutajasõbralikumaks muutmist vajab saare.events keskkond.

Rahvastikuprotsessidest on kultuurivaldkonna olulisim roll seotud rändega: Saaremaa vald on avatud uutele elanikele, kuid oluline on nende sujuv sulandumine siinsete kogukondade ja identiteediga.

Riigi tasemel teeb Saaremaa vald koostööd Kultuuriministeeriumi, teiste omavalitsuste ja üle-eestiliste katusorganisatsioonidega kultuurivaldkonna arenguprogrammide, seminaride, konverentside, koolituste, külastuste ning loodud koostöösidemetega kaudu.

Saare maakonna arengustrateegia 2022–2035 vaates on kultuurivaldkonnas oluline

- spetsialistide puuduse leevendamine (eelkõige ringijuhid);

- kultuuri-, konverentsi- ja hariduskeskuse rajamine;
- saarluse identiteedi väärtustamine, hoidmine ja arendamine;
- viikingitemaatika väärtustamine koos keskuse rajamisega.

PEAMISED VAJADUSED MUUTUSTEKS:

- kultuurivaldkonna spetsialistide järelkasvu tagamine;
- rahvamajade hoonete seisukorra ja olmetingimuste parandamine;
- mõttelaadi muutus individualismilt koostööle ja ühiste eesmärkide poole liikumisele; kultuuris suurema majanduspotentsiaali nägemine;
- kaasaegsetele ootustele vastava kultuurikeskuse rajamine;
- nutikad digitaalsed lahendused info liikumise parandamiseks.

INVESTEERINGUD:

- rahvamajade kaasajastamine (Sandla, Karja, Valjala, Laimjala, Mustjala, Kihelkonna, Salme);
- Kuressaare lossihoovi laululava remont;
- kaasaegse kultuurikeskuse ehitus;
- kultuurivaldkonna spetsialistide töötasude tõstmine;
- Salme viikingileiu eksponeerimine.

LAPSED JA PERED

RIIKLIKUD EESMÄRGID

Heaolu arengukava 2023–2030 üldeesmärk: Eesti on riik, kus inimesed on hoitud, ebavõrdsus ja vaesus väheneb ning toetatud on kõikide pikk ja kvaliteetne tööelu.

Sama dokumendi alaeesmärk 1: Lapsed ja pered: Eesti on hea paik pere loomiseks ja laste kasvatamiseks ning Eesti lapsed on õnnelikud, kasvades hoolivas, kaasavas, turvalises ja arendavas keskkonnas.

HETKEOLUKORD SAAREMAA VALLAS

(kirjeldus, hallatavate asutuste olemasolu ja struktuur, võrdlus teiste omavalitsustega, koostöö teiste omavalitsustega, rahvastiku protsesside mõju valdkonna arengule, seos Saare maakonna arengustrateegiaga 2022–2035)

Laste ja perede valdkonna põhilised tegevussuunad on ennetus ja lastekaitse.

ENNETUS

Laste ja perede heaolu tagamiseks on oluline nende vajadusi varases etapis märgata. Oluline on vajadusel noori ette valmistada pere loomiseks ja lapsevanemaks saamiseks. Samuti on tähtsal kohal lapse erivajadusest tingitud abi võimalikult varane kättesaadavus. Võtmesõna toimiva ennetustegevuse planeerimisel on valdkondadeülene koostöövõrgustik. Saaremaa Vallavalitsuse juurde on sidusvaldkondade juhtidest ja juhtivspetsialistidest loodud koostöö edendamiseks laste ja perede komisjon.

Suur osa valdkondlikust ennetustegevusest toimub läbi Saaremaa Vallavalitsuse hallatava asutuse, Saaremaa Toetava Hariduse Keskuse, mis pakub lastele ja peredele tuge nii haridusasutustes kui ka läbi erinevate peredele mõeldud toetavate teenuste. Samuti toetatakse ja haritakse haridusasutustes lastega töötavaid spetsialiste. Puudega lastele pakub keskus riiklikku sotsiaalset rehabilitatsiooniteenust, erivajadusega laste vanemaid nõustatakse abi saamise võimalustest.

Vanemluse toetamiseks on Saaremaal olemas nii perekool, beebiringid, vanemlusprogramm „Imelised aastad“, Gordoni perekool kui ka Saaremaa Toetava Hariduse Keskuse poolt pakutud erinevad loengud (haridusasutustes kohapeal ja virtuaalsed). Lisaks on tugigrupid vanematele, raamatusoovitused ja muud vanemlust ja peret toetavad virtuaalsed kajastused. Lapse esimesel eluaastal külastab ja toetab peret soovil ja vajadusel Kuressaare haigla ämmaemand.

Lastekaitseaduse kohaselt on kohustus abivajavast lapsest teatada kõigil isikutel, kellel on olemas teave abivajavast lapsest. Paraku aga märgatakse lapse abivajadust tihti liiga hilja, probleemid jõuavad süveneda ja lapsed jõuavad spetsialistide vaatevälja alles siis, kui kõige tõhusam sekumisaeg on möödas. Siin on võtmekohaks info jagamine igaihe kohustusest teavitada abivajavast lapsest koheselt näiteks lasteabi numbrile. Erinevate ennetavate ja toetavate teenuste loomisel on palju võimalusi erasektori, vabatahtlike ja kogukondade kaasamisel ning tugigruppide loomisel (nt papside klubi, tugigrupid erinevatele sihtgruppidele, hoolduspere vanematele jne). Samuti on olulisel kohal laste ja noorte kaasamine neid puudutavate lahenduste loomisel ehk kaasamise suureks arengukohaks on teha lapse hääl kuuldavaks.

LASTEKAITSE

Lastekaitsetöö põhiline ülesanne on lapse ja pere elus positiivse muutuse tekitamine. Põhiliselt hõlmab lastekaitse spetsialisti tegevus abivajava või hädaohus oleva lapse vajaduste märkamist, hindamist ja juhtumipõhist abistamist. Muutuse tekitamiseks kasutatakse laste ja perede nõustamist ja süsteemset abistamist läbi erinevate toetavate tegevuste ja teenuste (sh tugiisikuteenus, teraapiateenused, perelepitusteenus, asendushooldusteenus, kinnise lasteasutuse teenus jm). Tugiisikuteenus on pidevas arenguvajaduses, et pakkuda kõigile peredele vajalikku tuge ja toetust. Perest eraldatud lapsele on parim alternatiiv kasvamine hooldusperes, kuid sarnaselt kogu Eestile on kitsaskohaks hooldusperede nappus. Spetsiifiliste teenuste kättesaadavuse tagamine on raskendatud, kuna need on ressursimahukad või teenuseosutajad piirkonnas puuduvad (nt dialektiline käitumisteraapia, lastepsühhiaatria). Uusi võimalusi teenuste kättesaadavuse tagamiseks saab pakkuda tehniliste võimaluste areng (nt kaugnõustamine). Oluline on parandada laste turvakoduteenuse kättesaadavust, mis eeldab

teenuse ületoomist Kuressaare linna. Hetkel on turvakodu logistiliselt kauges kohas ja abivajavale lapsele on teenusele jõudmine keeruline.

Lastekaitse suuna tulemuslikkuse võtmekohaks on süsteemne ja struktuurne ehk asutuste-, mitte ametnikepõhine võrgustikukoostöö nende institutsioonide vahel, kes igaüks omal moel abivajavatega kokku puutuvad: Politsei- ja Piirivalveamet, Päästeamet, Kuressaare haigla, perearstid, haridusasutused ja noortekeskused, Saaremaa vald, Saaremaa Toetava Hariduse Keskus ja riiklikud asutused, nt Sotsiaalkindlustusamet. See eeldab pidevat ühist infovälja, kokkuleppeid, kohtumisi ja koordineerimist, et aidata iga abivajajat just talle sobivaimal moel. Riskinoortega tegelemiseks on Saaremaal kasutusele võetud võrgustikutöö mudel „Ringist välja“.

Oluline on ka heal partnerlusel põhinev koostöö abivajaja ning spetsialistide vahel. Uuringud näitavad, et emotsionaalne kurnatus ja suur töökoormus viib lastekaitse valdkonnas töötavad spetsialistid kergesti läbipõlemiseni. Toetatud ja koolitatud töötaja, kelle kõrval on head kolleegid, suudab motiveerida abivajajat ning temaga koos jõuda toimetulekut ning heaolu toetavate lahendusteni. Valdkonnas on tuntav spetsialistide puudus ehk uute töötajate värbamise kõrval on isegi tähtsam olemasolevate töötajate toetamine ja motivatsiooni hoidmine.

Omavalitsuse poolt osutatavad teenused laste ja perede valdkonnas on koondatud enamuses Saaremaa Toetava Hariduse Keskusesse, mis muu hulgas toetab lapsi läbi haridus- ja sotsiaaltugiteenuste. Eraldi on loodud juhtumikorraldaja töökoht, mis võimaldab võrgustikutööd ja süsteemset sekkumist juba lasteaiast alates. Samuti toetab juhtumikorralduslik töö lapsele õige õppevormi valimist üleminekul lasteaiast kooli.

Koostöö teiste omavalitsustega on hea. Ametiabi korras on tehtud mitme juhtumi lahendamiseks koostööd Hiiumaa Vallavalitsusega. Ühiseid klientjuhtumeid on lahendatud ka Muhu Vallavalitsusega ja mitme mandril asuva omavalitsusega. Vajadusel on võimalus pakkuda naaberomava-

litsustele erinevaid teenuseid (asenduskodu teenus, laste turvakodu teenus, teraapiateenused) ja vanemluskoolitust „Imelised aastad“.

PEAMISED VAJADUSED MUUTUSTEKS:

- laste turvakodu ümberkujundamine;
- lastekaitsemeeskonna tugevdamine ja motiveerimine, stabiilsuse tagamine;
- teenuste kättesaadavuse parandamine (nt lastepsühhiaater, dialektiline käitumisteraapia (DKT), tugigrupid, muud lapse ja pere vajadustest sõltuvad teenused);
- erinevate riskikäitumiste ennetamine (nt ohud internetikeskkonnas), vanemahariduse populariseerimine, varase märkamise ja sekkumise tõhustamine ning teadlikkuse tõstmine jne;
- teadlikkuse tõstmine hooldusperedest.

INVESTEERINGUD:

- lastekaitsevaldkonna töötingimuste parendamine (palk, motivatsioonipakett);
- tõhustatud toega eluruumiteenus nõrkade vanemlike oskustega peredele;
- teenuste arendamine riskikäitumisega noortele;
- ligipääsetavuse tagamine teenuseid pakkuvatesse asutustesse.

RAAMATUKOGUNDUS

RIIKLIKUD EESMÄRGID

Raamatukogu valdkonna üldised eesmärgid on kirjas Kultuuri arengukavas 2021–2030. Vastavalt rahvaraamatukogu seadusele on rahvaraamatukogu kohaliku omavalitsuse asutus, mille eesmärk on tagada elanikele vaba ja piiramatut juurdepääs informatsioonile, teadmistele, inimmõtte saavutustele ning kultuurile, toetada elukestvat õppimist ja enesetäiendamist.

Arengukava koostamise ajal on käimas uue rahvaraamatukogu seaduse eelnõu arutelu.

HETKEOLUKORD SAAREMAA VALLAS

(kirjeldus, hallatavate asutuste olemasolu ja struktuur, võrdlus teiste omavalitsustega, koostöö teiste omavalitsustega, rahvastikuprotsesside mõju valdkonna arengule, seos Saare maakonna arengustrateegiaga 2022–2035)

Saaremaa vallas on üks rahvaraamatukogu, Saare Maakonna Keskraamatukogu, asukohaga Kuressaares, millel on kokku 24 haruraamatukogu maapiirkondades (Abruka, Aste, Eikla, Kaali, Kaarma, Kihelkonna, Kõrkvere, Kärla, Laimjala, Leisi, Lümanda, Metsküla, Mustjala, Orissaare, Pihtla, Pärsama, Randvere, Sakla, Salme, Sandla, Taritu, Torgu, Tornimäe, Valjala). Saare Maakonna Keskraamatukogu täidab maakonnaraamatukogu ülesandeid.

Peale omavalitsuste ühinemist 2019. a analüüsi raamatukogude hõlvet (lugejate osakaal teeninduspiirkonna elanike arvust), külastuste ning laenutuste arvu. Selle põhjal vähendati raamatukogude juhatajate töökoormust ning sellest tulenevalt ka lahtiolekuaegu. Ühtki raamatukogu ümberkorraldusprotsessis ei suletud. Tänapäevaks on Võhma ja Tagavere raamatukogude pidamine antud üle kogukondadele ning need on muutunud lugemistubadeks. Raamatukogude võrgustik vajab mõtestamist teenuse kättesaadavuse, kaasaegsetele ootustele vastavuse (raamatukogu kui kogukonnakeskus) ja töötingimuste tagamise (olme, töötasud) osas.

2023. aastal oli Saaremaa valla raamatukogudes kokku 11 025 registreeritud lugejat (sh 5591 keskkogu peamajas), külastusi oli kokku 163 320 (sh 86 596 keskkogu peamajas) ja kojulaenutusi 224 012 (sh 101 220 keskkogu peamajas). Valla raamatukogudes sai vaadata 418 näitust (sh 101 keskkogus) ning osaleda 566 üritusel (sh 125 keskkogus). Viidi läbi 203 rühmakoolitust, sh 68 keskkogu peamajas.

Koroona-aasta 2020 tõi seoses piirangutega raamatukogude arvnäitajate vähenemise, kuid andis ka tõuke uute teenuste kasutuselevõtuks (nt raamatukapp Kuressaares). Alates 2021. aastast on taas olnud igal aastal arvnäitajates väike kasv.

Raamatukogudes töötavad asjatundlikud ja pühendunud inimesed, kokku 43 raamatukoguhoidjat (sh 19 keskkogu peamajas). 21 töötajal on

kõrgharidus, VI raamatukoguhoidja kutsekvalifikatsioon on kutsekoja poolt omistatud 24 töötajale ja VII kolmele raamatukoguhoidjale. Toimub järjepidev töötajate arendamine: koolitusprojekte ja ühiseid täienduskoolitusi korraldab keskraamatukogu kogu maakonna raamatukogutöötajatele.

Kõige olulisemad suunad raamatukogude tuleviku osas:

- Suurem tähelepanu laste ja noorte lugemisharjumuste kujundamisele. Ainult raamatukogude tihe järjepidev koostöö koolide ja lasteaedade ning peredega saab kasvatada järgmist lugemishuvilist põlvkonda.
- Raamatukoguhoidjate töö väärtustamine, praeguste palkade ja koormuste optimeerimine. Eesti keskmine raamatukoguhoidja töötasu oli 2022. a 1011 eurot. Tallinnas ja selle ümbruses on palgatase kõrgem (keskmine 1393 eur, Rapla 1193 eur), kuid ka näiteks Võrus 1163 eurot. Saaremaa valla raamatukoguhoidja keskmine palk oli 2023. a 1034 eurot.
- Füüsilise keskkonna parandamine. Oluline on, et raamatukogu paikneb keskses kohas, teiste peamiste avalike teenuste läheduses, on kergesti ligipääsetav ja kasutatav nii eakatele kui ka erivajadustega inimestele. Raamatukoguruum on koosolemise keskus, kus inimesed soovivad kohtuda, õppida, töötada ja kultuuriselt aega sisustada. Mõnede haruraamatukogude füüsiline keskkond vajab kaasajastamist.
- Nutikus ning tehniline varustatus. Raamatukogudes on moodne ja vajaliku võimsusega arvutipark, statsionaarne ja traadita turvaline internetiühendus, printimis- ja skaneerimisvõimalused, võrguväljaannete lugemise võimalus, seadmed, mis toetavad hariduslike ja vabaajategevuste läbiviimist, erinev tarkvara ning kaugtöök sobilikud ruumid. Kaasaegsetest teenustest on juba praegu kasutusel laenutuskapp Kuressaares ja tagastuskastid igas raamatukogus ning RITA (riigi autentimisteenuse iseteenindus), MIRKO (minu raamatukogu nn taskuraamatukogu lahendus) ja RIKS-i (raamatukogude info- ja kataloogisüsteem) teenused veebis, samuti vaikuse kabiin keskraamatukogu peamajas. Tuleviku märk-

sõna võiks olla iseteenindus, mis võimaldaks hoida ukseid lahti kasvõi iga päev varahommikust hilise õhtuni.

Saare Maakonna Keskraamatukogu kui maakonnaraamatukogu ülesanded raamatukoguteeninduse koordineerimisel Saare maakonnas (sh Saaremaa, Muhu ja Ruhnu valla raamatukogud) on järgmised: kogude komplekteerimine ja töötlemine; rahvaraamatukogude tegevuseks vajalike bibliograafia-, täistekst- ja muude andmebaaside loomine ja pidamine; rahvaraamatukogude statistilise aruandluse korraldamine ja tegevuse analüüsimine; erialane nõustamine ning raamatukogutöötajate täienduskoolituse korraldamine ja teatmebibliograafilise töö korraldamine.

PEAMISED VAJADUSED MUUTUSTEKS:

- Innovatsioon: raamatukogus on kasutajaid inspireeriv, kaasaegne ja mugav keskkond ning innovaatilised teenused, nt iseteeninduse erinevad vormid ja lahendused, turva- ja identifitseerimissüsteemid raamatukogu kasutamiseks väljaspool lahtiolekuaega, raamatukogude ruumid on kohandatud kogukonnategevusteks.
- Motivatsioon: raamatukogus on motiveeritud töötajad konkurentsivõimelise palgaga, tagatud on isiklik ja professionaalne areng.

INVESTEERINGUD:

- Abruka raamatukogu rekonstrueerimine riskasutusega sadamahoones;
- Pihtla raamatukogu üleviimine piirkonna uude riskasutushoonesse;
- Salme raamatukogu remont koos Salme rahvamajaga;
- Kihelkonna raamatukogu ruumiprogrammi läbimõtestamine piirkonna tervikvaates;
- Kaali raamatukogu toomine I korrusele;
- Saare maakonna keskraamatukogu Kuressaare – rekonstrueerimine ja übermõtestamine koos kultuurikeskusega;
- Tornimäe raamatukogu remont.

SADAMAD

RIIKLIKUD EESMÄRGID

Transpordi ja liikuvuse arengukava 2021–2035:

- Riik peab tagama kvaliteetse ühenduse mandri ja saarte vahel. Väikesaartega laevaihenduse parendamise projekti käigus ehitati aastatel 2010–2017 viis laeva. Suures osas on välja ehitatud väikesadamate võrgustik.
- Enamik Eesti sadamaid on avatud või poolavatud veealade / akvatooriumidega. Arvestades kliimamuutusi, amortiseeruvad sadamarajatise kiiremini. Et kliimamuutuste mõjudega kohaneda, tuleb leida võimalus sadamate kaitserajatiste väljaarendamiseks ja otstarbeliste projektide rahastamiseks.
- Arendatakse välja toimiv väikesadama-võrgustik koos nüüdisaegsete teenustega. Uute väikesadamate arendamisel on kesksel kohal ohutuse tagamine, sadamakoha loodustingimuste sobivus ning juurdepääsuteede võrgustiku rajamine.

HETKEOLUKORD SAAREMAA VALLAS

(kirjeldus, hallatavate asutuste olemasolu ja struktuur, võrdlus teiste omavalitsustega, koostöö teiste omavalitsustega, rahvastikuprotsesside mõju valdkonna arengule, seos Saare maakonna arengustrateegiaga 2022–2035)

Sadamate haldamine ja arendamine ei ole omavalitsustele kohustuslik, kuid Saaremaa vallas on see oluline teema. Kõige tähtsam on sadamate roll ühenduse pidamisel Hiiumaa ning väikesaartega (Abruka, Roomassaare, Vilsandi (Vikati), Papissaare, Triigi/haldaja AS Saarte Liinid), kaubavahetuses (Roomassaare/AS Saarte Liinid, Saaremaa sadam/AS Tallinna Sadam), kalapüügil (Veere, Nasva, Mõntu, Turja eraomandis) ja külastajate teenindamisel (Kuressaare jahisadam, Kõiguste, Soela, Kungla, Abaja, Mõntu väikelae-

vade sadam, Muratsi, Orissaare, Atla jne, erinevad omandivormid). Ülejäänud on kohaliku tähtsusega kala-, varju- või paadisadamad. Külastatavate sadamate võrgustik ei ole terve rannajoone ulatuses veel piisavalt tihe, piire seab siin madal ja sopiline rannik ning looduskaitse ehituspiirangud. Siseturvalisuse tagamisel teevad tänuväärset tööd vabatahtlikud merepäästjad erinevates sadamates üle terve Saaremaa.

Saaremaa vallale kuulub 20 sadama kinnistut ja enamik on antud erinevate lepingutega kasutusse. Valla põhifookus on Kuressaare jahisadama infrastruktuuri arendusel ning ilma lepinguta on Salme jõesadam ja Kaavi sadam. Sadamaid rekonstrueeritakse ja arendatakse vastavalt võimalustele ja toetusmeetmetele. Peale eelnimetatud sadamate ei ehita vald ise sadamaid juurde, kuid aitab kogukondadel katta projektide puhul kuni 90% omaosalusest. Üldiselt võib öelda, et aktiivsem mahukate toetustmeetmete periood on läbi saanud ning suur osa Saaremaa sadamaid ka heas korras, pigem tekib juba vajadus hoida nii olemasolevaid ehitisi, rajatisi kui ka faarvaatreid samaväärsetena.

On teada, et Saaremaa kalurkond järjest vananeb ja väheneb ning kala on meres vähe. Rannakaluritel järelkasvu pole, nad muutuvad pigem hobipüüdjateks. Kunagi kalapüügi eesmärgil rekonstrueeritud sadamad peavad nende protsessidega kohanema, et inimesi ligi meelitada ning oma kulusid tasa teenida. Kohalike elanike ja turistide poolt on näiteks lisaks klassikalistele merega seotud teenustele oodatud ka põhjused külastada sadamaid maa pealt: ujumisvõimalused, kontserdid, kohvik, jalutamine ja vaadete nautimine jne. Sadamahoonele on võimalik leida lisafunktsioone koostöös kohaliku kogukonna või ettevõtjatega. Saare maakonna arengustrateegia 2022–2035 näeb sadamatel suuremat rolli teaduse, meretööstuse ja laiemalt sinimajanduse baastaristuna. Võimalikud Saaremaa läänerrannikule planeeritud meretuulepargid vajavad teenindustingimuste tagamist CTV (*crew transfer vessel*) tüüpi alustele.

PEAMISED VAJADUSED MUUTUSTEKS:

- sadamate ja sadamaalade kasutusotstarvete mitmekesistamine nii maal kui ka merel.

INVESTEERINGUD:

- Kuressaare jahisadama faarvaatri süvendamine;
- Kuressaare jahisadama infrastruktuuri kaasaajastamine.

SOOJAMAJANDUS JA TÄNAVAVALGUSTUS

RIIKLIKUD EESMÄRGID

Hädaolukorra seaduse järgi on omavalitsuse ülesanne tagada elutähtsa teenusena elanike kaugküttega varustamise toimepidevus.

Konkurentsiameti soojuse piirhinna arvutamise meetodika seab eesmärgiks vähendada soojustrasside soojakadusid

- alates 2021. aastast 14%;
- alates 2023. aastast 13,5%;
- alates 2025. aastast 13%;
- alates 2027. aastast 12,5%;
- alates 2029. aastast 12%;
- alates 2031. aastast 11,5%.

HETKEOLUKORD SAAREMAA VALLAS

(kirjeldus, hallatavate asutuste olemasolu ja struktuur, võrdlus teiste omavalitsustega, koostöö teiste omavalitsustega, rahvastikuprotsesside mõju valdkonna arengule, seos Saare maakonna arengustrateegiaga 2022–2035)

Saaremaa vallas haldab kaugkütte- ja tänavavalgustusvõrke vallale kuuluv äriühing AS Kuressaare Soojus. 2023. a toodangumahtudes:

Küttevõrgud:

Kuressaare	73 516 MWh
Leisi	799 MWh
Kihelkonna	330 MWh
Kärla	1 318 MWh
Orissaare	3 002 MWh
Salme	883 MWh
Valjala	101 MWh
Lümanda	hooldusteenuse pakkujana toodangut ja tarbimist ei registreeri
Kaarma	hooldusteenuse pakkujana toodangut ja tarbimist ei registreeri

Tänavavalgustusvõrgud:

Piirkond	Liitumispunk- tide arv	Aastane tarbi- mine (MWh)
Kuressaare	30	472
Kihelkonna	2	32
Laimjala	1	7,8
Leisi	2	11,9
Lümanda	1	7,9
Mustjala	1	4,2
Salme	5	20,4
Valjala	4	13,9
Torgu	1	1

Kaarmal, Kärjal, Orissaares, Pihltas ja Pöidel tänavavalgustus toimib, kuid ei ole AS Kuressaare Soojus hallata.

Tänavavalgustusvõrkude seisukorras toimus suur arenguhüpe 2022. aastal, kui jõudis lõpule suur olemasolevate võrkude rekonstrueerimise laine. Uuendada on jäänud veel vaid Kihelkonna võrk ning välja vahetada viimased vanad valgustid säästlikumate LEDide vastu. Seega kokkuvõttes võib pidada tänavavalgustuse olukorda Saaremaa vallas väga heaks. Kuigi säästlikuma tänavavalgustuse väljaehitus on olnud edukas, vajab andmebaaside ja registrite uuendamine jätkuvalt ressursi. Lisaks on tarkvara tugi ja kontrolleriite uuendamine jäänud tähelepanuta, mis omab ot-

sest ohtu süsteemi toimivusele. Sellest tulenevalt on kavas suunata investeeringuid tarkvara ja andmebaaside arendamiseks. Uute postide paigaldusi või võrgu laiendusi kaalutakse koostöös valla-valitsusega vastavalt võimalustele.

Peale valdade ühinemist on AS Kuressaare Soojus võtnud viimastel aastatel järjest oma haldusesse kõik vallas tegutsevad või valla asutusi teenindavad kaugküttevõrgud. Nende üldine olukord on parem kui Eestis keskmiselt. Investeeringuvajadus on siiski pidev, eriti keskkonna- ja CO₂ jalajälje vähendamise nõuetest tulenevalt. Investeeringuvõimalused sõltuvad toetusmeetmetest ja ettevõtte oma võimekusest. Tarbijatele katkematu soojusenergiaga varustamise kõrval on soojavõrkude puhul kõige olulisem keskkonna kvaliteedi parandamine, mille poole liigutakse läbi fossiilsete kütuste kasutamise viimise minimaalseks ja asendamise kohaliku (taastuv)energiaga ning kaugküttetorustike soojakadude vähendamise. Eesmärgi täitmisele aitab kaasa ka ennekõike korterelamute rekonstrueerimine: iga korda tehtud maja soojatarbimine väheneb märgatavalt ja see on küll AS-le Kuressaare Soojus majanduslikult kahjulik, kuid ühiskonna ja looduse vaates positiivne tulemus. Väiksemates võrkudes on juba mindud üle automaatküttele ning plaanis on automatiseerida ka valla haldusalas olevate hoonete lokaalküttesüsteemid. Kaugküttevõrgu olulist laienemist Kuressaares või Saaremaa valla teistes piirkondades ei ole lähiaastatel ette näha.

Tänavavalgustuse ja soojamajanduse valdkondadel puudub oluline seos rahvastikuprotsessidega.

Saare maakonna arengustrateegia fookustes haa- kub soojamajandus energia- ja kliimapoliitikaga, milles puudub strateegiline vaade ja selgus tuleviku osas. Näiteks on AS Kuressaare Soojus valmis kaaluma kohaliku biogaasi (biometaani) kasutuselevõttu, kui seda hakatakse Saaremaal tootma.

Teistest omavalitsustest osutab AS Kuressaare Soojus Muhi vallale katlamaja käitlemise teenust ja soojusvõrgu hooldust. Koostööd tehakse teiste sarnaste ettevõtetega Eestis, põhiliselt läbi erialaliitude.

PEAMISED VAJADUSED MUUTUSTEKS:

- jätkuv kaugküttetorustike soojakadude vähendamine vastavalt Konkurentsiameti nõuetele;
- fossiilsete kütuste kasutamise viimine 0,9%-ni kogutoodangust;
- olemasolevatest tänavavalgustuslampidest LEDideks vahetamine (veel ca 20% lampidest).

INVESTEERINGUD:

- Kuressaare koostootmisjaamale elektrifiltri ehitamine;
- Kuressaare katlamaja juurde akupaagi rajamine;
- Orissaares soojuse magistraaltrassi rekonstrueerimine;
- Kihelkonna tänavavalgustusvõrgu uuendamine;
- hõõglampide vahetamine LEDide vastu.

TÄISEALISTE HOOLEKANNE

RIIKLIKUD EESMÄRGID

Heaolu arengukava 2023–2030 jaotub täisealiste hoolekande osas neljaks alaeesmärgiks.

- Tööhõive kõrge tase ja kvaliteetsed töötingimused, mis toetavad pikaajalist tööelus osalemist.
- Vanemaealised on ühiskonnas sotsiaalselt kaasatud, neile on tagatud võrdsed võimalused ja hea majanduslik toimetulek.
- Eesti sotsiaalhoolekande korraldus toetab inimeste heaolu ja sotsiaalse turvatunde kasvu.
- Eestis on naistel ja meestel kõigis ühiskonnaelus valdkondades võrdsed õigused, kohustused, võimalused ja vastutus ning vähemusrühmadele on tagatud võrdsed võimalused eneseteostuseks ja ühiskonnaelus osalemiseks.

HETKEOLUKORD SAAREMAA VALLAS

(kirjeldus, hallatavate asutuste olemasolu ja struktuur, võrdlus teiste omavalitsustega, koostöö teiste omavalitsustega, rahvastikuprotsesside mõju valdkonna arengule, seos Saare maakonna arengustrateegiaga 2022–2035)

Saaremaa vallas korraldab ja arendab sotsiaalhoolekandeline vajaduspõhise abi osutamist inimese terve elukaare ulatuses Saaremaa Vallavalitsuse sotsiaalosakond. Partneriteks on vallale erinevad riigiasutused, vallavalitsuse hallatavad asutused, piirkondlikud huvigrupid, erinevad huvikaitse- ja esindusorganisatsioonid, sihtasutused ning muud valdkonda panustamisest huvitatud erasikud ja organisatsioonid. Kuressaare Hoolekanne on peamine Saaremaa valla sotsiaal-osakonnale sotsiaalteenuseid pakkuv asutus. Hallatav asutus osutab teenuseid ka teistele omavalitsustele.

Eesti on vananeva rahvastikuga riik. Statistikaameti prognoosi kohaselt kasvab vähemalt 65-aastaste elanike arv 2060. aastaks praeguselt 20%-lt 29%-le. Saaremaa vallas on 01.01.2024. a seisuga üle 65-aastaseid inimesi 6899 ehk 21,47% elanikkonnast, mida on rohkem kui Eestis keskmiselt. Kõige teravamaks mureks on Saaremaal kujunenud hooldekodukohtade puudus ning laiemalt vanemaealise elanikkonna toetamine kodus keskkonnas ja ühiskonnas hakkamasaamisel. Ühelt poolt soovivad eakad ja nende lähedased leida hooldekodukohta võimalikult kodu lähedal, teisalt ei ole võimalik igasse piirkonda asutusi rajada, mõistlik on pigem laiendada olemasolevaid. Tuleb silmas pidada, et puudu on eriti spetsiaalsetest kohtadest dementsetele (kompleksne teenus, mis vajab eriväljaõppega hooldajaid) ning ühekohalistest tubadest, sest inimesed eelistavad järjest enam privaatsust. Vajalik on nii valla enda initsiatiiv kui ka hea koostöö erasektori teenusepakkujatega ja tervishoiuasutustega.

Kihelkonna ja Pärsama hooldekodud pakuvad väljaspool kodu osutatavat üldhooldusteenust ja intervallhooldusteenust (sh päevahoiuteenust). Kihelkonna hooldekodu juhtimise all tegutseb ka Mustjala päevakeskus-pansionaat, mis osutab nii päevakeskuse kui ka eluaseme teenust. Mõlema hallatava asutuse peamiseks sihtgrupiks on ja jääb ka tulevikus vanemaealine elanikkond, kes ei saa pikema- või lühemaajaliselt kodus iseseisvalt hakkama. Lisaks osutavad üldhooldusteenust ka

SA Saaremaa Valss hooldekodu (valla asutatud sihtasutus), SA Kuressaare Haigla hooldekodu (valla asutatud sihtasutus) ja Saaremaa Südamekodu OÜ. Lisaks omab Saaremaa vald hooldekohtkohti koostöös Muhu vallaga rajatud SA-s Muhu Hooldekeskus. Maakonnaüleselt on loodud ühtne hooldekodukohtade register, mis annab parema ülevaate nõudlusest ja võimaldab optimaalsemat kohtade jaotust. Kõikides hooldekodudes on kohad reeglina täidetud, koheselt teenusele pääsemine võib olla raskendatud. Hooldekodukohtade vajadus on tõusnud, hetkel on järjekorras keskmiselt 50 inimest.

Mõttekoda Praxis on toonud välja, et deinstitutionaliseerimise ja pikaajalise hoolduse aluseks on kodustes tingimustes kättesaadavad hooldus- ja tugiteenused. Kodupõhiste teenuste osutamine on linnakeskkonnas ühiku kulult soodsam kui maal hajaasustuses, kus tulevikuarengute vaates aitavad kliente kulutõhusamalt toetada kaugteenused. Kodukesksete hooldus- ja tugiteenuste kasutuselevõttuga on võimalik lähedaste hoolduskoormust vähendada. Läbi selle saavad omaste hooldajad panustada rohkem enesearengusse või osaleda aktiivselt tööturul. Lisaks hooldekodudele on seetõttu Saaremaa vallas ka vajadus mitmetarbeliste päevakeskus-pansionaadi tüüpi teenusmajade järgi, mis aitavad eakatel võimalikult kaua kodus või iseseisvalt hakkama saada.

Täisealiste hoolekande hetkeolukord on Saaremaa vallas heal tasemel, osutatakse kõiki sotsiaalhoolekande seadusest tulenevaid kohustuslikke ning neile lisaks veel ka täiendavaid elanike toimetulekut toetavaid teenuseid. Nende arendusse panustatakse ja kaasatakse lisavahendeid erinevate projektide kaasabil. Koostöös Eesti Töötukassaga arendatakse võimalusi täisealiste tööle naasmiseks ja pikaajalise töötuse ennetamiseks. Kitsaskohtadeks on teenuste osutajate vähesus, teenuste arenduste projektipõhisusest tulenev jätkusuutlikkuse puudumine ning valdkonnas töötavate inimeste madal palgatase, mis sotsiaalvaldkonna läbipõlemisohuga töös põhjustab personalivoolavust. Samuti vajab analüüsi

valla sotsiaalkorterite võrgustik. Need on üldiselt halvas olukorras ja vajavad enne investeeringuotsuseid ülevaatamist, millises mahus ja kus neid vajatakse.

Erihoolekande valdkonnas tegutseb Saare maakonnas kuus asutust, kes pakuvad SA Hoolekandeteenused kõrval teenuseid veel ca 250 kliendile. Sotsiaalkindlustusamet plaanib tuua erihoolekandeteenused omavalitsuste haldusesse, kuid see prognoos on veel ebaselge.

Saaremaa Vallavalitsusel on pakkuda piisavalt erineva toe määraga sotsiaaleluruume, mis ei vasta alati iga kliendi vajadustele. Puudega ja abivajadusega inimeste ning tegelikult kogu ühiskonna kaasatuse vaates vajab enam tähelepanu kõigi vaba ligipääs nii avalikule ruumile kui ka erinevatele teenustele teatrietendusest internetini. Selleks on oluline universaalse disaini rakendamine keskkonna ligipääsetavuse ja kättesaadavuse tagamiseks kõikidele rahvastikugruppidele sõltumata east või erivajadusest.

Viimastel aastatel on murekohana kerkinud üles elanike vaimse tervise probleemid, sh täiskasvanute sõltuvusprobleemid, mis vajavad terviklikku lähenemist sihtgrupipõhiselt.

- Saare maakonna arengustrateegia 2022–2025 peamistest probleemkohtadest haakub sotsiaalhoolekanne neljaga:
- sotsiaaleluruumide puudus teatud piirkondades (Lümanda, Kaarma, Valjala), üüripindade puudus üle valla ja eriti maapiirkondades;
- spetsialistide puudus sotsiaal-, haridus-, meditsiini- ja kultuurivaldkondades (inimestega töö on keeruline, valdkond liiga lai ja hoomamatu);
- tööjõu struktuur ei vasta tööturu ootustele: nõudlus ja pakkumus ei ole tasakaalus, puuduvad vajalikud spetsialistid ning puudu on kohandatud töökohad;
- kiire internet ei jõua majapidamisteni: virtuaalsete teenuste arendamine eeldab väga head internetiühendust igal pool Saaremaal.

Koostöö teiste omavalitsustega on hea ja aktiivne, eeskätt Muhu ja Ruhnuga: viiakse ellu projekte, korraldatakse tervise- ja sotsiaalvaldkonna tunnustusüritust. Lääne-Eesti omavalitsuste koostööd koordineerib Sotsiaalkindlustusameti KOV nõustamisüksus, toimuvad regulaarsed kohtumised ja infopäevad. Tehakse koostööd erinevate huvikaitse organisatsioonidega ning teenuste osutajatega.

Tervishoiusüsteemiga tehakse koostööd projektide PAIK (esmatasandi, eriarstiabi ja sotsiaalvaldkonna koostööteenus) ja "Inimkeskse hoolekande- ja tervishoiusüsteemi koordinatsioonimudeli rakendamine Saare maakonnas" raames. Toimuvad regulaarsed koostöövõrgustikud Kuressaare haigla ja perearstidega.

Viimaste aastatega on kasvanud vajadus kohalikul omavalitsusel suurendada oma võimekust, tegelemaks sisserännanute ja erinevate lõimumis- ja kohanemisteenuste pakkumisega. Sisserännanutel on keeruline väga mitmes mõttes – uusi olukordi, millega kohaneda, on palju. Kohaliku omavalitsuse poolne valmisolek ja võimekus rändeteemadega tegelemiseks ning kohanemise toetamiseks on oluline, kuna enamik uussisserändajate kohanemisega seotud probleeme ja väljakutseid toimub just siin, töötamise, elamise, õppimise, sotsialiseerumise ja teenuste tarbimise tasandil. On teada, et lõimumis- ja kohanemisprotsessis on väga tähtsal kohal tööle asumise kiirus. Samuti kohanevad kergemini need sisserändajad, kelle kultuuriline taust on meiega sarnane. Lõimumise motivatsiooni suurendab kiire ligipääs teenustele.

PEAMISED VAJADUSED MUUTUSTEKS:

- valdkonna töötajate töötingimuste parendamine (töökoormus, vaimse tervise toetamine, koolitused, konkurentsivõimeline palk jne);
- sujuv asjaajamine ja bürokraatia vähenemine, mis läbi on võimalus rohkem aega panustada klienditööle;
- paindlike ja konkreetse isiku vajadustest lähtuvate teenuste kättesaadavuse parendamine;

- vähem projektipõhisust, rohkem disainmõtlemit ja jätkusuutlikkust; teenusepakkujate arvu suurenemine;
- sisserändajaid toetavad lõimumisprogrammid;
- innovatsioon teenuseosutamisel (IT-vahendid, andurid, Põhjamaade praktika);
- universaalse disaini rakendamine keskkonna ligipääsetavuse ja kättesaadavuse tagamiseks kõikidele rahvastikugruppidele sõltumata east või erivajadusest;
- kogukondade kaasamine sotsiaaltöösse.

INVESTEERINGUD:

- sotsiaalvaldkonna töötajate palkade konkurentsivõimelisele tasemele tõstmine;
- Kopli 5 hoone Kuressaares renoveerimine ja seeläbi teenuste arvu suurendamine;
- hooldekodukohtade, intervall- ja päevahoiuteenuskohtade loomine Ida-Saaremaale, olemasolevate hooldekodude laiendamine (Kihelkonna, Pärsuma);
- olemasolevate sotsiaaleluruumide korrastamine;
- omastehooldajate hoolduskoormuse vähendamiseks toetavate teenuste arendamine (sh koduteenus suurema hooldusvajadusega inimestele, intervallhooldus ja päevahoid inimese kodus, kaugteenused jne);
- kompleksse töö- ja toimetulekuõppe teenuste loomine;
- avalike teenuste kättesaadavuse ja avaliku ruumi ligipääsetavuse parendamine;
- sotsiaalkorterite vajaduse analüüs ning selle põhjal investeeringute teostamine.

SPORT

RIIKLIKUD EESMÄRGID

Eesti spordipoliitika põhialused aastani 2030 määrab neli suurt eesmärki aastaks 2030:

- valdav osa elanikest liigub ja spordib;
- liikumine ja sport on oluline majandusharu ning tööandja;
- liikumine ja sport on sidususe, vaimsuse ja positiivsete väärtushinnangute kandja;
- Eesti on rahvusvahelisel tasemel tulemuslikult ja väärikalt esindatud.

Eestimaalastest liigub praegu iga kolmas inimene, eesmärk on jõuda liikumisaktiivsuses ja osalejate arvus Põhjamaade tasemele, mis tähendab vähemalt kahe kolmandiku elanikkonna hõivamist liikumise ja spordiga. Selleks tuleb kujundada eri vanuserühmade vajadustele sobivad tingimused.

HETKEOLUKORD SAAREMAA VALLAS

(kirjeldus, hallatavate asutuste olemasolu ja struktuur, võrdlus teiste omavalitsustega, koostöö teiste omavalitsustega, rahvastikuprotsesside mõju valdkonna arengule, seos Saare maakonna arengustrateegiaga 2022–2035)

Kuna sporditöö koordineerimine ei ole Eestis riiklikult reguleeritud, korraldab iga omavalitsus seda valdkonda oma võimaluste piires.

Omavalitsuse ülesanne on tingimuste ja eelduste loomine spordiharrastuseks, spordiorganisatsioonide roll aga inimeste ühendamine, treeningute, võistluste, koolituste ja muu sisulise sporditegevusega seostuva korraldamine lähtudes elanike huvidest ja eesmärkidest. Saaremaa keskseks spordiorganisatsiooniks on Saaremaa Spordiliit MTÜ, mis koordineerib ja korraldab maakonna täiskasvanute ning koolisporti.

Valla hallatavad asutused ja olulised spordiobjektid:

- Saaremaa Spordikooli kui munitsipaalhuvikooli olemasolu tagab lastevanematele soodsad osalustasud ning vallale võimaluse rääkida kaasa õpetatavate spordialade valiku suunamisel.

- Kuressaare Spordikeskus on igapäevaselt tihedas kasutuses, vabu saaliaegu on saadaval vaid hilistel õhtustel aegadel. Spordiklubid on toonud ruumipuuduse välja kui peamise uute ringide ja treeningute avamise piirangu.
- 2024. a sügisel valmib Kuressaares multifunktsionaalne jalgpallihall, mis osaliselt lahendab saaliaegade nappust jalgpalli ja võimlemise, kuid mitte teiste pallimängude ja reketialade jaoks.
- Kuressaares asub maakondliku tähtsusega lin nastaadion, mis on vaja lõpuni ehitada (staadionihoone ehitus ning tartaankatte vahetus), et sinna saaks taas tuua tippspordisündmusi.
- Kuressaare terviseparki on rajatud head tingimused välialade harrastamiseks, sh kunstlume tootmise võimekus.
- Orissaare spordihoone on samuti väga tihedas kasutuses, selle tegevus kogukonna poolt kõrgelt hinnatud. Ruumipuudust aitaks leevendada ühe rõdu arvelt maadlussaali väljaehitamine. Orissaare spordihoone hallata on väga amortiseerunud staadion. Traditsioone ja valmisolekut arvestades on Orissaarest kujunenud tugev Ida-Saaremaa spordikeskus, millel on ka potentsiaal arendada sporditurismi.
- Kärla spordihall on heas korras, selle lähistel paikneb ka valgustatud terviserada. Hoone vajab kogukonna poolt aktiivsemalt tegevustega täitmist.
- Maakondlikult olulised Karujärve terviserajad kuuluvad RMK-le, vald toetab rahaliselt neid radasid haldavat mittetulundusühingut.

Teisi terviseradu (Pöide, Valjala, Leisi, Kärla) haldavad samuti MTÜ-d ning vald toetab neid igaaastase tegevustoetusega. Kolmanda sektori panus kogukondadele olulise sporditaristu arendamisel ja käigushoidmisel on hindamatu, sest vallas endal puudub võimekus selle ülalpidamisega ja korrashoidu panustada. Kõige enam on kogukondade eestvõttel ehitatud matka-, tervise- ja discgolfiradu ning pallimängude väljakuid. Tuntav on aga, et vabatahtlikkuse alusel tegutsemine ei ole jätkusuutlik lahendus. Ka valla hallatavad asutused haldavad erinevaid spordiobjekte, kuid nendegi olukord on tervikuna halb. Oluline on tagada maapiirkondades heas korras sporditaristu

olemasolu vähemalt siirdekoolide juures.

Saare maakonnas elavate naiste ja meeste oodatav eluiga ja tervena elatud aastad on näitajate poolest üle Eesti keskmise, kuid need on viimasel kümnendil paigal seisnud. Arvestades Põhja-maade näitajaid, ei saa olukorda pidada heaks. Lisaks on Tervise Arengu Instituudi andmetel Saare maakonna esimese klassi lastest ülekaalulised 37%, mis on Eesti maakondade võrdluses kõige kõrgem näitaja.

Saare maakonna arengustrateegias 2022–2035 on toodud ühe põhiprobleemina välja, et tervislikud eluviisid ei ole piisavalt väärtustatud. Spordivaldkonnas tähendab see, et tegeleda tuleb inimeste liikumis- ja sportimisharrastuste juurde toomise ja eluviiside kujundamisega elukaareüleselt, eriti aga lastega. Läbi Tervisekassa rahastuse on Saare maakonnas tööl haridusasutuste tervisedendaja, kes lisaks laste toitumisele tegeleb ka liikumisküsimustega. Noorte ootus on seotud ekstreemspordivõimaluste avardamisega (sise-skatepark, *pumptrack* vmt). Küsitluse järgi soovivad elanikud spordisündmuste korraldamisel hoida fookust koguperetegevustel, matkamisel, hooajavälistel üritustel ning koolivaheaegade sisustamisel. Kaasajastamist vajavad spordihoonete ja -organisatsioonide kodulehed ning sotsiaalmeediakontod, vabade ruumide ja saaliaegade info peab olema kättesaadav läbi ühtse broneerimissüsteemi. Spordirajatistesse pääsemine peab olema lihtne ja liikuma kutsuv, need ei tohiks olla lukus. Atraktiivse reisisihtkohana toimub Saaremaal mitmeid pikema või lühema ajalooga spordi suurüritusi (Saaremaa ralli, Saaremaa kolme päeva jooks, Saaremaa malefestival, SunRun jne), kuid potentsiaali on veel enamaks.

Rahvastikuprotsessid mõjutavad sporditegevust läbi taristute kasutusintensiivsuse: kui Kuressaares saaliaegu napib, siis maal ei tule hajali piirkondades treeningrühmad meeskonnaalade harrastamiseks piisavalt täis. Spordiklubide jaoks ei ole maal hõredas asustuses väheste huvilistega tegelemine majanduslikult tasuv, samuti ei jätku

sinna kvalifitseeritud treenereid, kelle puudus on ka linnas.

Saaremaa Vallavalitsus teeb spordivaldkonnas koostööd vallas tegutsevate treenerite, klubide juhtide ja spordiorganisatsioonide eestvedajate ning sündmuste korraldajatega. Väljaspoolt on peamisteks partneriteks Kultuuriministeerium, SA Liikumisharrastuse Kompetentsikeskus, teised maakondlikud spordiliidud ja omavalitsused.

PEAMISED VAJADUSED MUUTUSTEKS:

- vallale kuuluva sporditaristu korrastamine, vabatahtlike spordirajatiste haldajate ja sündmuste korraldajate püsiva toetamise põhimõtete loomine;
- kvalifitseeritud treenerite ja juhendajate järelkasvu tagamine (palgad, täiend ja -lisaõppevõimalused, koormuste optimeerimine, kvalifikatsiooni parandamine);
- sporditurismi võimaluste märkamine ja kasutamine maakonna külastusmajanduse elavdamiseks.

INVESTEERINGUD:

- Kuressaare linnastaadioni hoone ja tartaankatte uuendus;
- Orissaare staadioni ja spordihoone rekonstrueerimine;
- noortele vaba aja veetmiseks ekstreemspordiobjektide rajamine;
- Kuressaare Talve tn jalgpalliväljaku kunstmurukatte vahetus;
- treenerite ja juhendajate palkade korrastamine;
- siirdekoolide spordirajatiste korrastamine (rahvatervise ning laste ja noorte seisukohast väga oluline);
- tervise- ja matkaradade arendamine ning olemasolevate käigushoidmine.

TEED

RIIKLIKUD EESMÄRGID

Riiklikud eesmärgid kajastuvad Riigiteede teehoiukavas 2023–2026, kus ei käsitleta kohalike teede teehoiu korraldamist. Riigieelarvest toetatakse omavalitsusi teehoiu ülesande täitmisel vastavalt võimalustele, riigipoolne sihtfinantseerimine on kohalike teede hoiu täiendav rahastamine.

HETKEOLUKORD SAAREMAA VALLAS

(kirjeldus, hallatavate asutuste olemasolu ja struktuur, võrdlus teiste omavalitsustega, koostöö teiste omavalitsustega, rahvastikuprotsesside mõju valdkonna arengule, seos Saare maakonna arengustrategiaga 2022–2035)

Saaremaa vallas on ca 1092 km riigimaanteed ja ca 1279 km kohalikke teid, sellest tänavaid ca 133 km. Kergliiklusteid on ca 35 km. Kohalike teede all mõeldakse Saaremaa valla omandis olevaid teid ja eraomandis olevaid teid, millele on seatud avalik kasutus. Kohalikest teedest on Saaremaa vallas kruuskattega 806 km, tolmuva kattega 444 km ja pinnasteid 21 km.

Elanike peamised ootused teedega seondult:

- Avaliku kasutuse tagamine. Saaremaa valla enda omandis on 990 km teid. Ülejäänud kuuluvad eraomanikele ning on võetud avalikku kasutusse eelneva analüüsi põhjal, arvestades seisukorda, liiklussagedust ja asustustihedust tee ääres, enamasti läbi sundvalduste. Sundvaldusi seatakse tasuta, avaliku läbipääsu võimaldamise eest võtab vald omale kohustuse teostada teehoidu tagades kohalikele teedele nõutav seisunditase. Kuna riik toetab ainult avaliku kasutuse kokkuleppes hõlmatud teid, on oluline need kõik korrektelt vormistada. Ligipääsuprobleeme tekitavad jätkuvalt ka vaidlused maareformi käigus tagastatud ja erastatud üldkasutatavate teede omanikega. Kuressaare ümbruses on väljakutseks küsimused teedevõrgu väljaehitamise uues arenduses.

- Aastaringne läbitavus. Teehoolduse põhimure on talvine lumelükkamine, kevadine ja sügisene aukudelappimine ning kruuskatete hõõveldamine, võsalõikus ja liiklusmärkide paigaldamine. Avaliku kasutusega teedel teostab palju töid valla enda kommunaalasutus Saaremaa Haldus, tagades kulude kokkuhoiu ning operatiivsuse. Lund lükatakse olenemata omandivormist erateedel majapidamiste õuedeni. Viimaste puhul on jätkuvateks probleemideks 4,5 meetri kõrguse vaba koridori tagamine tehnika läbipääsuks ning teede kvaliteet. Saaremaa vald toetab siin majapidamisi erateede remondi toetusega.

- Tolmuva kate. Kruuskattega teede esmane tolmutõrje teostatakse soolamisega (2023. a 55 km ulatuses). Mustkatte ehitusi teostatakse ainult avalikus kasutuses teedele vastavalt rahalistele võimalustele. Kuigi riigi raha peaks olema täiendavaks toeks, siis pigem moodustab see lõviosa Saaremaa valla investeerimisvõimekusest. Võib tõdeda, et alates mustkatte tehnoloogia tulekust on viimase kümne aastaga juba saadud küllaltki suur osa kriitilisi lõike tolmuva kate, kuid neid jagub siiski veel. Arvestama peab ka, et uute katete rajamise tempot aeglustab üha suurem vajadus korduspinnata juba mustkatte saanud lõike. Siiani on koostatud igal aastal teede investeeringute nimekiri, soov on luua vähemalt kolmeaastane ehk pikem ettevaade. Elanike jaoks on siin oluline ka, et teed oleksid mustkattega nende omandivormist olenemata, nii on piirkondade suuremateks kitsaskohtadeks tihti pigem riigiteed.

Saare maakonna arengustrategia 2022–2035 seab soovitud seisundiks: kõik olulise avaliku huviga teed on mustkattega (tänapäev võrreldes veel teha ca 300 km valdade ning ca 300 km riigiteid) ning nõuetekohaselt hooldatud. Kergliiklusteede võrk tagab turvalise koolitee võimalikult paljudele lastele, ühendab omavahel suuremaid asulaid ning loodusturismi sihtkohti.

Kahjuks tuleb tõdeda, et seatud eesmärgi täitmine ei ole reaalne. Selle täideviimiseks tuleks

igal aastal ehitada ca 43 km mustkatteid (2021 – 47 km, 2022 – 1,2 km, 2023 – 17 km). Arvestades et rahalised vahendid teehoidu vähenevad, on reaalsem prioriteet olemasoleva teedevõrgu ja juba ehitatud mustkatete säilitamine, mis samuti on viimaste aastate heitlike (väga palju külumis-sulamistsükleid) talvede tõttu juba küllaltki raskesti saavutatav.

Kergliiklusteede osas on palju ootusi nii Saaremaa elanikel kui ka külastajatel, sest ka turismisektor paneb üha suuremat rõhku jalgrattamatkamisele. Arvestades aga teede põhivõrgu investeerimisvajakut, on neid võimalik rajada ainult liiklusohutlike olukordade lahendamiseks vastavate toetus- meetmete abil või koostöös riigiga.

Rahvastikuprotsessidest mõjutab teedevõrgu küsimusi kõige enam valglinnastumine Kuressaare ümbruses ning üldine autostumine, mis tekitab pudelikaelu linna sissesõitudel ja tänavatel ning vajadust rajada seal ohutuse tagamiseks ka kergliiklusteid. Linna lähiümbruse suundadel (Pihtla, Upa ja Nasva) on kergliiklusteed rajatud, kuid Kihelkonna suunal on vaja need välja ehitada. Maapiirkondades on olukord veelgi halvem, sest paljudes piirkondlikes keskustes on kergliiklusteed rajamata. Uusarendustes on oluline rajada taristu kohe, arendusprojekti ajal, mitte tagantjärele. Samuti peavad sealsed elanikud arvestama, et maapiirkonnas kehtivad teehooldusele, tänava- valgustusele jmt teistsugused nõuded kui linnas. Üldise autostumise valguses tuleb läbi mõelda autode ja kergliikumise (jalgsi, jalgrattaga jne) osakaalud ning prioriteetid Kuressaare linnas. Lisaks vajab tervikuna läbimõtestamist Kuressaare linna tänavavõrk ja selle investeeringuvajadused.

PEAMISED VAJADUSED MUUTUSTEKS:

- pikema ja süsteemse vaate loomine koos stabiilse iga-aastase püsirahastuse olemasoluga (fond):
  - maapiirkondade osas vähemalt kolmeaastase teede remondi ja investeeringute kava koostamine ja kinnitamine;
  - Kuressaare linna osas vähemalt kolmeaasta-

se tänavate remondi ja investeeringute kava koostamine ja kinnitamine;

- liiklusohutuse seisukohast ja liikumisharjumustest lähtuvalt vallaülese kergliiklusteede kava koostamine;
- investeerimisvajaduse selgitamine nii vallaüleselt kui ka piirkondade kaupa.

INVESTEERINGUD:

- teede investeeringute baasmahu tagamine (arendustegevus ja hooldus kokku ligikaudu 2 miljonit eurot aastas).

TRANSPORT

RIIKLIKUD EESMÄRGID

Transpordi ja liikuvuse arengukava 2021–2035 tegevussuund 2: toome ühistranspordi inimestele lähemale ning muudame selle kasutamise mugavamaks targema planeerimise ja nutikama piletimüügikorralduse abil.

- Ühistransport tuleb üle viia taastuenergiALE.
- Ühistranspordi korraldust tuleb käsitleda vajaduspõhiselt ja arendada nõudluspõhist transporti seal, kus mõistlik.
- Tähelepanu tuleb pöörata ühistranspordipeatuste ja sõlmpunktide kvaliteedile (mugavad ümberistumisvõimalused, valgustatus, ilmastikukaitse, ligipääsetavus jne) ning nendeni viivatele teekondadele, samuti auto, jalgratta ja kergliikurite parkimise tingimustele.
- Parvlaevühenduste pidamisel on peamised kriteeriumid ühenduse keskkonnahoidlikkus, stabiilsus ja liiklustihedus ning parvlaevade sõidugraafikute vastavus elanike vajadustele, samuti ühendatus muude transpordiliikidega.
- Tuleb tagada kvaliteetne ja mugav lennuühendus Tallinnast Hiiumaale, Saaremaale ja

talvehooajal Ruhnu ning jätkata olemasolevate regionaalsete lennuväljade tegevuse toetamist, et panustada lennuväljade seisukorra säilitamisse ja võimaldada lennuväljade tegevust laiendada.

HETKEOLUKORD SAAREMAA VALLAS

(kirjeldus, hallatavate asutuste olemasolu ja struktuur, võrdlus teiste omavalitsustega, koostöö teiste omavalitsustega, rahvastikuprotsesside mõju valdkonna arengule, seos Saare maakonna arengustrateegiaga 2022–2035)

Saaremaa vald kannab maakonna ühistranspordikeskuse rolli ehk muuhulgas suunab ja koordineerib ühistranspordi arengut, korraldab liikumisvajaduse uuringuid ning liinivõrku. Üheaegne maakonna, valla ja ühistranspordikeskuse rollide kandmine tähendab, et vajalik info on koondunud ühte kohta, otsuseid on võimalik teha paindlikult ja tervikvaadet silmas pidades.

Suursaarte ja mandri vaheliste lennu- ning laevaühenduste puhul on kõige olulisem anda sisendit ja teha koostööd riigiga näiteks liinihangete tingimuste kujundamisel. Väga hea vastuvõtu on saanud Kuressaare-Tallinna 48-kohaline lennuk. Riigile on see kulukas, kuid Saare maakonna elukeskkonna jaoks on oluline luua kasvõi kord-paar nädalas lennuühendus ka Tartuga. Kiire ja mugava transpordivõimaluse puudus on hetkel üks peamistest takistustest, miks näiteks Kuressaare haiglal on keeruline saada sealt tööle residente või arste. Rahvusvaheliste lennuliinide avamine Kuressaarest Stockholmi või Helsingisse on olnud aastaid päevakorral, seni ei ole leitud majanduslikult mõistlikku lahendust.

Saaremaa vallal on kaks avalikku laevaliini väikesaartega ühenduse pidamiseks. Abruka saarega peetakse ühendust riigile kuuluva reisiparvlaevaga Abro ja Vilsandi saarega väikelaevaga Vilsandi. Navigatsioonivälisel hooajal kasutatakse ühenduse hoidmiseks hõljuklaeva. Selle kümnenäädil lõpus tuleb hinnata reaalseid väikesaartega ühenduse pidamise vajadusi ning vastavalt uuendada laevu, mis oleksid energiasäästlikud ja sõidaksid keskkonnasõbraliku kütusega. See tähendab, et 2023. aastaks peab olema

ette valmistatud uue Abruka laeva projekteerimise ja ehitamise hange, et alustada selle läbiviimisega. Hiljemalt 2029. a on vajalik asuda Vilsandi ühenduse uute lahenduste väljatöötamisele ja planeerimisele.

Saare maakonna bussiliinid on tervikuna Saaremaa valla hallata. Olemasolevate piiratud võimaluste ning hõreda asustuse tingimustes antakse endast parim, et katta inimeste liikumisvajadused. Liinivõrku kohandatakse pidevalt vastavalt laekunud ettepanekutele, haridusasutuste ja teiste oluliste teenuste kättesaadavuse vajadustele ning andmetele sõitjate hulkade kohta. Suures plaanis on liinivõrk optimeeritud maalt Kuressaares tööl käimiseks, mistõttu ei kata see inimeste soove liikuda paindlikumalt öhtustel aegadel, nädalavahetustel, maapiirkondade vahel või laiemalt vaba aja veetmise ja turismiga seoses. 2021. a läbi viidud nõudetranspordi pilootprojekt näitas, et erinevatest sihtgruppidest võitsid paindlikust ühistranspordikorraldusest kõige enam maal elavad lapsed, kellel tekkis sellega ligipääs huviharidusele ja noorsootööle. Samuti näitas projekt kätte vajaduse planeerida ja juhtida ühistranspordikorraldust nutikamalt ja senisest paindlikumalt. Kahjuks ei ole katsetatud kujul nõudevõrgu laiendamine üle maakonna majanduslikult võimalik, kuid saadi väärtuslikud kogemused praeguse süsteemi ümberkujundamiseks.

Omaette väljakutse on valglinnastumisega kaasnevad elanike liikumisvajaduste muutused, kus ühistranspordi liinide pikendamine linna lähikümbrusesse või graafikute tihendamine ei suuda leevendada autostumise survet.

Ühistranspordi osas on Euroopa Liidust tulenev eesmärk CO₂ neutraalsuse saavutamine. Alates 2020. aastast sõidavad Saare maakonna ühistranspordi bussid CNG ehk surugaasiga. Selle tarbeks ehitati maakonna seni ainus CNG tankla Sikassaarde. AS-ga GoBus on kuni 31.01.2030 sõlmitud avaliku teenindamise leping. Seega on vaja arengukava kehtivuse perioodil läbi viia riigihange uue vedaja leidmiseks Saaremaa maakonnaliinide teenindamiseks. Arvestades

Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määruses (EÜ) nr 1370/2007 arvestatud nõudeid, tehasest bus-side tarnimise tähtaegu ja avaliku teenindamise lepingu täitmisele asumise aega, tuleb uus riigihange välja kuulutada hiljemalt 2028. aastal. Uue avaliku teenindamise lepingu perioodiks peavad kõik sõidukid töötama keskkonnasõbralikul taastu-energiaga, milleks võib olla näiteks gaas, elekter, vesinik või mõni muu alternatiivne kütus. Kui realiseerub Saare maakonna arengustrateegias 2022–2035 seatud eesmärk rajada Saaremaale biogaasijaam, võiks kohalik bussitransport energialgeoleku tagamiseks ja kohaliku majanduse toetamiseks võtta toodetava gaasi kasutusele.

Mugava ligipääsu tagamisel soovivad mitmed Saaremaa valla kogukonnad saada bussipeatus-tesse valgustuse. Tõhusamate taastuenergialahenduste tekkimisel saab koostöös kogukonda-dega neid võimalusi luua. Kuressaare bussijaam nii hoone kui ka teenuse pakujana on oluline transpordi sõlmpunkt, kus ristuvad kaug-, maa-konna- ja linnaliinide bussid. Seal müüakse pileteid, toimub pakiveoteenus ja see on esimene infovärv bussiga saabuvale turistile.

Võttes eelneva kokku, arvestades ühelt poolt transpordisektori viimaste aastate järske sisen-dihindade tõuse ja teisalt valdkonna üldist ala-rahastatust, võib öelda, et Saare maakonna bussiliikluse korraldamisel on põhiliseks eesmärgiks hoida võrku praegusega võrreldes samaväärsena, tagada teenuse jätkuv vajaduste-ja võimalustepõhine kättesaadavus.

Igapäevast koostööd tehakse ennekõike Hiiumaa, Muhu ja Pärnu omavalitsustega graafikute muu-datuste osas. Samuti suheldakse aktiivselt teiste Eesti ühistranspordikeskustega liinivõrgu ja pile-timüügi süsteemi toimimise tagamisel.

Lisaks ühistranspordile korraldab Saaremaa Vallavalitsuse transporditeenistus ka valla kui ametiasutuse autopargikasutust, koordineerib sotsiaaltranspordi ning teenindab õpilaste kooliliine viie enda bussiga. Kõigi nende teenuste puhul on põhiliseks kitsaskohaks tehnika vananemine ja kulumine. Eelarveline surve ainuüksi jooksvate kulude kasvule ei võimalda

teha piisavalt investeeringuid tehnikapargi uuendamisse. Seetõttu on vajalik kaaluda, kuidas muuta teenuste korraldust või finantseerimist, osutada edaspidi ise või osta sisse või kuidas rahastada suuremas mahus uute veovahendite soetamist.

PEAMISED VAJADUSED MUUTUSTEKS:

- korraldada koostöös teenusepakujatega ühis-transport vastavalt riigi võimalustele nii hästi kui võimalik ning vähemalt senises mahus;
- säilitada või parendada olemasolevaid lennu-ja parvlaevaühendusi;
- arvestada transpordiühenduste planeerimisel tervise- ja sotsiaalteenuste kasutajate vajadustega;
- kaasajastada valla omandis olev bussi- ja autopark. Tänase sõidukipargi keskmine vanus on kaheksa aastat, kuid jätkusuutlik oleks viis aastat, mis tähendaks rendi või investeeringu praeguse eelarve suurendamist 56% võrra. Koolibusside rendid peavad olema kooskõlas koolivõrgu muudatustega.

INVESTEERINGUD:

- valla kasutuses oleva sõidukipargi asendamine ja uuendamine;
- väikesaarte laevaühenduste tagamine ja ole-masolevate aluste asendamine aastaks 2035;
- taastuenergiaga põhineva laadimistaristu (elekter, vesinik vmt) arendamine;
- kesksete infotehnoloogiliste lahenduste arendamine ja kasutamine transpordi-valdkonnas (piletimüük, sõidukipargi analüüs);
- tehnika hoiutaristute arendus (Abruka tehnika-hoone, Papissaare hõljukiangaar);
- maakonna bussiootepaviljonide remont ja asendus;
- Kuressaare bussijaama hoone energiaklassi parendamine, aktiivsem kasutus ja jõulisem turundus Saaremaa turismivärvaks kujunda-misel.

ÜLDHARIDUS

RIIKLIKUD EESMÄRGID

Haridusvaldkonna arengukava 2021–2035 riiklikud eesmärgid:

- Õppimisvõimalused on valikurohked ja kättesaadavad ning haridussüsteem võimaldab sujuvat liikumist haridustasemetel ja -liikide vahel.
- Õppimine on toetatud ja õpivõimalused vastavad õppijate võimetele ja vajadustele.
- Hariduskorraldus toetab ühiskonna sidusust.
- Taristu vastab ruumikvaliteedi põhimõtetele, suureneb taristu ühiskasutus ja ressursitõhusus.
- Tagatakse kvaliteetset haridust pakkuv, kaasav ja kestlik õppeasutuste võrk ja taristu, et haridus oleks kättesaadav ja ligipääsetav ning õpikeskkond toetaks nüüdisaegset õpikäsitust.

Kohaliku omavalitsuse kui koolipidaja roll on:

- tagada kodulähedane õpe vähemalt põhikooli esimeses ja teises kooliastmes. Kahaneva rahvastikuga piirkondades tuleb kolmanda kooliastme õpe tagada vähemalt omavalitsuse suuremates keskustes, kindlustades vajaduse korral õppes osalemist toetavad teenused, näiteks transpordi;
- viia taristu kooskõlla nüüdisaegse õpikäsitusega, arvestades ruumikvaliteedi põhimõtetega, sealhulgas aja- ja asjakohasus, ligipääsetavus, kohandatavus, säästlikkus ja tõhusus, keskkonnasõbralikkus, ohutus, tervislikkus;
- siduda karjäärimudelid ja õpetajate professionaalne areng töötasu ning täiendusõppevõimalustega.
- rakendada haridusasutuste juhtide värbamisel, professionaalse arengu toetamisel ja töö tagasisidestamisel Haridus- ja Teadusministeeriumi poolt väljatöötatud juhtide värbamis- ja hindamissüsteeme.

HETKEOLUKORD SAAREMAA VALLAS

(kirjeldus, hallatavate asutuste olemasolu ja struktuur, võrdlus teiste omavalitsustega, koostöö teiste omavalitsustega, rahvastikuprotsesside mõju valdkonna arengule, seos Saare maakonna arengustrateegiaga 2022–2035)

valitsuste eelarvetest. Haridusvõimaluste olemasolu ja kvaliteet on üks olulisematest teguritest,

mis mõjutab inimeste elukohavalikuid ning rahulolu avaliku sektori toimimisega. Viimaste aastate põhiline märksõna nii Eesti kui ka Saaremaa valla tasandil on koolivõrk, seda mitmes tähenduses: nii asutuste suuruse, paiknemise ja füüsilise olukorra kui ka kvaliteedi tagamise mõttes.

Saaremaa valla territooriumil asub seitse maa-põhikooli, kuus väikekooli (4- või 6-klassilised koolid), kolm põhikooli ja üks 6-klassiline erakool Kuressaare linnas, üks maagümnaasium Orissaares ning kaks gümnaasiumi Kuressaares, neist ühes toimub õpe mittestatsionaarses vormis. Seitse kooli on ühendatud lasteaiaga üheks asutuseks. Valla gümnaasiumide võrk on optimaalne, tagades õppevõimalused nii Saaremaa keskuses kui ka Ida-Saaremaal ning ka haridustee vahepealse katkemise järel. Kutseõppe võimalused nii põhikooli- kui ka gümnaasiumijärgselt on Kuressaare Ametikoolis. Murekohaks on põhikooliastmed, kus surve koolivõrgu ülevaatamiseks on jätkuvalt tuntav ka peale 2023. a tehtud optimeerimisotsuseid. Tartu Ülikooli eestvedamisel koostatud Rändekalkulaatori andmetel on prognoositud Saaremaa vallas 2035. aastaks 214 sündi, mida on 2022. aasta tegelike sündidega võrreldes 82 ehk ühe tugeva maakooli laste võrra vähem. Positiivne muutus saab tulla ainult noorte perede tugevalt positiivsest rändesaldost, mida aga on keeruline ette prognoosida.

2022. aastal saabus seoses sõjategevusega Ukrainas ka Saaremaale sõjapõgenikke. Põhikooliealiste Ukrainast pärit ja eesti keelest erineva koduse keelega õpilaste arv on stabiliseerunud umbes 100 õpilase ringis.

Seisundi osas moodustab haridusvaldkonna kinnisvara kõige suurema osa Saaremaa valla halvas (29%) ja rahuldavas (42%) olukorrast hoonetest. See tähendab, et juba praegu on mitmed koolimajad ehitustehniliselt kriitilises seisus, kuid lähiaastail lisandub neid veel suures mahus. Kuigi Kuressaares on viimastel aastatel tehtud suuri investeeringuid, siis on valla suurim, Kuressaare Nooruse Kool, lisaks ka Kingu maja ja Kuressaare Täiskasvanute Gümnaasium rekonstrueerimise

Üldhariduse valdkond moodustab üle poole oma-

ootel, rääkimata maakoolidest. Kinnisvara mõttes tuleb koole vaadata tervikutena, mille taristu on mugavalt ühendatud juurdepääsu- ja liikumisteedega (ohutu koolitee jala või rattaga liikumiseks, jalgrattaparkla) ning mille juures on ka spordi- ja õuesõppevõimalused. Lõpuni lahendamata kitsaskohaks on koolide juures asuvate mänguväljakute nõuetekohase auditeerimise korraldamine. Erinevate Kuressaares tegutsevate haridusasutuste ühine kitsaskoht on viimastel aastatel kujunenud õpilaskodu kohtade vähesus.

2021. a koostatud põhjalik „Uuring Saaremaa valla üldhariduse valdkonna arendamiseks 2022–2045“ tõi välja järgmised põhijäreldused:

- Õpilaste arvu vähenemine on valdavalt toimunud maapiirkondades, kus vähenemine ületab 60%. Prognoosi põhjal sünnib alates 2030. aastast Saaremaa vallas tänasega võrreldes üle 25% vähem lapsi.
- Väga väikese laste arvuga koolides puudub võimekus tagada mitmekesiseid võimalusi huvihariduseks ning ei jätku tugispetsialiste, kes saaksid erivajadustega lapsi kohapeal toetada. Nende koolide hoidmine ei ole kaasa aidanud laste arvu säilimisele maakoolides ja jätkusuutliku koolivõrgu kujunemisele.
- Hoonete investeerimisvajaduste hindamisest (minimaalselt 50 miljonit eurot) nähtub, et mitme koolihoone käigushoidmine ületab uue, kaasaegse ja optimaalse hoone ehitusmaksumuse. Arvestades laste paiknemist ja osade haridusasutuste ebamõistlikku ruumikasutust, ei ole mitme maakooli pidamine tänastes amortiseerunud ruumides kahaneva

laste arvu juures jätkusuutlik.

- Järgneva kümne aasta jooksul kasvab üle 60-aastaste õpetajate osakaal Saaremaa valla õpetajaskonnas tänaselt 25%-lt kõrgemale kui 50%.
- Valla eelarve võimalustest lähtuvalt ei suuda vald tagada tänase haridussüsteemi jätkusuutlikkust järgmistes aspektides: investeerimisvõimekuse tagamine, mitmete haridusteenuste osutamine ja töötasud on alarahastatud; haridusasutuste tegevus on killustunud eri kohtade vahel, väikekoolid ei suuda pakkuda aineõpetajatele täiskoormust, sageli peab õpetaja andma ka aineid, milles tal puudub kvalifikatsioon. Killustatus ei võimalda pakkuda noortele võrdselt kvaliteetseid võimalusi vaba aja ja pikapäeva sisustamiseks nii noorsootöö kui ka huvitegevuse osas; puuduvad vahendid hariduse kvaliteeti parandavatele tegevustele nagu töötajate motiveerimine ja õpetajate järelkasvu tagamine (näiteks uute pedagoogide motivatsioonipaketi rakendamine).

Probleemid õpetajate töötingimustega, mis on üles kerkinud kogu Eestis, eksisteerivad ka Saaremaa vallas: sobiva kvalifikatsiooniga spetsialistide ja nende järelkasvu puudus, koormusele ja ootustele mittevastav palk, kaasava hariduse väljakutsed, tugispetsialistide vähesus.

Killustatuse ning kinnisvara halva olukorra tõttu panustab Saaremaa vald üldhariduse kogukuludest õpetajate töötasudesse vähem kui omavalitsused Eesti keskmiselt.

Maakond	KOV	Õpetaja palga kulude osakaal üldhariduse kogukuludest	Hoonete kulude osakaal üldhariduse kogukuludest	Muude kulude osakaal (sh amort ja km)
Saare	Saaremaa vald	45,1%	18,2%	36,7%
KOV keskmine		49,7%	16,8%	33,5%

Tabel 1. Hariduskulude jaotus Saaremaa vallas 2022. a võrreldes riigi keskmisega. Allikas: saldoandmik, HTM arvestused 2022 seis.

Võrreldes Eesti omavalitsuste keskmisega on Saaremaa valla õpetajate palk madalam vaatamata sellele, et riik annab iga õpetaja ametikoha kohta täiendavalt 20% (2024. a) tööjõukulutoetust, mis on mõeldud täiendavate tööülesannete (õppegrupid, -valikud, õpilaste hariduslikud erisused, klassijuhatamine jne)

tasustamiseks ja õpetaja palga diferentseerimiseks. Madala palga põhjuseks on eelkõige asjaolu, et riik rahastab oluliselt väiksemat hulka õpetajate ametikohti, kui meil koolivõrgu ülalpidamiseks on moodustatud. Isegi koos valla täiendava panusega ei küüni pedagoogide palgad Eesti keskmiseni.

2024	Personalikulud kokku (eur)	Millest toetusfond (eur)	Millest KOV (eur)	KOV (%)
Koolijuhid	1 117 176	373 829	743 347	66,5%
PK õpetajad	8 480 600	7 593 682	886 918	10,5%
PK HEV	2 061 445	1 984 951	76 494	3,7%
Tugispetsialistid	1 272 310	850 435	421 875	33,2%
Gümnaasiumi õpetajad	577 981	577 981	0	0,0%
Kooli muu personal	3 953 405	0	3 953 405	100,0%
Alusharidus kokku	7 587 246	526 454	7 060 792	93,1%
Kokku	25 050 163	11 907 332	13 142 831	52,5%

Tabel 2. Tööjõukulude arvestuslik jaotus Saaremaa valla 2024. aasta eelarves seisuga 10. veebruar 2024. a (õpetajate palga arvestuslik alammäär 1803 eurot)

Tabel 2 näitab, kui suure osa palgakuludest katab Saaremaa vald ja kui suure riik. Probleemiks on siin koolijuhid (direktorid, õppejuhid), kelle töö-

tasudesse panustab vald oluliselt, kuid mis siiski ei küüni Eesti keskmiseni.

Maakond	KOV	KOV üldhariduskoolide juhtide keskmine brutopalk
Harju	Kiili vald	3 159
KOV keskmine	Eesti kokku	2 216
Saare	Saaremaa vald	1 946
Lääne-Viru	Vinni vald	1 154

Tabel 3. Saaremaa valla üldhariduskoolide juhtide keskmine brutopalk 2022 võrdluses Eesti omavalitsuste kõrgeima, madalaima ja keskmise tasemega. Allikas: saldoandmik, HTM arvestused

Samamoodi jäävad Eesti keskmisele aga alla ka õpetajate töötasud.

Maakond	KOV	KOV üldhariduskoolide õpetajate keskmine brutopalk 2022
Harju	Saue vald	2 095
KOV	KOV keskmine	1 760
Saare	Saaremaa vald	1 676
Lääne	Vormsi vald	1 450

Tabel 4. Saaremaa üldhariduskooli õpetaja keskmine brutopalk 2022 võrdluses Eesti omavalitsuste kõrgeima, madalaima ja keskmise tasemega. Allikas: saldoandmik, HTM arvestused

Õppepinna osas valitsevad küllaltki suured käärid. Uute koolide projekteerimisel arvestatakse

se normiga 9 m² õppuri kohta. Kui Kuressaares valitseb pigem ruumipuudus, siis maal -küllus.

Õppeasutus	m ² õpilase kohta ilma sporditaristu ja õpilaskoduta
Kihelkonna Kool	124,2
Saaremaa Toetava Hariduse Keskus	48,1
Tornimäe Põhikool	42,0
Leisi Kool	32,0
Kahtla Lasteaed-Põhikool	30,1
Mustjala Lasteaed-Põhikool	27,9
Pihtla Kool	25,6
Lümanda Põhikool	24,8
Salme Põhikool	23,0
Valjala Põhikool	19,6
Kaali Kool	17,1
Orissaare Gümnaasium	13,4
Aste Põhikool	12,0
Kärla Põhikool	11,1
Saaremaa Gümnaasium (riik)	8,7
Kuressaare Hariduse Kool	8,5
Kuressaare Nooruse kool	6,4
Kuressaare Vanalinna Kool	5,3
Luce Kool (era)	4,5

Tabel 5. Saaremaa üldhariduskoolide õppepind (va sporditaristu ja õpilaskodu) iga statsionaarse õppuri kohta Allikas: EHIS 22.05.2023

Lahtimõtestamist vajab, kuidas tagada Saaremaa vallas hõreda hajaasustuse tingimustes konkurentsivõimeline valikuvõimalustega kaasaegne hariduskeskkond, mis väärtustab õppijat, õpetajat ja haridusuuendusi. Võimalusi selleks pakuvad väikeasutuste juhtimismudelite arendamine (ühe piirkonna või valdkonna asutuste ühise juhtimise alla viimine), erinevate valdkondade koondamine ühte hoonesse, logistiline ja digivõimalusi kasutav õpikorraldus ning tsentraalsete juhtimismudelite kasutuselevõtt (tsentraalne kinnisvara, IT või personali haldamine). Saaremaa valla peamised partnerid on üldharidusvaldkonna küsimustele lahenduste leidmisel nii Haridus- ja Teadusministeerium kui ka Eesti Linnade ja Valdade haridusvõrgustik.

PEAMISED VAJADUSED MUUTUSTEKS:

- koolivõrgukava koostamine ja kinnitamine (kokkulepe, milliste asutustega, millises ulatuses ja ajas on võimalik jätkata); selgus riigi poolt põhikoolijärgse õppe osas;
- juhtide, õpetajate ja teiste spetsialistide (eeskätt logopeedide ja psühholoogide) järelkasvu probleemide lahenduste leidmine;
- hariduslike erivajadustega laste õppetingimuste parandamine Kuressaares;
- maakoolide õpilaste arvu langemisel alla kriitilise piiri surve suurenemine õppekohtadele Kuressaares (see omakorda vähendab laste arvu maakoolides veelgi);
- juhtide vabastamine hoonetega seotud majan-

- dusküsimustega tegelemisest ning haldusküsimuste tsentraalne korraldus;
- õpilaskodu kohtade puuduse leevendamine (põhikoolijärgsed kohad Kuressaares koostöös SG, KAK, KTG jne);
- mänguväljakute süsteemne auditeerimine.

INVESTEERINGUD:

- koolihoonete jätkuv renoveerimine, nende sobilikuks kohandamine suurte ja ebaökoonomsete hoonete asemel (Orissaare noortelinnak/ kooli juurdeehitus/söökla ja väikeõpperuumid, Kuressaare Nooruse Kool, Salme Põhikool, Lümanda Põhikool, Valjala Põhikool, Kärla

- Põhikool, Kihelkonna Kool, Mustjala Kool, Põide Kool, Pihtla Kool, Kaali Kool, Kingu 6 õppehoone Kuressaares, Hariduse kooli staadion);
- remondifondi suurendamine olemasoleva kinnisvara seisundi paremaks säilitamiseks;
- digitaalse dokumendi- ja personalihaldussüsteemi (jt valdkondade digisüsteemide) rakendamine;
- valdkonna töötajaskonna (juhid, õpetajad jne) palgasüsteemi korrastamine ja viimine vastavaks vastutuse tasemele ning töömahule;
- eelarvete suurendamine asutuste arendustegevuseks (õppemetoodika uuendamine, keskonna kohandamised, õppekontseptsiooni kaasajastamine).

MAAKONDLIKUD FUNKTSIOONID, MIDA SAAREMAA VALD TÄIDAB

Lisaks omavalitsuslikele ülesannetele täidab Saaremaa vald ka erinevaid maakondlikke kohustusi.

Tegevus-valdkond	Tegevuse sisu	Valdkonnaga tegelevad teenistuskohad	Kitsaskohad teenuse osutamisel	Teenuse osutamisel kaasrahastus
Rahvastikutöingud	Maakonnakeskuse kohaliku omavalitsuse üksuse ülesannete täitmine	2 rahvastikutöingute spetsialisti	--	Riik katab osaliselt menetluskulud
Raamatukogundus	Saare Maakonna Keskraamatukogu kaudu maakondliku raamatukogude võrgustiku (sh 2 Muhu ja 1 Ruhnu) töö juhtimine ja koordineerimine	Saare Maakonna keskraamatukogu juhataja, pearaamatukoguhoidja ja 2 komplekteerijat. Koordineeriv roll kultuuri- ja spordiosakonnal.	Ebaselgus riigipoolse rahastuse jätkumise ning teenuskorralduse muutuse osas	Riigilt nelja nimetatud töökohta palgatoetus ning teavikute soetamise vahendid
Laulu- ja tantsupeod	Maakondlike pidude korraldamine, üleriigilistel pidudel osalemise korraldamine, tule teekonna korraldamine maakonnas. Võidupüha ja maakaitsepäeva korraldamine	Kultuuri- ja spordiosakonna juht	--	Riigilt maakondlik toetus konkreetse üldlaulu- või tantsupeo ettevalmistusega seoses
Siseturvalisus	Maakondliku turvalisuse võrgustiku arendamine ja maakondlike turvalisusega seotud ürituste korraldamine	Arenduse peaspetsialist	Suured vahemaad, keeruline saada kokku Muhu ja Ruhnu	
Arendus	Kohaliku Omaalgatuse Programmi rakendamine	Arenduse peaspetsialist		Osaliselt katab riik menetluskulud
Tervisedendus	Haridusasutuste tervisedendus (laste ja noorte liikumine, toitumine ning vaimne tervis)	Haridusasutuste tervisedendaja		Tervisekassa katab palgakulu
Arendus	Maakonna arendusorganisatsiooni (MARO) roll (maakonna arengu kavandamine, võrgustiku- ja väliskoostöö)	Arendusjuht, arendusnõunik		Osaline riigi rahastus

Rahvatervis	Valdkonna töö kavandamine, võrgustikutöö, sündmuste korraldamine, infolevi, analüüside ja uuringute koostamine jne	Arenduse peaspetsialist rahvatervise valdkonnas ehk maakonna tervisedendaja	Mida rohkem enneta- me, seda vähem tuleb tegeleda tulekahju- dega. Ennetust pole kunagi liiga palju.	Palgakulu katab riik
Ühistrans- port	Maakondliku (Saaremaa ja Muhu) bussitranspordi ja väikesaartega laevaihenduse korraldamine. Lennu- ning praamihangete dokumentide väljatöötamises osalemine.	Transporditeenistuse juhataja ja transpordi peaspetsialist	Hõreda asustusega piirkondades bussiliinivõrgu töös hoidmine. Vajadus luua 2030. aastaks keskkonnasäästlike veovahendite kasutuselevõtuks elektriladijate taristu.	Osaline riigi rahastus
Turism	Maakonna turismialane turundamine, ettevõtjate nõustamine, koos SAKi ja Hiiumaa Arenduskeskusega ühise sihtkoha juhtimise organisatsiooni ehk DMO haldamine	Teenistuse juht, arendusspetsialist, turunduse peaspetsialist, turismi- ja turundusspetsialist, turismispetsialist	Ettevõtjate madal aktiivsus ja panustamisvõime, turismi mõtestamine ainult läbi majutusstatistika (mis ei näita tegelikku tõde).	Osaline riigi rahastus

VALLA OSALUSEGA ERAÕIGUSLIKUD JURIIDILISED ISIKUD

Saaremaa valla osalusega eraõiguslikud juriidilised isikud, mis viivad ellu valla jaoks olulisi tegevusi.

Nimi	Valdkond
Digisaar OÜ	Majandus
Hooldekodu Saaremaa Valss SA	Täisealiste hoolekanne
Kitsas 16 Kodu OÜ	Majandus
Kuressaare Bussijaam OÜ	Transport
Kuressaare Haigla SA	Tervishoid (ei ole selles arengukavas käsitletud)
Kuressaare Hambapolikliinik SA	Tervishoid (ei ole selles arengukavas käsitletud)
Kuressaare Soojus AS	Soojamajandus ja tänavavalgustus
Kuressaare Teater SA	Kultuur
Kuressaare Veevõrk AS	Keskkond ja ÜVK
Lehe 5 Kodu OÜ	Majandus
Muhu Hooldekeskuse SA	Täisealiste hoolekanne
Saare Arenduskeskus SA	Majandus
Saaremaa Muuseum SA	Kultuur
Saaremaa Prügila OÜ	Jäätmemajandus
Saarte Energiaagentuur MTÜ	Majandus

LISA 5 SAAREMAA VALLA PÕHITEGEVUSEGA SEOTUD KINNISVARA ÜLEVAADE

Saaremaa vallas on arengukava koostamise ajal 2024. a kevadel põhitegevusega seoses kasutusel 106 hoonet kokku 135 628 m², millest otseselt põhitegevuse osutamisega on seotud 125 855 m². Neist hoonetest on 13,2% halvas, 35,8% rahuldavas, 34,1% heas ja 16,9% väga heas seisundis (keskmine hinne 3,48 viie palli skaalal).

Selgitused andmebaasi juurde

Tabelis kajastuvad Saaremaa vallale kuuluvad hooned, milles füüsiliselt tegutseb mõni valla asutus. Tabelis ei kajastu muud valla omanduses olevad hooned, mis seisavad tühjana, on antud muuks tegevuseks rendile või millele on seatud hoonestusõigus (nt kogukonnamajad).

- Piirkond: osavald/kogukond, kus hoone asub.
- Asustusüksus: küla, alevik või linn, kus hoone asub.
- Aadress: lähiaadress, kus hoone asub.
- Kasutusotstarve: põhitegevus, mille jaoks hoonet kasutatakse.
- Hoone suletud netopind: terve hoone suletud netopind, on välja toodud iga hoone puhul üks kord.
- Kasutusotstarbe pind: konkreetse põhitegevusega seotud ruutmeetrite maht hoones; orien-

teeruv suurusjärg, kuna põhitegevusele lisaks on neis kajastatud ka üldpinnad, võimalikud teised tühjad ruumid hoones jne.

- Hoone seisukord: ehitustehniline koondhinnang erinevate tehniliste aspektide kogumina.

■ **väga hea** – hoone on värselt rekonstrueeritud, uus või uueväärne, töökeskkond on väga hea; hoone vastab erinevatele nõuetele;

■ **hea** – hoonel esineb mõningaid puudusi või kulumisi, mis aga ei takista hoone sihipärast kasutamist; vastab erinevatele nõuetele;

- ■ **rahuldav** – hoonel esineb puudusi, tänu millele on selle sihipärane kasutamine takistatud; hoone vajab remonti kas töötingimuste või seisukorra parandamiseks;

- ■ **halb** – hoonel esineb olulisi puudusi, mis takistavad selle sihipärast kasutamist või see ei vasta nõuetele (tervisekaitse-, tuleohutus- vmt nõuded); amortiseerunud töökeskkond.

Hoone nimetus EHRis: nimetus ehtisregistris, mis ei pruugi alati anda edasi hoone tänast sisu.

Hoone EHR-kood: hoone unikaalne kood ehtisregistris.

- Katastritunnus: kinnistu katastritunnus, millel hoone asub.

Piirkond	Asustusüksus	Aadress	Kasutusots- tarve	Hoone suletud neto- pind	Kasu- tusu- otstar- be pind	Hoone seisukord	Hoone nimetus EHRis	Hoone EHR-kood	Katastritunnus
Kuressaare	Kuressaare linn	Garnisoni tn 16	Haridus	1955	1638,2	Rahuldav	Koolimaja	106003109	71401:001:1297
Kuressaare	Kuressaare linn	Garnisoni tn 16	Huviharidus		316,8	Halb	Koolimaja	106003109	71401:001:1297
Kuressaare	Kuressaare linn	Hariduse tn 13	Haridus	5267,3	5267,3	Väga hea	Koolihoone	106006367	34901:008:0009
Kuressaare	Kuressaare linn	Kalda pst 1	Noorsootöö	82,6	28	Rahuldav	Ranna noortekas	120554123	34901:014:0530
Kuressaare	Kuressaare linn	Kalevi tn 1b	Kommunaal- majandus	217,4	217,4	Rahuldav	Varjupaik	106007683	71401:001:1245
Kuressaare	Kuressaare linn	Kastani tn 20	Sotsiaalne kaitse	3387,4	3387,4	Rahuldav	Hooldekodu	106007470	34901:001:0229
Kuressaare	Kuressaare linn	Kingu tn 6	Haridus	1054,3	1054,3	Halb	Internaat	106006368	34901:008:0008
Kuressaare	Kuressaare linn	Kohtu tn 27a	Sotsiaalne kaitse	226,7	226,7	Hea	Lastekodu peremaja	120676969	34901:007:0164
Kuressaare	Kuressaare linn	Komandandi tn 9	Huviharidus	1643,6	1643,6	Väga hea	Muusika- kooli hoone	106003857	34901:007:0323
Kuressaare	Kuressaare linn	Kopli tn 5	Sotsiaalne kaitse	241,3	241,3	Halb	Turvakodu	106020619	34901:006:0039
Kuressaare	Kuressaare linn	Lasteaia tn 11	Lasteaed	2210	2210	Väga hea	Lasteaia hoone	120829654	34901:010:0494
Kuressaare	Kuressaare linn	Lossi tn 1	Büroohoone	1524,1	1524,1	Halb	Administra- tiivhoone	106003632	34901:013:0085
Kuressaare	Kuressaare linn	Lossi tn 1a	Büroohoone	103,3	103,3	Rahuldav	Administra- tiivhoone	106003633	34901:013:0085
Kuressaare	Kuressaare linn	Marientali tee 27	Büroohoone	2373,1	2189,3	Rahuldav	Kontori- hoone	120257763	34901:004:0234
Kuressaare	Kuressaare linn	Nooruse tn 1	Haridus	9298,4	9298,4	Rahuldav	Koolihoone	106024469	34901:012:0135
Kuressaare	Kuressaare linn	Pihlta tee 3	Noorsootöö	1470,4	741,6	Väga hea	Autobussi- jaam	106007648	34901:009:0209
Kuressaare	Kuressaare linn	Pihlta tee 3	Ühistransport		728,8	Väga hea	Autobussi- jaam	106007648	34901:009:0209
Kuressaare	Kuressaare linn	Pikk tn 2a	Sotsiaalne kaitse	262,6	262,6	Hea	Tugikodu	106017958	34901:001:0150
Kuressaare	Kuressaare linn	Pikk tn 31	Haridus	2472,1	2472,1	Väga hea	Koolimaja	106003901	34901:007:0097
Kuressaare	Kuressaare linn	Ranna tn 10	Lasteaed	2241,6	2241,6	Väga hea	Tuulte Roosi lasteaed	106007391	34901:010:0028
Kuressaare	Kuressaare linn	Ristiku tn 2b	Lasteaed	2770	2770	Hea	Lasteaed	106020871	34901:003:0031
Kuressaare	Kuressaare linn	Rohu tn 4	Lasteaed	3089,9	3089,9	Rahuldav	Lasteaed	106006360	71401:001:2789
Kuressaare	Kuressaare linn	Rohu tn 4b	Lasteaed	282,7	282,7	Halb	Lastesõim	106006359	71401:001:2789

Piirkond	Asustusüksus	Aadress	Kasutusots- tarve	Hoone suletud neto- pind	Kasu- tusu- otstar- be pind	Hoone seisukord	Hoone nimetus EHRis	Hoone EHR-kood	Katastritunnus
Kuressaare	Kuressaare linn	Suur-Põllu tn 4	Haridus	578,7	578,7	Hea	Õppehoone	106004278	34901:006:0031
Kuressaare	Kuressaare linn	Tallinna tn 10	Büroohoone	1671,2	1671,2	Rahuldav	Administra- tiivhoone	106019076	34901:011:0068
Kuressaare	Kuressaare linn	Tallinna tn 2	Büroohoone	825,7	825,7	Rahuldav	Raekoda	106004455	34901:011:0011
Kuressaare	Kuressaare linn	Tallinna tn 6	Kultuur	2070,1	876,2	Hea	Kultuurimaja	106020635	34901:011:0015
Kuressaare	Kuressaare linn	Tallinna tn 6	Raamatukogu		1193,9	Hea	Kultuurimaja	106020635	34901:011:0015
Kuressaare	Kuressaare linn	Tehnika tn 10	Kommunaal- majandus	143	143	Halb	Puistema- terjali ladu	121368400	34901:003:0225
Kuressaare	Kuressaare linn	Tehnika tn 10	Kommunaal- majandus	554,4	554,4	Halb	Kontor-töö- koda	106023206	34901:003:0225
Kuressaare	Kuressaare linn	Tehnika tn 10	Kommunaal- majandus	636,1	636,1	Halb	Kaarhall	106023207	34901:003:0225
Kuressaare	Kuressaare linn	Tolli tn 11	Sotsiaalne kaitse	471,3	471,3	Hea	Lastekodu peremaja	120676978	34901:006:0026
Kuressaare	Kuressaare linn	Tolli tn 9	Sotsiaalne kaitse	849,8	849,8	Hea	Kuressaare Päeva- keskus	106020634	34901:006:0026
Kuressaare	Kuressaare linn	Vallimaa tn 16a	Sport	6977	6977	Hea	Spordi- hoone	120264482	34901:007:0101
Kuressaare	Kuressaare linn	Voolu tn 7	Sotsiaalne kaitse	607,6	607,6	Rahuldav	Sotsiaal- maja	106018075	34901:001:0029
Kuressaare	Kuressaare linn	Õie tn 2	Lasteaed	3041,5	3041,5	Hea	Lasteaed	106007486	34901:004:0157
Kaarma	Abruka küla	Sadama/1	Raamatukogu	229,3	32	Halb	Teemaja	106002532	34801:014:0158
Kaarma	Aste alevik	Metsa tn 2	Lasteaed	1376,8	1376,8	Rahuldav	Lasteaed	120257603	34801:002:0610
Kaarma	Aste alevik	Soo tn 2a	Kommunaal- majandus	441	441	Halb	Angaar-ladu nr.2	120608531	34801:002:0799
Kaarma	Aste alevik	Soo tn 3	Kultuur	865,2	651	Väga hea	Klubi	106002809	34801:002:0739
Kaarma	Aste alevik	Soo tn 3	Noorsootöö		120	Väga hea	Klubi	106002809	34801:002:0739
Kaarma	Aste alevik	Soo tn 3	Raamatukogu		94,2	Väga hea	Klubi	106002809	34801:002:0739
Kaarma	Aste alevik	Võhma mnt 3	Haridus	1659,5	1659,5	Hea	Põhikool	106024519	34801:002:0609
Kaarma	Eikla küla	Külakeskuse	Kultuur	274,8	219,6	Väga hea	Seltsimaja	120687251	27001:002:0134
Kaarma	Eikla küla	Külakeskuse	Raamatukogu		55,2	Väga hea	Seltsimaja	120687251	27001:002:0134
Kaarma	Liivanõmme küla	Kaarma põhikool	Noorsootöö	975,5	887,1	Rahuldav	Koolimaja	106000855	27002:001:0333
Kaarma	Liivanõmme küla	Kaarma põhikool	Raamatukogu		88,4	Rahuldav	Koolimaja	106000856	27002:001:0333
Kaarma	Liivanõmme küla	Kaarma põhikool/1	Noorsootöö	194,5	194,5	Rahuldav	Õppehoone	106000856	27002:001:0333
Kaarma	Nasva alevik	Sõrve mnt 53	Kultuur	573,9	573,9	Väga hea	Klubi	120681048	34804:001:0280

Piirkond	Asustusüksus	Aadress	Kasutusots- tarve	Hoone suletud neto- pind	Kasu- tusu- otstar- be pind	Hoone seisukord	Hoone nimetus EHRis	Hoone EHR-kood	Katastritunnus
Kaarma	Pähkla küla	Hooldekodu	Sotsiaalne kaitse	164,7	164,7	Halb	Hooldekodu	106021275	34801:004:0144
Kaarma	Suur-Randvere küla	Mõisa	Raamatukogu	1381,1	50	Rahuldav	Randvere aktiveeri- miskeskus	120293421	34801:006:0557
Kihelkonna	Kihelkonna alevik	Kooli tn 1	Haridus	2193,8	1823,8	Halb	Kihelkonna Põhikool	120273207	30101:003:0347
Kihelkonna	Kihelkonna alevik	Kooli tn 1	Kommunaal- majandus	50	50	Halb	Töökoda	Pole EHR-s	30101:003:0347
Kihelkonna	Kihelkonna alevik	Kooli tn 1	Lasteaed		280	Halb	Kihelkonna Põhikool	120273207	30101:003:0347
Kihelkonna	Kihelkonna alevik	Kooli tn 1	Raamatukogu		90	Halb	Kihelkonna Põhikool	120273207	30101:003:0347
Kihelkonna	Kihelkonna alevik	Lümanda mnt 1	Büroohoone		70	Rahuldav	Rahvamaja	120562757	30101:003:0847
Kihelkonna	Kihelkonna alevik	Lümanda mnt 1	Kultuur	1655,5	1585,5	Rahuldav	Rahvamaja	120562757	30101:003:0847
Kihelkonna	Kihelkonna alevik	Ravi tn 1	Sotsiaalne kaitse	968,4	968,4	Hea	Hooldekodu	120252325	30101:003:0501
Kärla	Kärla alevik	Jõe tn 2	Kommunaal- majandus		90	Väga hea	Rahvamaja	120799930	43301:001:0698
Kärla	Kärla alevik	Jõe tn 2	Kultuur	1035,7	810,7	Väga hea	Rahvamaja	120799930	43301:001:0698
Kärla	Kärla alevik	Jõe tn 2	Raamatukogu		135	Väga hea	Rahvamaja	120799930	43301:001:0698
Kärla	Kärla alevik	Kooli tn 3	Haridus		224,5	Hea	Spordi- hoone	120169047	37301:002:0398
Kärla	Kärla alevik	Kooli tn 3	Sport	1220,1	995,6	Hea	Spordi- hoone	120169047	37301:002:0398
Kärla	Kärla alevik	Kooli tn 4	Haridus	1654	1654	Rahuldav	Põhikool	120168126	37301:002:0432
Kärla	Kärla alevik	Pargi tn 1	Büroohoone	410,4	61,2	Halb	Vallamaja	120642342	37301:002:0234
Kärla	Kärla alevik	Pargi tn 1	Huviharidus		81,9	Halb	Vallamaja	120642342	37301:002:0234
Kärla	Kärla alevik	Pargi tn 1	Noorsootöö		97,3	Halb	Vallamaja	120642342	37301:002:0234
Kärla	Kärla alevik	Pargi tn 9	Lasteaed	876,4	876,4	Hea	Lasteaed	120292792	37301:002:0232
Laimjala	Kahtla küla	Kahtla kooli- maja	Haridus	815,6	815,6	Halb	Koolimaja	106027072	38601:004:0579
Laimjala	Kahtla küla	Kahtla kooli- maja/1	Lasteaed	500,6	358,3	Halb	Elamu- lasteaed	121289744	38601:004:0579
Laimjala	Laimjala küla	Katlamaja	Kommunaal- majandus	275	275	Rahuldav	Katlamaja	106018384	38601:003:0468
Laimjala	Laimjala küla	Rahvamaja	Kultuur	306,2	306,2	Rahuldav	Kultuurimaja	106019045	38601:003:0471
Laimjala	Laimjala küla	Vallamaja	Büroohoone	711,3	597,3	Rahuldav	Vallamaja	106019015	38601:003:0465

Piirkond	Asustusüksus	Aadress	Kasutusots- tarve	Hoone suletud neto- pind	Kasu- tusu- otstar- be pind	Hoone seisukord	Hoone nimetus EHRis	Hoone EHR-kood	Katastritunnus
Laimjala	Laimjala küla	Vallamaja	Raamatukogu		114	Rahuldav	Vallamaja	106019015	38601:003:0465
Leisi	Karja küla	Mõisahoon	Kultuur	683,1	512,3	Halb	Karja mõisa- hoone	106020924	40301:006:0168
Leisi	Leisi alevik	Kooli tn 12	Büroohoon	296,3	296,3	Rahuldav	Vallamaja	106009567	40301:004:0317
Leisi	Leisi alevik	Kooli tn 4	Haridus	6106,2	5621,4	Hea	Leisi Keskkool	120257604	71401:001:1349
Leisi	Leisi alevik	Kooli tn 4	Lasteaed		320	Hea	Leisi Keskkool	120257604	71401:001:1349
Leisi	Leisi alevik	Kooli tn 4	Raamatukogu		164	Hea	Leisi Keskkool	120257604	71401:001:1349
Leisi	Metsküla	Kooli	Raamatukogu	561,3	117	Väga hea	Seltsimaja	106026212	40301:002:0557
Leisi	Pärsama küla	Lasteaia	Lasteaed		515,3	Hea	Pärsama Lasteaed -Hoolde- kodu	120279071	40302:003:0197
Leisi	Pärsama küla	Lasteaia	Raamatukogu		138,1	Väga hea	Pärsama Lasteaed -Hoolde- kodu	120279071	40302:003:0197
Leisi	Pärsama küla	Lasteaia	Sotsiaalne kaitse	1982,7	1329,3	Hea	Pärsama Lasteaed -Hoolde- kodu	120279071	40302:003:0197
Leisi	Pärsama küla	Rahvamaja	Kultuur	434,8	434,8	Hea	Pärsama kultuurimaja	120168943	40302:003:0094
Leisi	Pärsama küla	Vana-Katla- maja	Kommunaal- majandus	207,8	207,8	Rahuldav	Vana-Katla- maja	120721203	40302:003:0225
Lümanda	Lümanda küla	Keskuse- hoone	Büroohoon		140,1	Väga hea	Lümanda Maja	106010998	44001:003:0702
Lümanda	Lümanda küla	Keskuse- hoone	Haridus		597,7	Väga hea	Lümanda Maja	106010998	44001:003:0700
Lümanda	Lümanda küla	Keskuse- hoone	Kommunaal- majandus		212,7	Väga hea	Lümanda Maja	106010998	44001:003:0699
Lümanda	Lümanda küla	Keskuse- hoone	Kultuur	2358,8	824,6	Väga hea	Lümanda Maja	106010998	44001:003:0698
Lümanda	Lümanda küla	Keskuse- hoone	Noorsootöö		192,9	Väga hea	Lümanda Maja	106010998	44001:003:0701
Lümanda	Lümanda küla	Keskuse- hoone	Raamatukogu		146,4	Väga hea	Lümanda Maja	106010998	44001:003:0703
Lümanda	Lümanda küla	Keskuse- hoone	Sport		244,4	Väga hea	Lümanda Maja	106010998	44001:003:0704
Lümanda	Lümanda küla	Koolimaja	Haridus	846,7	846,7	Hea	Lümanda koolimaja	120270535	44001:003:0630

Piirkond	Asustusüksus	Aadress	Kasutusots- tarve	Hoone suletud neto- pind	Kasu- tusu- otstar- be pind	Hoone seisukord	Hoone nimetus EHRis	Hoone EHR-kood	Katastritunnus
Lümanda	Lümanda küla	Koolimaja	Haridus	466	466	Rahuldav	Lümanda kooli majan- dushoone	120265327	44001:003:0630
Lümanda	Lümanda küla	Lasteaia	Lasteaed	440,5	440,5	Hea	Lasteaed	120265853	44001:003:0649
Lümanda	Taritu küla	Koolimaja	Kultuur	513,5	433,5	Halb	Taritu koolimaja	120266379	44001:004:0724
Lümanda	Taritu küla	Koolimaja	Raamatukogu		80	Halb	Taritu koolimaja	120266379	44001:004:0724
Mustjala	Mustjala küla	Alevi tn 16	Büroohoone		170	Väga hea	Päeva- keskus	120168676	48301:002:0357
Mustjala	Mustjala küla	Alevi tn 16	Sotsiaalne kaitse	563,1	393,1	Väga hea	Päeva- keskus	120168676	48301:002:0357
Mustjala	Mustjala küla	Alevi tn 9	Kultuur	326	326	Rahuldav	Rahvamaja	106017691	48301:002:0536
Mustjala	Mustjala küla	Kooli tn 1	Haridus	1132,2	1035,6	Rahuldav	Mustjala koolimaja	120274766	48301:002:0451
Mustjala	Mustjala küla	Kooli tn 1	Lasteaed		96,6	Rahuldav	Mustjala koolimaja	120274766	48301:002:0451
Mustjala	Mustjala küla	Kooli tn 1/1	Sport	943,3	943,3	Rahuldav	Mustjala Põhikooli juurdeehitus (spordisaal)	120256924	48301:002:0451
Mustjala	Mustjala küla	Kooli tn 3	Raamatukogu	451,3	100	Rahuldav	Raamatu- kogu	106024250	48301:002:0390
Orissaare	Orissaare alevik	Kuivastu mnt 26a	Ühistransport	328,1	328,1	Rahuldav	Bussi- paviljon	120554988	55001:008:0365
Orissaare	Orissaare alevik	Kuivastu mnt 29	Noorsootöö	428,2	428,2	Hea	Orissaare Avatud Noorte- keskus	120654179	55001:008:0276
Orissaare	Orissaare alevik	Kuivastu mnt 29/1	Haridus	3120,4	2790,6	Hea	Koolimaja	106013438	55001:008:0276
Orissaare	Orissaare alevik	Kuivastu mnt 29/1	Huviharidus		329,8	Hea	Koolimaja	106013438	55001:008:0276
Orissaare	Orissaare alevik	Kuivastu mnt 29/2	Sport	1909,7	1909,7	Rahuldav	Spordihall	120284870	55001:008:0276
Orissaare	Orissaare alevik	Kuivastu mnt 33	Büroohoone	392,7	392,7	Halb	Vallamaja	106013687	55001:008:0384
Orissaare	Orissaare alevik	Kuivastu mnt 34a	Lasteaed	1165,9	1165,9	Väga hea	Lasteaed	120254861	55001:008:0364
Orissaare	Orissaare alevik	Kuivastu mnt 37	Kultuur	1121,2	944,8	Rahuldav	Kultuurimaja	106013522	55001:008:0383
Orissaare	Orissaare alevik	Kuivastu mnt 37	Raamatukogu		176,4	Rahuldav	Kultuurimaja	106013522	55001:008:0383

Piirkond	Asustusüksus	Aadress	Kasutusots- tarve	Hoone suletud neto- pind	Kasu- tusu- otstar- be pind	Hoone seisukord	Hoone nimetus EHRis	Hoone EHR-kood	Katastritunnus
Orissaare	Orissaare alevik	Sadama tn 5	Haridus	1304,1	1244,1	Rahuldav	Õpilaskodu	106013444	55001:008:0345
Orissaare	Orissaare alevik	Sadama tn 5	Kommunaal- majandus		60	Rahuldav	Õpilaskodu	106013444	55001:008:0345
Pihlta	Kaali küla	Kooli	Haridus	1450,3	1300,3	Rahuldav	Kaali Kool	120261851	59201:002:0264
Pihlta	Kaali küla	Kooli	Raamatukogu		150	Rahuldav	Kaali Kool	120261851	59201:002:0264
Pihlta	Pihlta küla	Vallamaja	Büroohoone	494,3	341,1	Rahuldav	Administra- tiivhoone	106014395	59201:003:0907
Pihlta	Pihlta küla	Vallamaja	Raamatukogu		153,2	Rahuldav	Administra- tiivhoone	106014395	59201:003:0907
Pihlta	Püha küla	Kooli	Haridus	693,8	438,8	Halb	Pihlta algkool- lasteaed	120661169	59201:003:0080
Pihlta	Püha küla	Kooli	Lasteaed		255	Halb	Pihlta algkool- lasteaed	120661169	59201:003:0080
Pihlta	Sandla küla	Keskuse	Kultuur	2137,5	1653,1	Halb	Ühiskondlik hoone	120605624	59201:004:0626
Pihlta	Sandla küla	Keskuse	Raamatukogu		163	Halb	Ühiskondlik hoone	120605624	59201:004:0626
Pihlta	Sandla küla	Keskuse	Sotsiaalne kaitse		321,4	Rahuldav	Ühiskondlik hoone	120605624	59201:004:0626
Pöide	Kõrkvere küla	Kooli	Raamatukogu		35	Halb	Päevakes- kuse hoone	106024228	63401:004:0210
Pöide	Kõrkvere küla	Kooli	Sotsiaalne kaitse	335,3	73,8	Halb	Päevakes- kuse hoone	106024228	63401:004:0210
Pöide	Kärneri küla	Kooli	Haridus	1587,1	1587,1	Rahuldav	Koolimaja	106025527	63401:002:0387
Pöide	Kärneri küla	Lasteaia	Lasteaed	322,9	322,9	Hea	Lasteaed	106025987	63401:002:0386
Pöide	Tomimäe küla	Rahvamaja	Büroohoone		106,8	Hea	Rahvamaja	106025454	63401:002:0436
Pöide	Tomimäe küla	Rahvamaja	Kultuur	2120	1703,2	Hea	Rahvamaja	106025454	63401:002:0436
Pöide	Tomimäe küla	Rahvamaja	Noorsootöö		160	Hea	Rahvamaja	106025454	63401:002:0436
Pöide	Tomimäe küla	Rahvamaja	Raamatukogu		132	Hea	Rahvamaja	106025454	63401:002:0436
Salme	Salme alevik	Aia tn 3	Lasteaed	671,8	671,8	Hea	Salme lasteaed	120642093	72101:002:0688
Salme	Salme alevik	Kuressaare mnt 1	Haridus	2785,2	2734,7	Halb	Salme Põhikool	120168613	71401:001:3035
Salme	Salme alevik	Kuressaare mnt 1	Noorsootöö		50,5	Halb	Salme Põhikool	120168613	71401:001:3035
Salme	Salme alevik	Sörve mnt 5	Büroohoone		30	Rahuldav	Rahvamaja, külaste- maja	120272545	72101:002:0738

Piirkond	Asustusüksus	Aadress	Kasutusots- tarve	Hoone suletud neto- pind	Kasu- tusu- otstar- be pind	Hoone seisukord	Hoone nimetus EHRis	Hoone EHR-kood	Katastritunnus
Salme	Salme alevik	Sõrve mnt 5	Kultuur	1738,7	1629,1	Rahuldav	Rahvamaja, külaliste- maja	120272545	72101:002:0738
Salme	Salme alevik	Sõrve mnt 5	Raamatukogu		79,6	Rahuldav	Rahvamaja, külaliste- maja	120272545	72101:002:0738
Torgu	lide küla	Koolimaja	Büroohoone		426,3	Rahuldav	Rahvamaja	106019177	80701:003:0433
Torgu	lide küla	Koolimaja	Kommunaal- majandus		50	Rahuldav	Rahvamaja	106019177	80701:003:0433
Torgu	lide küla	Koolimaja	Kultuur	1351,3	815	Rahuldav	Rahvamaja	106019177	80701:003:0433
Torgu	lide küla	Koolimaja	Raamatukogu		60	Rahuldav	Rahvamaja	106019177	80701:003:0433
Torgu	Sääre küla	Päästlase	Kultuur	159,1	159,1	Väga hea	Meelelahu- tushoone	106022778	80701:003:0241
Valjala	Kallemäe küla	Koolimaja	Haridus	3577,5	3577,5	Hea	Koolimaja	120556597	85801:004:0031
Valjala	Sakla küla	Sakla seltsi- maja	Raamatukogu	179,4	75	Halb	Sakla seltsimaja	106016913	85801:004:0152
Valjala	Valjala alevik	Kooli tee 1	Lasteaed	944,5	1066,3	Hea	Lasteaed	120547187	85801:001:0029
Valjala	Valjala alevik	Kooli tee 3	Haridus	2956,7	2666,9	Hea	Koolimaja	106024135	85801:001:0028
Valjala	Valjala alevik	Kooli tee 3	Lasteaed		121,8	Hea	Koolimaja	106024135	85801:001:0028
Valjala	Valjala alevik	Posti tn 12	Sotsiaalne kaitse	140	140	Hea	Tervise- keskus	106024153	85801:001:0106
Valjala	Valjala alevik	Posti tn 15	Büroohoone	699,8	649,8	Rahuldav	Vallamaja	120684587	85801:001:1310
Valjala	Valjala alevik	Posti tn 15	Kommunaal- majandus		50	Rahuldav	Vallamaja	120684587	85801:001:1310
Valjala	Valjala alevik	Posti tn 17	Raamatukogu	218,4	140	Hea	Raamatu- kogu	106016882	85801:001:0070
Valjala	Valjala alevik	Posti tn 39	Kultuur		487,8	Rahuldav	Rahvamaja	106024152	85801:001:0107
Valjala	Valjala alevik	Posti tn 39	Noorsootöö	551,8	64	Rahuldav	Rahvamaja	106024152	85801:001:0107
Valjala	Valjala alevik	Posti tn 8a	Kultuur	1020	158	Halb	Veskihoone (tööpada)	120677401	85801:001:1138

LISA 6 TEGEVUSKAVA

Tegevuskava hõlmab alati järgmist ja ülejäämist aastat. Tuues välja peamised arengusuunad, täpsustatakse aastati nende elluviimiseks kavandatavaid tegevusi. Tegevuskavas on rasvases kirjas toodud välja valdkondade kõige olulisemad prioriteedid, kuid muus osas on kõik tegevused või objektid esitatud vald-

kondlike kogumitena. Nende elluviimine sõltub erinevatest asjaoludest, mille realiseerumist on mõistlik planeerida 1-2 aasta perspektiivis (kaasrahastuse olemasolu, valla finantsvõimekus, hädavajadust põhjustava kriisi või kriitilise olukorra teke jmt).

Tabelis kasutatud lühendid

MHO	majandus- ja haldusosakond	KS	AS Kuressaare Soojus
SH	Saaremaa Haldus	EPO	ehitus- ja planeeringuosakond
HNO	haridus- ja noorsootöösakond	KKO	keskkonnaosakond
KSO	kultuuri- ja spordiosakond	SAK	SA Saare Arenduskeskus
SO	sotsiaalosakond		

1. Kaasaegne ja energiasäästlik taristu				
Eesmärgid	Tegevused	Vastutaja	Tegevused 2025	Tegevused 2026
1.1. Valla põhitegevusega seotud varade ja hoonete pikaajaline vaade	Põhivaldkondade teenusvõrgustike kirjeldamine ja tasemete määramine, selle alusel piirkondade kinnisvara vajaduste ja võimaluste kaardistamine eesmärgiga vähendada olemasolevate avalike hoonete mahtu või üldarvu. Ristkasutuses kogukonnakeskused (Laimjala, Põide, Pihtla, Kihelkonna, Valjala, Abruha, Kärla vana vallamaja)	Juhtimine	Laimjala mõisahoone rekonstrueerimine	Laimjala mõisahoone valmimine kogukonnakeskusena
	Muu vallavara olemasoleva seisundi säilitamiseks piisava rahastuse tagamine (teed, sõidukid, töösõidukid , IT riistvara)	MHO, Juhtimine, SH, HNO	Haridusvaldkonna IKT riistvara uuendamine	Haridusvaldkonna IKT-kesksele haldamisele ülemineku lõpuleviimine. Valla sõidukipargi keskse haldustarkvara kasutuselevõtt
	Ühisveevärgi ja -kanalisatsiooni jätkusuutlikkuse tagamine	MHO	Mändjala ÜVK väljaehitamine AS Kuressaare Veevärk aktsiakapitali suurendamine	AS Kuressaare Veevärk aktsiakapitali suurendamine
	Hoonete remondifondi suurendamine olemasoleva kinnisvara seisundi paremaks säilitamiseks (haridus, sotsiaaleluruumid, kultuur, tervise- ja matkarajad, haldus, avalikud alad, sh mänguväljakud)	MHO, KSO, SH, HNO, SO	Remondifondi suurendamine	Remondifondi suurendamine
	Hoonete energiatarbimisandmete automaatselt uuenevate andmete analüüsi-keskkonna loomine	MHO		Andmehaldus ja -analüüsi-keskkonna loomine
	Kinnisvarahalduse tsentraliseerimine	MHO	Maapiirkondade haridusasutuste keskele haldusmudelile üleminek	Kõigi valla põhitegevusega seotud hoonete kesksele haldusele üleminek

Eesmärgid	Tegevused	Vastutaja	Tegevused 2025	Tegevused 2026
1.2. Taristute investeringud	Koolihooned (Kingu 6 , Hariduse Kooli staadion, Garnisoni 16 ja Nooruse 1 Kuressaares, Kärla , Lümada, Mustjala, Orissaare noortelinnak , Kaali, Salme , Valjala, Kihelkonna, Põide, Pihltla)	HNO	Kingu 6 ruumide kohandustööd (positiivse rahastusotsuse korral)	Kingu 6 energiatõhusustööd (positiivse rahastusotsuse korral). Haridusasutuste renoveerimise planeerimine lähtudes haridusvõrgu kavast
	Lasteaia hooned (Aste, Kärla, Põide, Kihelkonna, Mustjala, Valjala, Pihltla, Rohu 4 Kuressaares, Salme). Lasteaiahoonete sisekliima tagamine , mänguväljakute haldus ja parendamine	HNO	Lasteaedade mänguväljakute keske püsihoolduse korraldamine. Valvelasteaedade suvise normaalse sisetemperatuuri tagamine	Lasteaedade mänguväljakute keske püsihoolduse tagamine. Valvelasteaedade suvise normaalse sisetemperatuuri tagamine
	Huvikoolid ja noortekeskused (Valjala, Kärla, Põide ja Salme noortekeskused, Orissaare noortelinnak, Ranna noortekas, Kaarma laagrikompleks , Kuressaare Kunstikool)	HNO	Valjala noortekeskuse vastavusse viimine tuleohutus- nõuetega. Leisi noortekeskusele tegevuskoha leidmine	
	Kommunaaltaristu (Saaremaa Halduse töötajate olmeruumid Kuressaares Tehnika 10, Aste Soo 2a, Orissaare, Valjala, Kihelkonna, Pärsama, Laimjala, Salme, Torgu) ja kalmistud	SH	Salme olmeruumide kolimine	Kalmistute digitaliseerimise lõpuleviimine
	Sporditaristu (Kuressaare linnastaadion ja staadionihoone, Orissaare staadion ja spordihoone , Talve tn jalgpalliväljaku kunstmurukatte vahetus, siirdekoolide spordirajatiste korrastamine , Kuressaare Spordikeskuse energiatõhusustööd)	KSO	Terviseradade rahastuspõhimõtete läbivaatamine ning aktiivsus- ja kasutusüüriku läbiviimine. Kuressaare Tervisepargi kaasajastamine Kuressaare multifunktsionaalse jalgpallihalli käivitamine	Kuressaare Spordikeskuse energiatõhusustööd. Kuressaare Tervisepargi kaasajastamine
	Sotsiaaltaristu - Kopli 5 , Pikk 2a, sotsiaalkorterid	SO		Kopli 5 liginullenergia hoone valmimine (positiivse rahastusotsuse korral)
	Transport (bussiootepaviljonide remont ja asendus, Kuressaare bussijaama-hoone kasutuse läbimõtestamine). Suuremad tee-ehitused	MHO	Lootsi tänava silla ehitus (positiivse rahastusotsuse korral)	
	Kontorihooned (Lossi 1, Tallinna 10, Marientali 27)	MHO		
	Kultuuritaristu - rahvamajad (Sandla, Karja, Valjala, Laimjala, Mustjala, Kihelkonna, Salme). Raamatukogud (Abruka , Pihltla, Salme, Kihelkonna, Kaali, Kuressaare, Tornimäe)	KSO	Laimjala rahvamaja küttesüsteemi rekonstrueerimine (positiivse rahastusotsuse korral), Orissaare Kultuurimaja rekonstrueerimine	
	Kaugküttevõrk ja valla hoonete küttesüsteemid	KS, MHO		
	Tänavavalgustus	KS	Kuressaare tänavavalgustuse juhtimissüsteemi rekonstrueerimine	

Eesmärgid	Tegevused	Vastutaja	Tegevused 2025	Tegevused 2026
2. Optimaalne ja võimetekohane teenuskorraldus				
2.1. Tugiteenuste tagamine haridusasutustes	HEV-lastele sobiva arengukeskkonna tagamine kõigis haridusasutustes	HNO	Abiõpetajate süsteemiga jätkamine HEV väikevahendite projektiga sobivate õppevahendite soetamine ning õpikeskkonna kujundamine haridusasutustes (positiivse otsuse korral). Ühe erirühma loomine Kuressaarde	Vajadusel täiendavate erirühmade loomine lasteaedadesse. Tugiisikute/abiõpetajate/õpetaja abide rahastuse suurendamine
	Tugispetsialistide puuduse leevendamine piirkondade haridusasutustes (Kärla, Mustjala, Pihla, Leisi)	HNO	Stipendiumite väljaandmine uutele spetsialistidele. Õpetajate teadlikkuse tõstmine laste toetamiseks, täiendkoolituste korraldamine	Stipendiumite väljaandmine uutele spetsialistidele. Õpetajate jätkuv koolitamine
2.2. Haridusvõrgu korrastamine	Haridusasutuste võrgu- ja juhtimiskava koostamine ning elluviimine (kokkulepe, milliste asutustega, millises ulatuses ja ajas on võimalik jätkata)	HNO	Haridusvõrgu kava koostamine ja esimeste tegevuste planeerimine vastavalt planeeritule	Haridusvõrgu kava järgsete tegevuste elluviimine
	Muukeelsete laste lõiming haridussüsteemis	HNO	Eesti keele õppe tagamine muu koduse keelega isikutele	Eesti keele õppe tagamine muu koduse keelega isikutele
	Paindlik ja kiire võimekus reageerida lasteaiakohtade vajadusele	HNO	Maalasteaedade atraktiivsuse säilitamine läbi renoveerimiste ja pedagoogilise taseme tugevdamise	Maalasteaedade atraktiivsuse tagamine
2.3. Huvihariduses ja noorsootöös osalemise võimaluste tagamine	Noorsootöö kättesaadavuse tagamine vallas, sh mobiilne noorsootöö	HNO	Mobiilse noorsootöö süsteemi läbimõtestamine, tegevuskava koostamine	
	Riskikäitumise ennetamine ja noorte jõustamine koostöövõrgustiku, erinevate programmide ja projektide kaudu	HNO, SO	Huvihariduse raames erinevate ennetusprojektide ja -programmide rahastamine. Projekti Uus Algus elluviimine NEET noorte toetamiseks.	Riskikäitumisega noortega tegelevate erinevate programmide ja projektide elluviimine. Projekti Uus Algus elluviimine NEET noorte toetamiseks
2.4. Sotsiaalteenuste kohandamised	Sujuv asjaajamine ja bürokraatia vähenemine, võimaldamaks rohkem aega panustada klienditööle	SO	Töökorralduse seiramine ja analüüs ning IT lahenduste väljatöötamine	IT lahenduste järkjärguline juurutamine
	Avalike teenuste kättesaadavuse ja ligipääsetavuse parendamine kõikidele rahvastikugruppidele	SO, MHO, EPO	Järjepidev koostöö huvikaitse organisatsioonidega sisendi korjel ja lahenduste loomisel.	Järjepidev koostöö huvikaitse organisatsioonidega sisendi korjel ja lahenduste loomisel
	Erinevate väljaspool kodu osutatavate hooldusteenuste arendamine, eriti ööpäevaringsete hooldekodukohtade loomine kas täiendavate kohtade loomise, olemasolevate hooldekodude laienduste kaudu või koostöös erasektoriga	SO	Uute teenuskohtade loomine olemasolevate hoonete või asutuste baasil	Uute teenuskohtade loomine olemasolevate hoonete või asutuste baasil

Eesmärgid	Tegevused	Vastutaja	Tegevused 2025	Tegevused 2026
2.5. Kultuuri- ja spordivaldkonna teenuskorraldus	Raamatukogude võrgustiku kaasajastamine	KSO	Koostöö riigiga uue raamatukoguseaduse väljatöötamisel.	Vastavalt uuele vastuvõetud raamatukogude seadusele muudatuste tegemine Saare maakonna raamatukogude süsteemis ja töökorralduses.
	Piirkondlike vaba aja ja spordikomplekside parendamine	KSO	Vallale kuuluva sporditaristu objektide kaardistus ja seisukorra hindamine. Koostöös kogukondadega piirkondlike prioriteetsete objektide kokkuleppimine. Terviseradade rahastus- ja haldamispõhimõtete korrastus	Amortiseerunud sporditaristuobjektide eemaldamine. Projektirahastuste leidmine olemasolevate parendamiseks või uute loomiseks. Olemasoleva taristu säilitamiseks hooldus- ja remondisüsteemi loomine (valla ja kogukondade koostöös ning jagatud vastutusel)
2.6. Korraldatud jäätmeveo süsteemi tõhustamine	Info süstematiseerimine ja teabevahetuse lihtsustamine läbi tehniliste lahenduste	Saaremaa Prügila OÜ, KKO	Kudjape jäätmejaama üleminek EVALD programmile, et näha reaajas jäätmete üleandmist ja statistikat	
	Aia- ja haljastusjäätmete nõuetekohaseks kompostimiseks kohapeal tingimuste loomine	Saaremaa Prügila OÜ, KKO	Koostöös AS-ga Kuressaare Veevärk Kullimäel eraldi aia- ja haljastusjäätmete ning reoveesetete kompostimisega alustamine.	
	Jäätmepunktide rajamine (Leisi, Salme, Kihelkonna)	Saaremaa Prügila OÜ, KKO	Jäätmepunktide rajamine (positiivse rahastusotsuse korral)	
2.7. Mere- ja õhutranspordiküsimused, ühendused väikesaartega	Olemasolevate lennu- ja parvlaevaühenduste säilitamine ja arendamine	MHO	Koostöös Riigilaevastikuga väikesaarte ühenduste keskkonnanõuetele vastavuse analüüs	
	Väikesaarte vajadused: Abruka tehnikahoone, Papissaare hõljukiangaar , Kõinastu sildumiskoht, teehoolduse tagamine väikesaartel	MHO	Abruka tehnikahoone valmimine (positiivse rahastusotsuse korral)	Papissaare hõljukihoone ehitus
	Saaremaa vallale kuuluvate sadamate kasutatavuse tagamine	MHO		

Eesmärgid	Tegevused	Vastutaja	Tegevused 2025	Tegevused 2026
3. Kaasavalt juhitud ja uuendusmeelne vald				
3.1. Kogukondlik ja kaasav valitsemine	Kaasamise ja otsuste ettevalmistamisel osalemise läbimõtestamine. Erinevate kaasamisformaaside kasutamine	Juhtimine	Kaasamise hea tava kokkuleppimine koostöö kogukondadega	Kokkulepitud kaasamisviiside rakendamine
	Tugiteenuste keskne osutamine (nt personali-, dokumendi-, kinnisvara ja/või IKT haldus)	Juhtimine	Haridusasutuste keskse dokumendi- ja personalihaldussüsteemi rakendamine haridusvaldkonna hallatavates asutustes.	Kõigi hallatavate asutuste keskse dokumendi- ja personalihaldussüsteemi rakendamine
	Kogukonnamajade ja –platside haldustoetuse, erinevate mittetulunduslike tegevuste toetuse ning aleviku- ja külaraha taastamine. Rahaliste toetuste stabiilse väljavaate loomine: voorude regulaarsuse tagamine ning püsiva loomuga toetuste muutmine tegevustoetusteks	Juhtimine	Esimesel võimalusel kogukonnamajade toetuse taastamine	Esimesel võimalusel kogukonnamajade toetuse taastamine
	Kogukondlikkus ja elanike kaasamine Kuressaare linnas	Juhtimine	Kogukondlike tegevuste võimaluste analüüs ja seminari läbiviimine GOCORE (<i>Governing community resilience</i>) projekti raames	
	Digilahenduste analüüs, arendus ja kasutuselevõtt seal, kus need annavad kokkuhoidu või aitavad tuua valla teenuseid elanikele lähemale. Andmehalduse ja -töötlemise arendamine	Juhtimine	Kesksete andmetöötluslahenduste vajaduste ja võimaluste analüüs	
3.2. Hariduse, noorsootöö, huvihariduse ja elukestva õppe võimaluste arendamine kogu elukaare ulatuses	Haridusasutuste arendustegevused	HNO	Juhtide arenguprogrammi koostamine, juhtide hindamisprotsessiga alustamine. Hariduse kvaliteedi hindamismudeli juurutamine. Haridusvaldkonna töötajate koolitusvajaduste hindamine ning koolituskava koostamine, võimalusel koolitustega alustamine	Juhtide arenguprogrammi ja hindamisprotsessi ning hariduse kvaliteedi hindamis- mudeliga jätkamine. Haridustöötajatele tsentraalsete koolituste korraldamine
	Täiskasvanud õppija motiveerimine õppes osalemiseks	HNO	Täiskasvanute õppimisvõimalustest ülevaate koostamine ning süsteemse infovahetuse taasloomine, koostöövõrgustiku täpsustamine, osapoolte rollide ja ootuste selgitamine. Koolitusvajaduste kaardistamine	Täiskasvanuhariduse võrgustikutöö korraldamine
	Ekstreemspordivõimaluste loomine	HNO	Skatepargi rahastusvõimaluste leidmine	Skatepargi ehitus (positiivse rahastusotsuse korral)
	Terviklik ja toetav transpordikorraldus noorsootöös ja huvihariduses osalemiseks (sh vajaduspõhine transport)	MHO, HNO	Transporditoetuse suurendamine. Transpordivõimaluste paranemine seoses vajaduspõhise transpordi laienemisega üle Saaremaa	Transporditoetuse suurendamine. Transpordivõimaluste paranemine seoses vajaduspõhise transpordi laienemisega üle Saaremaa
	Õpilaskodukohtade kitsikuse leevendamine Kuressaares	HNO	Koostöö riigikoolidega lahenduste leidmiseks Kuressaares	Täiendavate õpilaskodukohtade loomine Kuressaarde

Eesmärgid	Tegevused	Vastutaja	Tegevused 2025	Tegevused 2026
3.3. Kohaliku ettevõtluskeskkonna arendamine	Tööstusalade arendamine	SAK		
	Maa-ettevõtluskeskuse rajamine ORVAL keskuse baasil	ORVAL	Vastavasse meetmesse taotluse ettevalmistamine	
	Ettevõtluse, kaugtöö ja töökohtade loomise edendamine	Juhtimine		
3.4. Ringmajanduse ja jäätmekorralduse arendamine, keskkonnakorralduslikud arendustegevused	Inimeste teadlikkuse tõstmine ja hoiakute muutmine (keskkonnasäästlikkus, tarbimisharjumused, jäätmete liigiti kogumine, keskkonna puhtuse väärtustamine)	KKO		
	Ringmajanduse edendamiseks toetavate tegevuste elluviimine (ehitus- lammutusjäätmete liigiti kogumise ja ringlusesse võtmise edendamine, mööbli ringlusesse suunamine, toidu päästmine, uuskasutuskeskuse loomine. Saaremaale jmt ringmajandust toetavad tegevused)	Saaremaa Prügila OÜ, KKO	Ringmajanduskeskuse kontseptsiooni loomine ja asukoha leidmine	
	Kalade kudealade taastamisega jätkamine	KKO		Pilguse lahe kudeala taastamine (positiivse rahastusotsuse korral)
	Kestliku prügimajandusmudeli kasutuselevõtt	KKO, SAK	Uue jäätmeseaduse rakendamine	

Eesmärgid	Tegevused	Vastutaja	Tegevused 2025	Tegevused 2026
3.5. Kultuuri, spordi ja vaba aja veetmise võimaluste arendamine	Kultuuri- ja sporditurismi edendamine külastusmajanduse elavdamiseks. Mõttelaadi muutus individualismilt koostööle ja ühiste eesmärkide poole liikumisele	KSO	Hallatavate spordivaldkonna asutuste kodulehtede kaasajastamine koostöös Saaremaa Spordiliiduga (positiivse rahastusotsuse korral). Ühe keskse sündmustekalendri sissetöötamine saare.events baasil. Ruumide broneerimissüsteemi rakendamine hallatavatel asutustel (Saaremaa Spordikool, Orissaare Spordihoone ja Kärla Spordihall)	Koolide spordisaalide ühtsesse ruumide broneerimissüsteemi viimine ja keskse haldusmodeli rakendamine. Saare.events keskse infoplatvormi turundamine
	Kuressaare lossi arengud (lossi rekonstrueerimise lõpuleviimine, ravelliinide rekonstrueerimine, lossiõue avaliku ruumi lahendus ja laululava rekonstrueerimine	Saaremaa Muuseum, KSO	Ravelliinide projekteerimine (positiivse rahastusotsuse korral)	
	Kaasaegsetele ootustele vastava kultuurikeskuse rajamine Kuressaarde	KSO	Ideekonkurss Kahni keskuse rajamise arhitektuurse lahenduse leidmiseks nelja ülikooli (Taltech, Aho, ETH Zurich, Pennsylvania) koostöös	Arhitektuurikonkursi tulemuste esitlemine Pennsylvanias. Edasiste tegevuste planeerimine
	Salme viikingileiu eksponeerimine	KSO	Viikingikeskuse loomise ettevalmistustööd	
	Kaarma maalinna arendus	KSO	Projektiplaanide koostamine edasise arenduse tagamiseks koostöös Muinsuskaitseametiga	Maalinna arenduseks vahendite leidmine
	Spordirajatiste vabatahtlike haldajate ja sündmuste korraldajate püsiva toetamise põhimõtete loomine	KSO	Koostöös spordivaldkonna eestvedajatega ühise püsiva toetamise süsteemi väljatöötamine	
3.6. Kliendikesksete sotsiaalteenuse arendamine	Sotsiaalteenuste arendamine kättesaadavate, paindlike ja konkreetse isiku vajadustest lähtuvatena, sh komplekssete töö- ja toimetulekuõppe teenuste loomine. Digivõimaluste kasutamine	SO	Arendustegevuste fookus uussisserändajate loimimisel, hoolduskoordinatsioonil ning üleminekuteenustel koduses keskkonnas suurema abivajadusega klientidele	Arendustegevuste fookus uussisserändajate loimimisel, hoolduskoordinatsioonil ning üleminekuteenustel koduses keskkonnas suurema abivajadusega klientidele
	Kogukonna teadlikkuse tõstmine sotsiaalvaldkonnast ja kogukonna kui ressursi kaasamine sotsiaaltöös	SO	Aktiivne koostöö piirkondlike MTÜ-de, selt-singute ja teiste osapooltega kogukondade teadlikkuse tõstmiseks sotsiaalvaldkonnast	Koostöö koolidega noorte teadlikkuse tõstmiseks sotsiaalvaldkonnast
3.7. Kaasaegne ja mugav avalik ruum	Koorte jalutusväljakud (Kuressaare, Orissaare)	MHO	Orissaare jalutusväljaku rajamine	Kuressaare jalutusväljaku rajamine
	Kudjape kalmistule tuhakaevu rajamine	SH		
	Orissaare keskväljaku visiooni loomine ja elluviimine	EPO		

Eesmärgid	Tegevused	Vastutaja	Tegevused 2025	Tegevused 2026
3.8. Kaasaegsete ühenduste tagamine	Transpordivaldkonna arendused	MHO	Sõrve vajaduspõhise transpordi pilootprojekti analüüs ja laiendamine kogu vallas. Reisijaäpi/veebilehitseja kasutuselevõtt nii vajaduspõhises kui sotsiaaltranspordis	
	Kergliiklusteede võrgustik	MHO	Kergliiklusteede analüüsi koostamine. Leisi aleviku kergliiklustee (positiivse rahastusotsuse korral)	
	Sadamate ja sadamaalade kasutusotstarvete mitmekesistamine nii maal kui ka merel. Transpordiühenduste planeerimine tervise- ja sotsiaalteenuste kasutajate vajadusi arvestades	MHO		
	Taastuenergiaga põhineva laadimistaristu (elekter, vesinik vmt) arendamine	MHO	Elektrilaadijate rajamiseks Kuressaare linna parklates võimaluste otsimine	Elektrilaadijate rajamiseks Saare maakonnas võimaluste otsimine
3.9. Elanikkonnakaitse ja kriisijuhtimise võimekuse tõstmine	Valla hoonete generaatoriga ühendamise võimekuste loomine	Juhtimine	Võimekuste loomisega jätkamine	Võimekuste loomisega jätkamine
	Kogukonnamajade kerkuskeskusteks kujundamise jätkamine	Juhtimine	Kogukondade vajadustele vastava varustuse soetamine (positiivsete rahastusotsuste korral)	Kogukondade vajadustele vastava varustuse soetamine (positiivsete rahastusotsuste korral)
	Elanikkonnakaitseks vajaliku varustuse soetamine (kriisi kütusevaru)	Juhtimine	Evakuatsioonivahendite ja kütuse soetus	
	Valla kriisikomisjoni koosolekute tööruumi viimine nõuetele vastavaks ja sidepidamisvahendite soetus	Juhtimine	Sidepidamisvahendite soetus	
	Küberturvalisuse valdkonna tegevuste pidev kaasajastamine ning elluviimine	Juhtimine	Koostöö elutähtsa teenuse osutajatega nende küberturvalisuse tagamiseks	

Eesmärgid	Tegevused	Vastutaja	Tegevused 2025	Tegevused 2026
4. Saaremaa vald kui atraktiivne tööandja				
4.1. Saaremaa valla kui ametiasutuse personalijuhtimise arendamine (sh töö- ja palgatingimused ning arendustegevused)	Läbipaistev ja konkurentsivõimeline palgasüsteem	Juhtimine, HNO	Haridusasutuste töötajate palgamudeli väljatöötamine (HNO)	Haridusasutuste töötajate palgamudeli elluviimine (HNO)
	Vaimse ja füüsilise töökeskkonna parandamine. Tööandjapoolsed hüved ja personaliarendustegevused	Juhtimine, SO	Sotsiaalvaldkonnas regulaarse supervisiooni võimaluse loomine ja meeskonnakoolituste läbiviimine. Mentorluse süsteemi parendamine	Tervise- ja elukindlustuse võimaluse loomine vallavalitsuses. Sotsiaalvaldkonnas regulaarse supervisiooni võimaluse loomine ja meeskonnakoolitused
4.2. Valla asutuste personalijuhtimise arendamine (sh töö- ja palgatingimused ning arendustegevused)	Haridusvaldkonna tugispetsialistide olemasolu ja järelkasvu tagamine (ennekõike logopeedid ja psühholoogid)	HNO	MATA (maakondade arengustrateegiate elluviimise toetusmeetme) projekti elluviimine (spetsialistide koolitamine ja kvalifikatsioonide tõstmine)	MATA (maakondade arengustrateegiate elluviimise toetusmeetme) projekti elluviimine (spetsialistide koolitamine ja kvalifikatsioonide tõstmine)
	Kvalifitseeritud treenerite ja juhendajate järelkasvu tagamine	KSO	MATA (maakondade arengustrateegiate elluviimise toetusmeetme) projekti elluviimine (spetsialistide koolitamine ja kvalifikatsioonide tõstmine)	MATA (maakondade arengustrateegiate elluviimise toetusmeetme) projekti elluviimine (spetsialistide koolitamine ja kvalifikatsioonide tõstmine)
	Kultuurivaldkonna spetsialistide järelkasvu tagamine	KSO	Raamatukogutöötajate palgamudeli koostamine	
	Noorsootöötajate kvalifikatsiooninõuete kehtestamine	HNO	Noorsootöötajate kvalifikatsiooninõuete kehtestamine, palgamudeli väljatöötamine ja rakendamine	Noorsootöötajate palgamudeli rakendamine
	Töötasu küsimused erinevates sotsiaalvaldkonna tööloikudes	SO	Sotsiaalvaldkonna ja hallatavate asutuste palgastruktuuri terviklik ülevaatamine	Sotsiaalvaldkonna tervikliku palgasüsteemi juurutamine
	Õpetajate järelkasvu tagamine	HNO	Alustava õpetaja stipendiumi väljaandmine ning alustava spetsialisti mentorlusega jätkamine	Alustava õpetaja stipendiumi väljaandmine ning alustava spetsialisti mentorlusega jätkamine

SAAREMAA VALD